

Stenografični zapisnik

šestnajste seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dné 16. februvarja 1895.

Nazoči: Prvosednik: deželni glavar Oton Detela in deželnega glavarja namestnik baron Oton Apfaltrern. — Zastopniki c. kr. vlade: deželni predsednik baron Viktor Hein in c. kr. vladni tajnik vitez Viljem Laschan. — Vsi članovi razun: ekscelenca knezoškof dr. Jakob Missia, Janez Mesar. — Zapisnikar: deželni tajnik Jožef Pfeifer.

Dnevni red:

1. Branje zapisnika XV. deželno-zborske seje dné 15. februvarija 1895.
2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.
3. Priloga 79. Poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada za leto 1895. (k prilogi 34.).
4. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji Koprivnikarja za povrnitev škode pri zgradbi ceste čez Wagensberg.
5. Ustno poročilo železniškega odseka o samostalnem predlogu gledé zgradbe belokranjskih železnic (k prilogi 78.) in o predlogih 3 in 4 v prilogi 54. — pospeševanji železnic nižje vrste.
6. Ustno poročilo železničnega odseka o prošnji občin Vipava, Slap in drugih za železnično cestno zvezo Postojna-Vipava do proge Ajdovščina-Gorica.
7. Ustno poročilo železničnega odseka o prošnji mestnega županstva v Novem mestu, da se belokranjske železnice združijo v Novem mestu z Dolenjskimi železnicami.
8. Ustno poročilo odseka za volilno reformo o samostalnem predlogu gospoda dr. Tavčarja in tovarišev gledé splošne direktne volilne pravice (k prilogi 26.) in o prošnji slovenskega katoliškega delavskega društva za premembo volilne pravice.
9. Ustna poročila upravnega odseka:
 - a) gledé projekta o preložitvi, zravnjanji in razširjavi okrajne ceste iz Novegamesta skozi Mersečjovas na Krško v progi pri Lešnici in Šent Petru v cestnem okraji Novomeškem z dotičnim načrtom zakona (k prilogi 35.);
 - b) priloga 87., gledé prenarredbe § 22. deželnega zakona z dné 28. julija 1889. l., dež. zak. št. 17, o napravljanji in vzdrževanju javnih neeararskih cest in potov z dotičnim načrtom zakona (k prilogi 85.);
 - c) o samostalnem predlogu gledé prenarredbe domovinskega zakona (k prilogi 37.);

Stenographischer Bericht

der sechzehnten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 16. Februar 1895.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Otto Detela und Landeshauptmann-Stellvertreter Otto Freiherr von Apfaltrern. — Vertreter der k. k. Regierung: Landespräsident Victor Freiherr v. Hein und k. k. Regierungsschreiber Wilhelm Ritter v. Laschan. — Sämmtliche Mitglieder, mit Ausnahme von: Se. Excellenz Fürstbischof Dr. Jakob Missia, Johann Mesar. — Schriftführer: Landessecretär Josef Pfeifer.

Tagesordnung:

1. Lesung des Protokolls der XV. Landtags-Sitzung vom 15. Februar 1895.
2. Mittheilungen des Landtags-Präsidiums.
3. Beilage 79. Bericht des Finanzausschusses über den Voranschlag des Landesfondes für das Jahr 1895 (zur Beilage 34).
4. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses über die Petition des Koprivnikar um Schadenertrag anlässlich des Wagensberger Straßenbaues.
5. Mündlicher Bericht des Eisenbahnausschusses über den selbständigen Antrag, betreffend den Bau der Weißtrainer Bahnen (zur Beilage 78) und über die Anträge 3 und 4 aus der Beilage 54 — Förderung von Eisenbahnen niedriger Ordnung.
6. Mündlicher Bericht des Eisenbahnausschusses über die Petition der Gemeinden Wippach, Slap und anderer um Herstellung einer Eisenbahnverbindung Adelsberg-Wippach bis zur Linie Gaidenschaft-Görz.
7. Mündlicher Bericht des Eisenbahnausschusses über die Petition des Stadtgemeindeamtes in Rudolfswert um Anschluss der Weißtrainer Bahnen an die Untertrainer Bahnen in Rudolfswert.
8. Mündlicher Bericht des Wahlreformausschusses über den selbständigen Antrag des Herrn Abgeordneten Dr. Tavčar und Genossen, betreffend das allgemeine directe Wahlrecht (zur Beilage 26) und über die Petition des slovenischen katholischen Vereines in Laibach um Aenderung des Wahlrechtes.
9. Mündliche Berichte des Verwaltungsausschusses:
 - a) betreffend die Umlegung, Niveau-Ausgleichung und Erbreiterung der Rudolfswert-Mersečjendorf-Gurtfelder Bezirksstraße in der Straße bei Böschitz und St. Peter im Straßenbezirke Rudolfswert sammt dem einschlägigen Gezeugentwurfe (zur Beilage 35);
 - b) Beilage 87, betreffend die Aenderung des § 22 des Landesgesetzes vom 28. Juli 1889, L. G. B. Nr. 17, betreffend die Herstellung und Erhaltung der öffentlichen nichtärrarischen Straßen und Wege mit dem diesbezüglichen Gezeugentwurfe (zur Beilage 85);
 - c) über den selbständigen Antrag, betreffend die Aenderung des Heimatsgesetzes (zur Beilage 37);

d) o prošnji slovenskega katoliškega delavskega društva v Ljubljani za ustanovitev deželne delavske zavarovalnice.

10. Ustno poročilo finančnega odseka z nasvetom, na kateri način bi mogla dežela Kranjska petdesetletnico vladanja Njegovega Veličastva našega cesarja dostojno praznovati (k prilogi 86.).

Seja se začne ob 10. uri 15 minut dopoldne.

d) über die Petition des slovenischen katholischen Arbeitervereines in Laibach um Errichtung einer Landes-Versicherungsanstalt für Arbeiter.

10. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses mit dem Antrage, in welcher Weise das Land Krain das fünfzigjährige Regierungsjubiläum Seiner Majestät des Kaisers würdig zu feiern vermöchte (zur Beilage 86).

Beginn der Sitzung um 10 Uhr 15 Minuten vormittags.

Deželni glavar:

Potrjujem sklepčnost visoke zbornice ter otvarjam sejo.

Ker g. tajniku ni bilo mogoče zapisnika včerajsne seje sestaviti, prosim dovoljenja, da bodeta gg. verifikatorja ta zapisnik potrdila, kakor se je to druga leta zgodilo glede zapisnika poslednje seje. (Pritrjuje se. — Zustimmung.) Ker visoka zbornica temu pritrujuje, odpade prva točka dnevnega reda.

Prestopimo k točki:

3. Priloga 79. Poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada za leto 1895. (k prilogi 34.).

3. Beilage 79. Bericht des Finanzausschusses über den Voranschlag des Landesfondes für das Jahr 1895 (zur Beilage 34).

Poročevalec Klun :

Visoki deželni zbor! Poročilo finančnega odseka o proračunu deželnega zaklada za l. 1895. je bilo že pred nekaj dnevi razdeljeno med častite gospode poslance, torej so imeli priliko, čitati to poročilo in se seznaniti s posameznimi številkami. Zato mislim, da mi v glavni razpravi ni treba dosti govoriti, pač pa hočem prečitati predlog finančnega odseka, ki se glasi:

«Visoki deželni zbor skleni:

I. Skupna potrebsčina deželnega zaklada za l. 1895. v znesku 1,008.558 gld.
in skupna zaklada v znesku 129.676 »

torej s primanjkljajem . . . 878.882 gld.
se potrjuje.

II. V pokritje primanjkljaja v znesku 878.882 gld. naj se za l. 1895. pobira:

1.) 40 % priklada na užitnino od vina, vinskega in sadnega mošta in mesa v znesku 136.322 gld.;

2.) nastopne naklade:

a) od porabljenih likérjev in vseh poslajenih opojnih tekočin brez razločka na stopinje alkoholovine od hektolitra po 6 gld.;

b) od vseh porabljenih žganih opojnih tekočin po stopinjah 100delnega alkoholometra za vsako hektolitersko stopinjo 18 kr.,
v skupnem znesku 210.000 gld.;

c) od vsakega hektolitra použitega piva ne gledé na saharometersko stopinjo v zaprtem mestu Ljubljani 70 kr., v ostalem delu dežele pa 1 gld. v skupnem znesku 50.000 gld.

Ta deželna naklada sme zadevati samo porabo in ne sme zadeti ne izdelovanja in ne trgovine.

V Ljubljani, katera velja za zaprto mesto, pobirati je deželna naklada pri uvozu kakor tudi pri izdelovanju piva; povračati je pa naklado pri izvozu piva iz Ljubljane v oni meri, po kateri je mestna občina ljubljanska zavezana, po obstoječih predpisih povračati mestne doklade.

V ostalem ozemlju se ta naklada ne sme pobirati, ne pri izdelovanju in ne pri uvozu v ozemlje dežele ali v kateri kraj zunaj Ljubljane.

3.) 28 % priklada na vso predpisano svoto vseh neposrednih davkov z vsemi državnimi prikladami vred v znesku 431.767 gld.

III. Kar preostaja primanjkljaja, pokrije naj se z blagajničnimi preostanki. Ako bi pa ti ne zadostovali ali se preveč skrčili, pooblašča se deželni odbor, da sme v pridobitev potrebnega denarja zastaviti nekaj obligacij glavinskega deželnega premoženja do najvišjega denarnega zneska 50.000 gld.

IV. Deželnemu odboru se naroča, da pridobi sklepom pod št. II. in III. Najvišje potrjenje.

I. Das Gesamtterfordernis des Landesfondes im Jahre 1895 im Betrage von 1,008.558 fl.
und die Gesamtbedeckung von 129.676 »

somit mit dem Abgange von . . . 878.882 fl.
wird genehmiget.

II. Zur erforderlichen Bedeckung des Abganges von 878.882 fl. sind einzuhoben:

1. Ein 40 % Zuschlag zur Verzehrungssteuer von Wein, Wein- und Obstmost und Fleisch im Betrage von 136.322 fl.;

2.) folgende Auflagen:

a) von dem Verbrauche von Liqueuren und verführten geistigen Flüssigkeiten ohne Unterschied der Gradhaltigkeiten per Hektoliter 6 fl.;

b) von dem Verbrauche aller übrigen gebrannten geistigen Flüssigkeiten nach Grad des 100theiligen Alkoholometers vom Hektolitergrad 18 fr. im Gesamtbetrage von 210.000 fl.;

c) von jedem Hektoliter verbrauchten Bieres, unabhängig von der Gradhaltigkeit desselben, in der geschlossenen Stadt Laibach 70 fr., im übrigen Lande 1 fl. im Gesamtbetrage von 50.000 fl.

Diese Landesaufgabe darf bloß den Verbrauch treffen und darf durch dieselbe weder die Production noch der Handel getroffen werden.

In der geschlossenen Stadt Laibach findet die Erhebung der Landesaufgabe sowohl bei der Einfuhr als bei der Erzeugung von Bier statt; es hat jedoch die Rückvergütung der Auflage bei der Ausfuhr von Bier aus Laibach in jenem Maße zu erfolgen, nach welchem die Stadtgemeinde Laibach die städtischen Zuschläge nach den bestehenden Vorschriften zu restituieren verpflichtet ist.

In den übrigen Landestheilen darf diese Auflage weder bei der Erzeugung noch bei der Einfuhr von Bier in das Landesgebiet oder in einen Ort außer Laibach eingehoben werden.

3.) Ein 28 % Zuschlag auf die volle Vorschreibung aller directen Steuern sammt Staatszuschläge im Betrage von 431.767 fl.

III. Der erübrigende Abgang ist aus den Cassabeständen zu decken. Sollten dieselben hiefür nicht ausreichen oder zu sehr zusammenschmelzen, wird der Landesausschuß ermächtigt, die erforderlichen Geldmittel durch Verpfändung von Obligationen aus dem Stammvermögen des Landes bis zum höchsten Barbetrage von 50.000 fl. zu beschaffen.

IV. Der Landesausschuß wird beauftragt, den Beschlüssen sub II. und III. die Allerhöchste Genehmigung zu erwirken.

Razun tega predlaga finančni odsek, da naj se podaljšajo tudi nekateri krediti, katere imate vse našete na 6. strani 79. priloge, in da se sprejmeta tudi dve resoluciji, kateri se vsako leto visoki zbornici predlagata in se glasita:

Resoluciji:

I. Z ozirom na ugodni uspeh deželne naklade na žgane opojne tekočine odmeri se za l. 1894. poslujočemu osebu posebna nagrada v znesku 5% od vsega čistega dohodka, kateri po odbitih remanencah presega znesek 100.000 gld. Deželni odbor se pooblašča, da po svoji previdnosti razdeli to svoto med one pri pobiranju deželne naklade poslujoče osebe, katere se odlikujejo po posebni spretnosti in točnosti. Iz istega zneska naj se eventualno tudi primerno nagradi Zvonimir Zor. Ob enem se pooblašča deželni odbor, da sme prav, kakor lani, plodonosno naložiti neki del tega zneska.

II. Deželnemu odboru se naroča, da se udeleži zakupne dražbe užitninskega davka na Kranjskem kot ponudnik imenom dežele, in sicer pri vseh zakupnih dražbah, katere se bodo vršile do prihodnjega deželnozbornskega zasedanja.

Končno nasvetuje finančni odsek, da so s posameznimi točkami proračuna vred rešene dotične finančnemu odseku izročene prošnje.

Deželni glavar:

Otvorjam splošno razpravo.

Želi kdo besede?

Gospod poslanec Hribar se je zgasil k besedi.

Poslanec Hribar:

Visoki deželni zbor! Letošnji proračun deželnega zaklada leži čisto jasen pred nami. Iz njega razvidite, kar sem jaz lani naglasal, da se redna potrebsčina v deželnem gospodarstvu vedno z rednimi dohodki pokriti daje. Letošnji proračun to jasno priča. Redna potrebsčina znaša 801.563 gld. in redno pokritje, ako se pobirajo dosežanje davčne naklade, 907.765 gld., tako da ostane prebitka 106.202 gld. Glavna stvar, zaradi katere nedostatek večji postaje, je, kar se je letos za izredne potrebsčine postavilo v proračun, 206.995 gld. Izredna potrebsčina igra v naših deželnih proračunih vedno veliko ulogo, in če bo šlo tako naprej, ne bo mogoče dolgo izhajati z naklado na pivo, katero smo letos vpeljali, temveč treba bo za deželo preskrbeti drug vir dohodkov, katerega pa skoro ne bo drugači najti, ko s tem, da se poviša deželna naklada na direktne davke.

Letošnji proračun, ako vzamemo, da znaša nedostatek 50.793 gld. in se v poštve jemlje, da se po računu deželnega odbora z ozirom na množino piva, katera se konzumuje v naši deželi, utegne dobiti 100.000 gld. od naklade na pivo, krije se v dohodkih in izdatkih popolnoma, tako da, če bi letos ves znesek

od deželne naklade na pivo bil postavljen v proračun, nimamo z izrednimi troški z ozirom na sedanje naklade nikakersnega nedostatka.

Ali, gospoda moja, stvar ima neko drugo, jako resno lice. Letošnje leto mine tistih 7 debelih let, katere je dežela imela vsled konverzije zemljiško-odveznega dolga. Letos bo plačala država deželi nasi sedmi in zadnji obrok 127.227 gld., in od prihodnjega leta naprej nam bo poleg izrednih troškov skrbeti tudi za pokritje tega izdatnega zneska, in tu je treba že naprej opozarjati, da bo v bodoče za deželne zastopnike nastala skrb, da se omeje v izrednih izdatkih.

Ako bi ostali pri takih izrednih troških, kakor so sedaj v navadi, ako bi ostali pri znesku, kateri imamo danes v proračunu za izredne potrebsčine, potem bi najedenkrat morali pokriti nedostatek okroglih 230.000 gld. in potrebno bi bilo izdatno povišati naklado na direktne davke.

Ker stojimo, gospoda moja, na konci šestletne zakonodavne dobe, naj mi bo dovoljeno, da se nekoliko nazaj ozrem na delavnost deželnega zbora v pretekli šestletni dobi, kar se tiče narodnega gospodarstva.

Ako smo v teh 6. letih vsako leto imeli na razpolaganje 127.227 gld. državnega prispevka, tedaj je naravno moralo biti, da smo v tem času mogli napraviti več investicij, kakor bo to mogoče prihodnjemu deželnemu zastopu, ne da bi moral apelovati na davčno zmožnost našega prebivalstva in izdatno povišati deželno naklado na direktne davke.

Kakor vsak priden gospodar, ozirom se sedaj tudi mi nekoliko nazaj na preteklo šestletno gospodarsko dobo. In če to storim, moram z vsem prepričanjem reči, da je deželni zastop jako zelo pospeševal vse one naprave na Kranjskem, katere služijo v korist obrtniku, poljedelcu in katere sploh morejo povzdigniti blagostanje dežele. Zlasti je treba naglašati, da se je za melioracije, za povzdigo kmetijstva in za vodovode silno veliko izdalo. Kar se tiče poslednje točke rekel bi, da v vsi Avstriji ne najdete niti jedne dežele, katera bi bila v primeri z malo deželo Kranjsko in s skromno davčno zmožnostjo njenega stanovišča v tako kratkem času toliko storila, kakor je storila dežela Kranjska.

Istotako smo vsako leto veliko izdali za amelioracije in povzdigo kmetijstva.

Jeden izmed najvažnejših troškov so bili troški za občila, troški za deželne ceste in podpore in posojila za okrajne in občinske ceste in mostove. Za te reči se je potrebovalo jako veliko denarja, in kakor vidite v letošnjem proračunu, potrebovali bomo letos zopet prav velik znesek v ta namen.

Da so občila na korist deželnemu prebivalstvu, da je laglje občevanje tesno zvezano s povzdigo narodnega blagostanja, to je že davno rešeno vprašanje. Ako se je torej deželni zbor na vse strani pečal s tem vprašanjem, dokazuje to, da je bil kos svoje nalogi.

Jedna najvažnejših stvari, katere smo v minoli šestletni zakonodavni dobi dokončali, je dolenjska železnica, s tem, da je dežela prevzela garancijo za prioritete.

Gospoda moja! Dolenjska železnica bo, kakor se sedaj vidi, oživila silno promet na Dolenjskem in bo

dala, kakor se je to v tej visoki zbornici že večkrat naglašalo, prebivalcem tamošnjih krajev tudi možnost, da se bodo bolje poprijemati začeli racijonelnega gospodarstva in dospeli do višjega razvitka obrtnije. Za dolenske železnice dežela doslej ni imela ničesar žrtvovati, in kakor kažejo prometni uspehi, tudi ni pričakovati, da bi v bodoče kedaj za nje morala žrtev prinašati.

V zvezi s tem vprašanjem je tudi okolnost, da se je sklenila ustanovitev železniškega zaklada, kateri z obrestmi vred že danes šteje okolu 120.000 gld. Ta zaklad bo v zvezi z ono zakonsko predlogo, ki se je včeraj bila sprejela od visoke zbornice, jako uspešno mogel podpirati gradenje železnic nižje vrste v naši deželi; kajti po storjenem sklepu pri omenjeni zakonski predlogi se bodo interesantom, kateri bodo imeli skrbeti za napravo jedne ali druge za važno spoznane železnice, iz tega zaklada lahko dovoljevala brezobrestna posojila za naprave načrtov in podrobnih proračunov. S tem zakonom, ki je bil sprejet v včerajšnji seji, začela se je neka akcija, ki utegne v narodnogospodarskem oziru postati silno velikega pomena za deželo. Ako se bo dežela te akcije lotila z ono resnobo, ki je potrebna pri tako važnih podjetjih, potem bodo vsled razvoja železnice nižje vrste čez nekoliko desetletij gospodarske razmere v naši deželi postale čisto drugačne. Potem bo deželi tudi mogoče laglje pokrivati večje troške, ne da bi prebivalci njeni morali prinašati tako občutnih žrtev kakor sedaj.

Če dalje pomislimo, da si je dežela v poslednjih letih zgradila bolnico za nalezljive bolezni, da si je sezidala novo deželno bolnico in zgradila domobransko vojašnico, katera je stala 272.000 gld., in ako končno vzamemo v poštev, koliko je dežela potrosila za gradnjo novega gledališča, potem lahko rečemo, da si visoka zbornica nikakor ne sme očitati, da bi bila v poslednji zakonodavnej dobi kaj opustila, kar bi moglo biti na korist deželi in kar bi moglo pospeševati napredek te dežele.

Toliko, kar se tiče gospodarskih vprašanj, s katerimi se je visoka zbornica pečala v poslednjih šestih letih.

O tej priliki pa ne more drugače biti, da se, kakor je že navada v tej visoki zbornici in kakor je sploh običajno po deželnih zborih, nekoliko tudi ozrem na politični položaj dežele naše in naroda slovenskega. Vsaj je od političnega položaja mnogokrat in največkrat odvisno tudi materijelno napredovanje narodov.

Zgodovina nas uči, da narodi, kateri so dolgo časa tičali v suženjstvu, tudi v gospodarskem oziru niso mogli tako napredovati, kakor so mogli napredovati drugi narodi, ki so živeli v srečnejših razmerah. Najboljši dokaz v tem oziru podaje nam sosednja Ogerska. Dokler je bila Ogerska v prejšnjih razmerah, ni se videlo napredka v tej deželi. Povsodi se je videla tista birokratična kita, katera se še danes pri mnogih napravah lahko opazuje v tej državni polovici. Odkar pa je Ogerska postala samostojna, začela se je v narodnogospodarskem oziru tako krepko in lepo razvijati, da se mora vsakemu srce veseliti, ko vidi, kaj zamore narod, če mu je podeljena samostojnost, opraviti iz lastnih moči.

Kakošna, gospôda moja, pa je naša politična bilanca? Žal, da ne morem reči, da je ugodna. Ako tu govorim o naši politični bilanci, je naravno, da se oziram na ves slovenski narod. Tukaj se kot zastopnik, katerega so Slovenci poslali v to zbornico, nečem postavljati na tesno deželno stališče, po katerem bi smel govoriti samo kot kranjski poslanec, temveč jaz mislim, da imam pravico govoriti kot zastopnik slovenskega naroda sploh.

In ogledajte si razmere slovenskega naroda! Poglejte v sosednje dežele! V štirih deželnih zborih slovenski narod niti zastopan ni. In zakaj ne? Ker so zastopniki njegovi videli, da je zastopnik iskati pravice od onih večin, ki so vedno in vedno jako pikro nasproti stale narodu slovenskemu. Ni torej slovenskim zastopnikom preostajalo drugega, ko zapustiti zakonodajalne zборе, kjer ne morejo nikdar doseči kakih pravic, uvidevši, da se o takih razmerah ne morejo udeleževati posvetovanj.

To so skrajno žalostne razmere in prav hudo mora deti vsakemu rodoljubi, videčemu, kako se ta cesarju vedno zvesto udani narod utesnuje v svojih pravicah in da niti od države same ne more dobiti zaščite pred samovoljnostjo svojih sosedov.

In če se ozremo v ožjo našo kranjsko domovino — vprašam Vas, kake razmere pa so tukaj?

Zares: mi smo v poslednjih šestih letih tudi v narodnem oziru napredovali. Slovenski narod se je probudil, sinovi njegovi so se poprijeli intenzivnejšega delovanja na narodnem polji in naravna posledica tega je bila stalen napredek. Kakor hitro smo prišli tako dalje, kakor leta 1889., potem je naravno, da nazadek ni bil več mogoč in da smo morali dalje korakati po poti napredka. In napredovali smo v umetniškem in literarnem oziru. Umetništvo zastopa pri nas pred vsem gledališče, in ravno včeraj ste se mogli prepričati, v kako uspešno tekmovanje more stopiti tudi narod slovenski z drugimi narodi, na deskah, ki pomenijo svet. Literatura naša se tudi od leta do leta bolje razvija. Vprašam Vas pa, ali smo tudi v političnem oziru kaj več dosegli, kakor smo imeli leta 1889? Skoro bi rekel, da smo nazadovali. Res je, da je pri sodiščih dandanes zastarelo tisto stališče, katero so poprej zavzemali proti nam, ko so Slovincem uradovala že izključno nemški. Tam je v poslednjem času slovenski jezik prišel do veljave nasproti slovenskim strankam. Ni pa še prišel v tako veljavo pri c. kr. političnih oblastvih. Nečem reči, da se v primeri s prejšnjo dobo ni tudi tukaj marsikaj obrnilo na bolje. Videli smo iz zapisnikov finančnega odseka, da se je tudi pri c. kr. političnih gosposkah kolikor toliko začelo slovensko uradovati. Vender pa je treba še veliko storiti v tem oziru. Zlasti opozarjam na visoko c. kr. deželno vladno, ki mestnemu zboru ljubljanskemu, o katerem vé, da je izšel iz čisto slovenskega prebivalstva, še vedno dopisuje v jedino izveličevalni nemščini. V tem oziru bi torej bilo treba tudi še spremembe.

Ali če sploh premišlujem o političnem življenju na Kranjskem, vidim, da stoji to življenje pri nas v znamenji c. kr. okrajnih glavarjev. O okrajnih glavarjih

je bilo tukaj mnogokrat govorjenje in največ pritožbe se je čulo ravno o njih. Ne bom preiskaval, v koliko so bile te pritožbe opravičene, jedno pa moram sklepati iz resolucije, katera je včeraj bila sprejeta v tej visoki zbornici: da se v naši deželi kot politični uradniki še vedno nameščajo osebe, katere niso zmožne slovenskega jezika.

Utegnilo bi se mi ugovarjati, gospôda moja, da primanjkuje slovenskega dorastka v politični službi. To je deloma resnično; pa zakaj ga ni? Ker vsak Slovenec, če prestopi v politično službo, vidi, kako ga mlajši ljudje preterujejo, kako ti avanzujejo, on pa ostaje vedno in vedno na nižjem službenem mestu. Vsaj smo ravno lani videli, kako se je politični uradnik, rodом Slovenec, naveličal večnega čakanja in je zato rajše izstopil iz politične službe. Vsaj ni nobena tajnost, gospôda moja, da dandanes v politični službi samo plemenitaši, vzlasti od barona navzgor, hitro avanzujejo, kar pa ni plemenitašev, tistim gre jako žaltovo. In ravno dežela naša je ona dežela, v katero prihaja največ plemiških sinov, da hitro napravijo karijero. Jedino Bukovino imate še, kjer se taki poskusi vrše morebiti še obilnejše, kakor pri nas. Prepričan sem, da bi ne bilo težko, dobiti za politično službovanje dovolj uradnikov, popolnoma zmožnih slovenskega jezika, ko bi vlada se hotela postaviti na stališče, katero je v ustavi izrečeno: da so namreč vsakemu avstrijskemu državljanu jednako pristopne vse državne službe. Če ima politični uradnik, plebejskega, slovenskega rodu, tiste sposobnosti, kakor slovensčine ne znali uradnik plemiškega rodu, potem bi mu morala dana biti prednost pred plemenitašem. Žalibog, da zato neče vedeti vlada. Bojim se le, ker sem lanskega leta čital, da misli vlada število okrajnih glavarjev — ne okrajnih glavarstev — na Kranjskem pomnožiti, da bo to storila samo zaradi tega, da se bo moglo namestiti še nekoliko plemenitašev, za katere vlada nima nikjer drugje prostora. Doslej nisem slišal, da bi se nameravalo pomnožiti število okrajnih glavarstev, s čemer bi nam bilo ustrezno, temveč bojim se, da se bo pomnožilo le število okrajnih glavarjev s tem, da se kreira nekaj novih službenih mest pri c. kr. deželni vladi.

Gospôda moja, kako pa je z našim šolstvom? Na šolskem polji smo Slovenci tudi v tej kronovini še vedno zadnji izmed avstrijskih narodov. Lahki, katerih je v naši državi komaj polovica toliko, kakor nas Slovencev, imajo popolne srednje šole s svojim učnim jezikom; Rusi v Galiciji, s katerimi vlada tudi ne simpatizuje posebno, imajo dve popolni srednji šoli z ruskim učnim jezikom; le nasproti narodu slovenskemu postopa vlada tako mačehovsko, da še dandanes nimamo niti jedne popolnoma slovenske srednje šole. Ko smo tukaj govorili, da naj se v 5. in 6. gimnazijskem razredu za štiri predmete uvede slovensčina kot učni jezik, nam je gospod deželni predsednik dal razumeti, da bo to šlo jako težko. Ali kljub temu se mi ne bomo ustrašili nobenega truda. Skrbeli bomo, da se pripravijo slovenske učne knjige in potem bomo z vso silo zahtevali, da se jedenkrat tudi nam Slovincem stori pravica. O c. kr. deželnem šolskem svetu

tukaj govoriti, je skoro odveč. Vsaj se je o njem govorilo pri razpravi o proračunu normalnošolskega zaklada in vsaj veste vsi, kako naklonjenost kaže c. kr. deželni šolski svet zahtevam slovenskega naroda.

Zakaj, gospôda moja, pa so pri nas razmere tako žalostne? Jaz pravim, da zato, ker narodna stranka v tej visoki zbornici ni več tista, kakoršna je bila nekdanj, ker nima več tistega poguma, ki je pred nami navdajal politične bojivnike naše narodne stranke. Spominjam Vas samo na jedno značilno stvar.

Dne 2. oktobra 1890 sešli so se v Ljubljani poslanci vseh slovenskih pokrajin, da se posvetujejo o programu, po katerem bi se imeli ravnati vsi slovenski poslanci. Končno se je sprejel dotični program z vsemi glasovi in naročilo se je vsem slovenskim poslancem, da ta program v veljavo spravijo v svojih deželnih zborih. Gospôda moja, kaj se je zgodilo pri nas? Sprejelo se je par točerk; glede drugih točerk pa narodna večina ni imela toliko poguma, da bi jih bila spravila pred forum te visoke zbornice. Takošen je dandanes pogum narodnih zastopnikov. Zato pa se ni čuditi, če Slovenci v političnem oziru ne napredujemo bolje, kakor smo napredovali dosedaj. Velik del narodne stranke v tej visoki zbornici je presinila koalicijska popustljivost. Koalicija je tudi pojem, o katerem smo tukaj že večkrat govorili in o katerem bi bilo odveč, da bi še jaz govoril. Toliko je gotovo, da je glavni namen koalicije, zadrževati vsa narodna vprašanja in, žalibog, ona razume stvar tako, da hoče zadrževati narodna vprašanja, kadar gre za korist Slovanom; nikakor pa ni videti iz postopanja nemške levice n. pr. v stajerskem deželnem zboru, da bi koalicija hotela zadrževati narodna vprašanja, kadar gre za koristi nemške narodnosti. Kadar je govor o slovenskih narodnih težnjah, vidite tudi v tej visoki zbornici, da se moške narodnega prepričanja družijo s koaliranci v načelu, da je treba iz dnevnega reda postavljati narodna vprašanja. Tem razmeram je pa tudi pripisati velik del politične mizerije, v kateri živimo dandanes. Vsled tega se širi pri nas nek čuden duh, kateri bi imenoval duh internacijonalizma. Nekdanj smo imeli drug pojem za to prikazen, nazivljali smo jo nemškutarstvo, dandanes pa je ta izraz prišel nekoliko iz mode in zato govorim rajše o mejnarodnih nazorih, katerih se je držal n. pr. tudi naš deželni odbor, ko je izdal famozni ukaz, da se v Ljubljani ne smejo napraviti samoslovenski napisi na uličnih tablah, kakor je bil to sklenil mestni zastop Ljubljanski.

Jaz sem popolnoma prepričan, da se — recimo n. pr. politična dioskura Žitnik in Povše — nikakor ne strinjata z nazoni, katere je deželni odbor navedel v opravičevanje svojega ukaza. Gospod tovaris dr. Žitnik je v svojo čast že sam to naglašal; ali vender vem, da bodeta, če ju vprašate, če gresta v tej stvari z deželnim odborom, odgovorila: «Midva se strinjava z deželnim odborom.» In zakaj Vam bodeta dala tak odgovor? Ker sedita na tisti politični ladiji, katero krmí častiti današnji gospod poročevalec kanonik Klun. (Poslanec Klun: — Abgeordneter Klun: «Jaz sem torej ta vel'k nemškutar!» — Veselost. — Heiterkeit.)

Gospoda moja, čisto naravno je, da se je, ko je v narod pródrla vést, da je deželni odbor opiraje se na moč, ki mu jo daje § 84. mestnega statuta ljubljanskega — zaukazal ustaviti sklep mestnega zbora glede samoslovenskih napisov na ljubljanskih uličnih tablah po vsej slovenski domovini odzvala burja nevolje. Vsak slovenski rodoljub je čutil, da se je s tem ukazom dal udarec v obraz slovenski narodnosti in da je bil to jako občuten udarec, občuten tembolj, ker je prihajal od korporacije, od katere bi bili Slovenci smeli po vsej pravici pričakovati, da si bo vselej v takih slučajih poklicala v spomin, da smo Slovenci v tej kronovini že dosti dolgo hlapčevali v deželo priseljenemu Nemcu. Osamosvojenje, dejal sem, mora biti geslo vseh narodov. Postavljati se morajo na lastne noge. Zlasti bi to geslo moralo aktualno biti za one narode, ki so leta in leta živeli v sužnjosti. In res vidimo vzgled v onostranski državni polovici, koliko so Madjari dosegli, ker v dneh suženjstva niso zgubili vere in zaupanja v lastno svojo moč in veljavo.

Gospoda moja! Nekdaj širna naša domovina, v kateri so pradedje naši prosto živeli po svojih šegah in navadah, skrčila se je dovolj pod krutimi rokami grabežljivih nemških sosedov, skrčila tako, da sedaj — dejal bi elegično s pesnikom — «grob ima komaj za nas». Nemški škofje in nemški plemiči delovali so z združenimi močmi, da se je moral umikati slovenski živelj; oni so grabili s polnimi perisči prirodna bogatstva slovenske zemlje. Brezpraven je bil v tistih časih slovenski živelj. Gospodovalo se je na naših rodni tleh s slovenskim narodom, kakor da bi bil inferijorno pleme. Pesnik naš, Simon Jenko, ko je gledal v žalostno preteklost slovenskega naroda, ni si mogel kaj, da ne bi bil bolešno vzdiknil:

Kako rod za rodom gine:
To povest je domovine,
Vsemu svetu nepoznane,
Od nikogar spoštovane.

Vender takrat, ko je tako pel, ni obupal. Trdno je pričakoval, da se bo narod slovenski jedenkrat zavedel naravnih svojih moči in svoje veljave in takrat zopet postal gospodar na lastni zemlji, zaradi tega je prorokoval narodu našemu boljše bodočnost. Ako bi pa danes — po preteku 30. let — živel Simon Jenko, ali bi mogel reči, da smo se približali boljšim, srečnejšim časom? Jaz pravim: ne in trikrat ne! Tuge in žalosti bi zakril svoj obraz, ko bi videl, koliko hlapčevstva je še mej nami ostalo. On, ki je pričakoval, da homo Slovenci zdrobili verige suženjstva, spoznati bi moral, da se do dandanes razmere niso zboljšale; da se Slovenci ničesar nismo naučili od zgodovine, temveč da se prej ko slej, upreženi v tuji jarem, klanjamo našim zasmehovalcem in zahvaljujemo za udarec, ki nam jih dajo narodni naši protivniki.

Najžalostnejši dokaz, da to hlapčevanje še ni ponehalo, podal nam je gotovo naš slavní deželni odbor z ukazom, katerega sem poprej omenjal.

Ljubljana, središče te čisto slovenske kronovine, Ljubljana, duševno središče celega slovenskega naroda, katera mu je tako k srcu prirastla, da jo je v svojih

pesmih nazval «belo», ta Ljubljana je končno res hotela tudi po zunanjem svojem licu postati to, kar je od nekdanj — slovenska. Formelno pravo je bilo na strani mestnega zastopa ljubljanskega, in vlada sama, katera je vedno pripravljena, omejevatí naše pravice in založiti nam kako gorko, ni ničesar mogla opraviti proti opravičenemu in postavnemu sklepu mestnega zastopa ljubljanskega. Najvišja inštancija, ki je v tem slučaju upravno sodišče, moralo jo je poučiti, da so minuli tisti časi, ko je za nas odločevala jedino njena samovolja. A kaj se zgodi tu? Zakrij si Slovenija obraz, kajti lastni otroci tvoji so v stanu biti te v lice! Gospoda moja! Ko niso mogli ničesar naši narodni protivniki, da nas ponižajo, našli so se rojeni Slovenci, ki so pozabili, kake dolžnosti jih vežejo do slovenskega rodu. Mestni zastop ljubljanski mislil je, da je vender že prišel čas, da Slovenec neha biti hlapec in suženj na lastnih svojih tleh; a odgovorili so mu: Ti moraš še dalje hlapčevati.

Gospoda moja, s tem ukazom je bila gotovo žaljena čast slovenskega naroda. Ali gospodoma deželnemu odborniku dr. Papežu in deželnemu glavarju Otonu Deteli, kakor vidite iz tega prigodka, ni veliko do časti slovenskega naroda. Prepričan sem, da seveda moža tega ne bodeta priznala in res, ako si ogledamo razloge deželnega odbora, najdemo, da se gospoda pred vsem sklicujeta na pravičnost. Na pravičnost torej. — O ti blažena pravičnost! Kje si bila takrat, ko smo te klicali mi! Kje si bila, ko so se nam godelile silne krivice! Roke smo vili in britko po tebi zdihovali, da bi prišla vender tudi k nam. Pa ni te bilo od nikoder. Če si se pa vender prikazala, bilo je odurno tvoje lice. Celo z onega mesta, kjer sedi vladni zastopnik, govorilo se nam je, da je ublažena krivičnost za nas že popolna pravičnost. Tako se je mislilo in tako se misli, kakor se mi zdi, tudi še danes, odkar se je mej nami začel širiti tisti novodobni internacionalizem, katerega sem prej omenil.

A, gospoda moja! Oton Detela in dr. Papež sta filozofa. In jaz pravim, da jima filozofija ni sredstvo, temveč namen. Prav mogoče je, da sta ravno zaradi tega zašla v neko «Weltweisheit». Ako je svoje dni Kantova razprava: «*Verjud, den Begriff negativer Größen in die Weltweisheit einzuführen*», veliko senzacijo vzbudila v učenem svetu — kdo vé, če nas gospod poslanec dr. Papež ne iznenadi s kako razpravo, ki bo izšla v katoliški tiskarni in kateri bode naslov: «*Beweisführung, daß durch den Straßentafel-Ufß des freinischen Landesausschusses zwei negative Größen deselben in die Weltweisheit eingeführt worden find.*» (Veselost v središču. — *Heiterkeit im Centrum.*) In, gospoda moja, ta dokaz se mu mora posrečiti. Vsaj je bila to res «Weltweisheit», ki je dovedla deželni odbor do tistega ukaza. Poglejte, kak uspeh je imel ukaz deželnega odbora! Ali niste videli, kako hitro so si v Celji mestni odborniki začeli s pepelom potresati glave za veliko svojo zmoto, vsled katere niso dopustili, da bi se bile v Celji napravile dvojezične ulične table? In kako ginljivo je bilo videti, kako je v Trstu padel dr. Venezian Nabergoju okolo vratu? Če pogledate dalje v Istro — ali se ne boste čudili, kako pravično

so najedenkrat Lahi začeli postopati nasproti Slovincem in Hrovatom? Poglejte v Piran! Takoj se je zbral mestni zastop samo zato, da je sklenil, naj se napravijo ulične table s slovenskimi in italijanskimi napisi, da bo tako Slovincem dana prilika, orijentovati se v tem mestu, v katero tako mnogokrat prihajajo po opravkih. Gospoda moja, če to ni tista »Weltweisheit«, potem ne vem, kaj bi moglo to biti!

Toda šalo v stran! Gospodoma dr. Papežu in Otonu Deteli je tako silno pri srci osemnajsti del prebivalstva te dežele. Zdi se mi pa, da sta popolnoma pozabila tistih časov, ko je ta osemnajstina imela še v rokah sukno in škarje, in ko je ona krojila pravice sedemnajstkrat tako velikemu stanovništvu te dežele. Popolnoma sta pozabila, da se je odpravilo tedaj slovensko uradovanje pri deželnem odboru in da se je jezik, kateri je materni jezik 95% prebivalstva dežele kranjske, storil brezpraven. Tega se gospoda menda nista spominjala, ali sta pa to nalašč hotela pozabiti. Jaz se ne bom spuščal v pretresanje pravne strani vprašanja, o katerem govorim. Storilo se je to na drugem kraju od poklicanejši strani na tak način, da bo dotična sodba in obsodba gotovo še dolgo zvenela v ušesih kronskim juristom deželnega odbora našega. Vender pa si ne morem kaj, da ne bi se ozrl nekoliko na praktične razloge, ki so se navajali v opravičevanje deželnoodborskega ukaza. In kakošni so bili ti razlogi?

Pred vsem je tu ozir na tujce. O sancta simplicitas! vzkliknil sem, ko sem čital ta razlog in nehoté mi je prišel v spomin pedagogičen kuriozum iz davno minole dobe.

Ko sem v Ljubljani obiskaval normalno šolo, ki je bila seveda popolnoma nemška, imel sem učitelja, čegar naloga je bila, nam paglavcam vtepati nemščino v glavo. Ta učitelj nas je jedenkrat, da bi nam dopovedal, kako veljavo ima nemški jezik, vprašal, če vemo, zakaj imajo table po vaseh napise v nemškem jeziku. Mi seveda tega nismo vedeli. Spogledovali smo se, ali nihče ni vedel pravega odgovora. Oglasil se je torej uzorni naš učitelj z vprašanjem, če nismo še nikdar srečali na cesti kacega »vandrovc«. Ko smo mu to pritrdili, dal nam je sam odgovor na svoje prvotno vprašanje rekoč, da morajo napisi zaradi tega biti nemški, ker »vandrovc« umejo samo nemški in bi sicer ne vedeli, kod hodijo. Gospoda moja, reči moram, da sem kot mladi deček res respekt dobil pred temi »vandrovc«, ko sem zvedel, da morajo zaradi njih vaske table biti nemške. Samo temu sem se čudil, da je tak »vandrovec«, če se je zatekel k nam in prosil kruha, vender-le toliko poznal slovenski jezik, da je prosil slovenski. (Veselost v središču. — Heiterkeit im Centrum.)

Ko sem bral razloge, katere je navajal deželni odbor za svoj ukaz, mislil sem, gospoda moja, da sta gospoda Detela in dr. Papež bržkone imela ravno tistega učitelja pred očmi, kajti razlogi, katere sta navedla za svoj ukaz, so prav njegovi razlogi. (Veselost v središču. — Heiterkeit im Centrum.)

Ozir na tujce ju je vodil, da sta prepovedala v Ljubljani samoslovenske ulične napise! Tu nastaje

sedaj dvojno vprašanje: Prvič, ali je res večina tujcev, ki prihajajo v Ljubljano, nezmožna slovenskega jezika, in drugič, ali bi se res oni tujci, ki niso zmožni slovenščine, ne mogli orijentovati v našem mestu, ko bi bili napisi na uličnih tablah samo slovenski. Kar se tiče prvega vprašanja, bi naravnost rekel, da je trditev deželnega odbora neresnična. Pretežno večino tujcev, ki prihajajo v Ljubljano, sestavljajo Slovenci, prihajajoči z dežele v mesto po opravkih. Za njimi pridejo Slovenci iz ostalih slovenskih kronovin, katerim je Ljubljana omiljena kot njihovo duševno središče. Če vzamemo končno še druge Slované — Hrvate na primer, katerim se je naša domovina tako prikupila, da jo zlasti poleti pogosto obiskujejo in se po dalje časa mudé tudi v Ljubljani — izprevideli bomo, da sta bržkone več kakor dve tretjini tujcev, prihajajočih v Ljubljano, Slovencev, respektive Slovanov. Ostane torej jako mala manjšina takih tujcev, ki so nezmožni slovenščine, kajti Italijani, ki ne znajo niti slovenski niti nemški, tudi večkrat prihajajo k nam. Tem je pa končno vse jedno, ali imajo ulične table naše slovenske ali nemške napise, ker tako niti jednega niti drugega jezika ne znajo. O onih Nemcih, ki niso zmožni slovenskega jezika, ima pa naš deželni odbor jako slabo mnenje. On pravi, da bi se ti tujci v Ljubljani ne mogli orijentovati, ko bi bili napisi na uličnih tablah samoslovenski in da bi zato promet silno trpel. Gospoda moja! jaz imam pa vender veliko boljše mnenje o teh Nemcih, kakor deželni odbor. Jaz vem, da se je v Zagrebu, kjer imate samo hrvatske ulične napise, še vsak Nemec, če tudi ni znal hrvatskega jezika, prav lahko orijentoval in da še nobenemu ni padlo v glavo, da bi se pritoževal o tem, ker v Zagrebu ni nemških javnih napisov. Gotovo mi tudi častita gospoda Oton Detela in dr. Papež sama ne bosta vedela navesti niti jednega slučaja, da bi se bil v Zagrebu zgubil kak Nemec zaradi samohrvatskih uličnih tablic. Sploh pa vprašam, če bi bili ti napisi res le zaradi tujcev, v kolikih jezikih pa bi morale ulice biti napisane v Benetkah, v Parizu ali v Rimu? Meni je le žal, da ljudje tam nimajo na razpolaganje pristno samorodne »künstnosti« našega deželnega odbora. (Veselost v središču. — Heiterkeit im Centrum.)

Še neke stvari ne morem zamolčati. V razlogih deželnega odbora govori se tudi o zgodovinskih imenih naših ulic in trgov. Žal mi je, da nam gospoda Detela in dr. Papež nista povedala, katera so tista zgodovinska imena. Jaz vem samo za jedno tako ime, to je »Burgstallgasse«. Poprej se je nazivljala ta ulica »Gradišče« in po nemški »Gradischa«, naši ljubeznjivi sodeželani nemški pa so navlaš prekrtili ime »Gradischa« v »Burgstallgasse«, da bi bilo iz nemščine izginilo lepo, staroslovensko zgodovinsko ime. Ako torej ne gre pri samoslovenskih napisih na uličnih tablah za nič drugega, ko da »zgodovinsko« ime »Burgstallgasse« izgine popolnoma iz nemške ulične nomenklature, zgodi naj se to v božjem imeni. Toda dovolj o tem. Razvil sem vam žalostno sliko propada narodne zavednosti. Gospoda Oton Detela in dr. Papež, katera sta z ukrepom gledé napisov na uličnih tablah

ljubljskih gotovo prav izdatno oškodovala interese slovenske narodnosti, sta v stanu, da kaj tacega storita tudi še pri drugih prilikah. Tolažim se le, da bo slovenski narod spoznal prej ali slej ta dva novodobna nemškutarja in da jima bo dal lekcijo, kakoršno popolnoma zaslužita.

Gospoda moja! Tu imam pred sabo list «Slovenec», ki v svojej letošnji 32. številki ... v uvodnem članku, čegar avtor, če se ne motim, sedi v tej visokej zbornici, govori: «Prišel bode tudi čas, ko bode slovensko ljudstvo sodilo o taci zastopnikih, ki mu kujejo verige tlačanstva.»

Jaz se, gospoda moja, s temi besedami popolnoma strinjam. Tudi jaz sem prepričan, da ta čas mora priti, ker bi bilo žalostno, ko bi ne prišel in bi se sicer moglo prigraditi da:

Mesto Ljubljana bo pokrajna,
Dežela kranjska nemška drajna.

Gospoda moja, da je tako daleč moglo priti, da je sploh tak ukaz mogel iziti od deželnega odbora — kaj je temu krivo? Temu je pred vsem kriva razcepljenost v narodni stranki. Narodna stranka ni več tako jedina kakor je bila nekdanj, in zaradi tega odločuje v tej visokej zbornici prav za prav nemška manjšina.

Jaz ne bom govoril o «Triglavu», za katerega v političnem oziru misli samo jedna glava (Veselosť — Heiterfeit), pač pa bom spregovoril nekoliko o drugih dveh večjih skupinah slovenskih poslancev. Tu je pred vsem moja in ožjih mojih somišljenikov skupina, ki sedimo v središču te visoke zbornice. Gospodje, pogledjte nazaj v zgodovino, pa boste razvideli, da stojimo še vedno na stališču tistega slovenskega programa, katerega je zastopal dr. Janez Bleiweis. Lahko imate mnenja, kakoršna hočete; pa prelistajte «Novice» od leta 1843. do 1861. in pogledjte stenografične zapisnike te visoke zbornice od leta 1861. naprej in prepričali se boste, da je resnica, kar sem dejal. Že samo to, da kot prvi v naših vrstah stoji sin umrlega voditelja slovenskega naroda, je tej trditvi dovolj priča in dokaz. Še nek drug, ne manj važen dokaz je pa to, da na naši strani — z redkimi izjemami, kakor so redke bele vrane — stoji skoraj vsa posvetna inteligencija slovenska.

Gospoda moja! Posvetne inteligencije v tistih časih, ko slovenski jezik ni imel še nikake veljave, ni bilo lahko odgajati. Naši mladenčji so se izobraževali na nemških vseučiliščih. Opazovanje blagostanja v tujih mestih in deželah in primerjanje tega blagostanja z našim domačim uboštvo, občevanje z nemškimi veljaki, ki so zasmehovali slovenski naš narod in mnogokrat tudi gmotna odvisnost naših ljudi od njih, vse to so bile velike skušnjave za mlade vseučilišnike. In vsaj so se res nekateri našli, katere je zlatolasna nemška Loreleja izvabila, da so svoj čoln zaupali valovom nemškega morja. Pogledjte si na primer ekscelenco gospoda barona Schwegelja, pa boste videli, da so take nevarnosti res pretile naši slovenski akademični mladini. Tisti pa, gospoda moja, ki so v takih nevarnostih zvesti ostali svojej domovini ter jo le še gorečnejše začeli ljubiti, tistih mož rodo-

ljubje je bilo izkušeno v ognji, in če ti stojé na naši strani, je to najboljši dokaz, da stojimo na stališču starega slovenskega programa.

Ali kaj smo doživeli v poslednjih letih? Odcepila se je od nas znatna skupina slovenskih poslancev v tej visokej zbornici. To bi nazadnje še ne bila tako velika nesreča; ali pričela se je obžalovanja vredna divja gonja na nas in naše pristase. Ničesa bi ne rekel, ako bi se ta gonja narodnih secesijonistov obračala samo proti meni. Včasih mi to vzbuja celo veselost, in ničesar bi ne rekel, ko bi bil samo jaz tista divja zver, ki se preganja po klerikalnem revirju. (Veselosť v središču — Heiterfeit im Centrum.) Ravno tako vzbuja gotovo tudi pri prijatelju dr. Tavčarju veliko veselost, ko gleda, kako se pehajo za njim secesijonistični gonjači in kako prožijo vanj secesijonistični lovci svoje strele, ne da bi ga mogli zadeti. Ali drugačna je stvar s stališča narodne politike.

Mi smo v poslednjem času res napredovali. Napredovali smo s skupnim delovanjem duhovske in posvetne inteligencije. Ali svojega cilja še nismo dosegli. Cilj naš pa mora biti, da postanemo samostojni, lastni gospodarji na slovenskih tleh. Dokler tega ne dosežemo, je napredek jalov, toliko časa ne bo trajen. Tega cilja pa drugače doseči skoraj ni mogoče, kakor s skupnim sodelovanjem vseh slovenskih rodoljubov. Mi vsi, ki sedimo v središču in na levici te visoke zbornice, morali bi si biti svesti, da nas vežejo najtesnejše vezi krvnega sorodstva, da nas spaja bratovska ljubezen, da nas družijo sladki zvoki materne govorice. Ko bi se tega zavedali, delovali bi skupno pri vseh vprašanjih, ki so važna za slovenski narod. Potem bi se dalo tudi kaj doseči; tako pa, ker te jedinosti ni, dajemo le žalosten, zasmehovanja vreden vzgled našim narodnim nasprotnikom v tej visokej zbornici.

In kaj je, gospoda moja, krivo temu? Jaz sem do dna svojega srca prepričan, da so tovariši naši, čez katere razpenja gospod poslanec Klun zaščitna svoja krila — ali recimo rajše, kanoniški svoj plašč — izvzemši le par gospodov, katere je internacijonalizem že preveč obližnil, tako dobri Slovenci in rodoljubi kakor mi tu v središču. Ako vendar ne more priti tako daleč, da bi se emancipovali od tega čudnega vpliva, je to najboljši dokaz, da jim manjka samostojnosti. (Poslanec Povše ugovarja — Abgeordneter Povše erhebt Widerpruch.) Gospod poslanec Povše misli sicer, da ne, ali jaz ga zagotavljam, da mi je vselej rajski užitek, ko vidim, kadar gre za kak predlog, ki je važen za slovenski narod in jasen ko solčni žarek, kako gospod tovariš Pakiž pazi na vsako kretanje svojega gospoda in mojstra kanonika Kluna. (Poslanec Šuklje: — Abgeordneter Šuklje: «Povše!») Ne Povše, Pakiž. Mogoče sicer, da tudi Povše, toda njemu pripisujem vendar veliko več samostojnosti. Če včasih pozabijo ti gospodje v načelno narodnih vprašanjih z nami glasovati, je temu kriva le stroga disciplina, ki je vpeljana v oni stranki.

Gospoda moja, jaz pa tudi naravnost trdim, da je še celo gospod kanonik Klun sam pozabil, da je imel kedaj lastno voljo. On morebiti ne bo zado-

voljen s temi besedami, ali njegovo politično življenje leži pred mano, kakor odprta knjiga. V tej knjigi pa berem, da je imel nekdanj pogum, ustaviti se tisti »gebundene Märjchroute«, ki jo je dobival iz škofije; žal, da moram reči, da danes tega poguma nima več. To je pač največ uzrok, da nismo jedini; kajti ko bi on, kot delaven, izkušen in vpliven politik stopil na neko mesto, katero je Vam vsem znano, in dejal: »Divji krik proti slovenskemu liberalstvu je nepotreben, gonja po naših krvnih bratih je nekrščanska, trditev, da je pri nas vera v nevarnost, je gola fikcija«, pa bi bilo gotovo takoj konec vsega prepira. Ali tega gospod kanonik Klun — o tem sem popolnoma prepričan — ne bo storil in zaradi tega bo boj, ki se je zanesel v naše vrste, trajal naprej. Obžalovati je vsak boj, kajti iz njega nastane sovraštvo, porajajo se strasti in onemogočen je napredek. Če pa je vsak boj obžalovanja vreden, gotovo je najžalostnejši boj mej brati. Kukavica bi sicer bil, kdor bi se izogibal boja, če je jedenkrat izzvan; ali gorje tistim, ki so ga izzvali. Mi pa to nismo bili, gospoda moja!

Letos bomo imeli volitve. V bojni ostrog bo izpremenjena vsa kranjska dežela. Vem, kako bo življenje v tem ostrogu, in vem tudi kako ulogo bodo igrali v njem politični kapucini (Veselost v središči — *Heiterfeit im Centrum*), ki bodo romali od kraja do kraja. Vsaj smo že doslej imeli priliko, slišati tu in tam kako kapucinado. Jaz bi končno ne imel ničesar proti temu kapucinom, vsaj je dobro, če včasih preskrbimo našemu ljudstvu nekoliko razvedrila. Drugačna pa je stvar, ako se te vrste kapucinade spremene v demoralizatorno agitacijo, kakor smo tako žalostno prikazani doživeli pri poslednjih volitvah na Notranjskem, ko so duhovniki, katerim bi morala krščanska ljubezen biti na srcu, čudovito in na nezaslišan način ščuvali ljudstvo. Navesti hočem jeden sam slučaj, ki se da kadarkoli dokazati s pričami. Nek duhovnik, ko je s prižnice govoril o volitvah, vzkliknil je, da ima tisti, ki voli liberalca, večji greh, kakor tisti, ki se pregreši zoper šesto ali sedmo zapoved božjo. Sedaj pa naj gospodom fanatikom novega šenkavžkega kurza le še pride na um, da v jednako primero postavijo še peto zapoved božjo, pa nas bodo ljudje kar po cestah pobijati smeli. (Živahna veselost v središči. — *Lebhafte Heiterfeit im Centrum*.) Sreča je le, da taki nauki ne padejo na rodovitna tla! Vsaj vé tudi priprosti kmet, da je jedna najpoglavitejših zapovedi našega Izveličarja: »Ljubi svojega bližnjega, kakor samega sebe.« Če torej slisi take nauke oznanjevati, vedel bo, da tisti, ki jih oznanjujejo, ne učé prave vere. In kaj bo nasledek tega? Da mora giniti verski čut iz našega naroda. Temu pa ne bodo krivi liberalci, ampak, gospoda moja, Vi sami, ali tisti, ki v Vašem imenu agitujejo na tako brezobziren način.

Častiti gospodje tovariši, je pa še nek drug način agitacije proti nam, kateri predpisujejo gospodje od katoliškega tiskovnega društva. To je boj zoper stanove. Vi ne napadate samo posameznih oseb, temveč kar cele stanove. Kdor je tako drzen, da ne trobi v Vaš rog, ta je Vaš sovražnik in tega hočete gmotno uničiti, da potem postane neškodljiv. Jaz sam bi iz svoje iz-

kušnje o tem lahko mogel marsikako pesem zapeti. Ali tega ne bom storil, temveč hočem le opozoriti na neko gonjo, katera se je pričela v poslednjih časih na notarski stan. Iz česa izvira ta gonja? Iz čisto jednostavnega razloga, ker so notarji — skoro tako kakor kapelani — vedno v ozki dotiki s priprostim narodom, katerega morejo učiti in voditi. Ker pa vedo gospodje iz katoliškega tiskovnega društva, da notarji stoje na strani narodne stranke in nočejo biti slepa orodja v rokah nekih »maherjev«, zato pričeli so le ti divjo gonjo proti celemu notarskemu stanu. Mislijo si pač: Volitve so tukaj; jeden ali drug izmed notarjev se bo zbal naših udarcev in preskočil v naš tabor. Toda jaz poznam značajnost naših notarjev in vem, da bodo zvesti ostali svojemu političnemu prepričanju. Nevaren pa je boj, ki ste ga izzvali. Ko gre za agitacijo jednega stanu proti drugemu, ne vem, ali bo ta agitacija bolj nevarna notarjem ali kakemu drugemu stanu. Gospodje naj si sami odgovoré na to vprašanje.

Po tem, kar sem rekel, skoraj ni dvojbe in smelo trdim, da se je tista zapoved: »Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe« dandanes spremenila in da se glasi, ako mi je dovoljeno izgovoriti jo po starem pravopisu: »Ljubi svojega bližnjega, kjer le moreš, ugrizni ga.« In zakaj to? Ker ste postali slepo orodje v rokah tistih mož, ki Vas izkoriščajo. Vi porabljate razne »šlagerje« proti nam, kakor da bi mi bili Bog vé kako nevarni ljudje. Sedaj prišli ste na psovko, da smo kapitalisti, kakor da bi bila Bog vé kaka nesreča za naš demokratični narod, ko bi res nekoliko ljudi imel v svojej sredi, ki bi imeli nekaj več denarja. Zdrava pamet Vam mora reči, da je iz narodnogospodarskega stališča le želeti, da se kolikor mogoče novčnih strug napelje na narodne naše livade. Ali ne reprezentuje na primer eksclenca baron Schwegel, ki stoji tu pred mano, sam veliko več kapitala, kakor mi vsi tu v središči visoke zbornice? Pa še to malo imetja, ki smo si ga s trudom pridobili, nam zavidate! Če je Vaše mnenje pravo, potem bi moral na primer gospod poslanec Povše že davno razdeliti svoje kapitalije mej uboge kmete, katere tako ljubi in katere so nesrečni notarji tako grozno izsesali. (Veselost v središči. — *Heiterfeit im Centrum*.)

Gospoda moja, mogel bi tej sliki našega žalostnega notranjega političnega življenja dodati še marsikatero barvo; mogel bi govoriti o njej še cele ure. Ali utrudil bi Vas in nepotrebno bi bilo obširneje govoriti, kajti ljudij, ki mislijo s tujimi glavami in ki nimajo lastne volje, tako ali tako spreobrnili ne bom.

Neko svarilo pa naj mi bo dovoljeno izreči. Gospoda moja, tisti vrag, katerega Vam tako lahkomišljeno slikajo na steno Vaši zapovedniki iz katoliškega tiskovnega društva, utegne se končno res prikazati. Potem pa Vam ne bo zadostovala vsa blagoslovljena voda, da ga odženete. Le pazite, ko kličete proti nam državni socializem na pomoč, da mesto njega ne nastopi socialni komunizem. Gorje Vam tedaj! Gorje, če bo ljudstvo začelo spoznavati, kam se steka največ kapitala brez dela in truda. Zastonj bodele potem klicali na pomoč, zastonj zastavljali svojo avtoriteto, katero sedaj na tako nespameten način profanujete.

Gospoda moja! Še je čas, da se vrnete k skupnemu delovanju na polji narodnega napredka in prosvete. Še je čas, da nam podaste bratovsko desnico ter se odrečete zvezi z narodnimi našimi nasprotniki, s katerimi se sedaj v koaliciji družite, ker ne spoznavate nevarnosti, ki od tod preti. Sicer imam malo upanja, da bi se ta želja uresničila in končno mi iz strankarskega stališča tudi ni veliko na tem, ker bi se utegnil ta apel smatrati za neko bojazen z naše strani. Le skupni interes naroda slovenskega mi diktuje to željo. — Jedno pa Vas zagotavljam, ako ne z Vašo pomočjo, dospeli bomo z lastnimi močmi, podpirani po narodu slovenskem do cilja, ki se glasi: «Slovenija Slovincem.» (Živahno odobravanje v središču. — Lebhafter Beifall im Centrum.)

(Deželnega glavarja namestnik gospod baron Oton Apfaltrern prevzame predsedstvo. — Landeshauptmann=Stellvertreter Herr Otto Freiherr v. Apfaltrern übernimmt den Vorsitz.)

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Zum Worte hat sich gemeldet der Herr Abgeordnete Detela.

Ich ertheile ihm dasjelbe.

Deželni glavar Oton Detela:

(Iz poslanskega sedeža — Vom Abgeordnetenſitze aus.)

Visoka zbornica! Nevihto, katero sem zaradi uličnih napisov v Ljubljani že dolgo pričakoval, se je danes usula na me in na kolego gospoda dr. Papeža. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Po vsej pravici!») Vsa strast, ki se je razvila v tem vprašanju, pa le izvira iz tega, da se ravno to vprašanje nikdar ni objektivno razsojalo in da se nikdar ni vprašalo, kaj je smoter in kakošna je zgodovina uličnih napisov in ali so samoslovenski ulični napisi v Ljubljani res del starega programa slovenskega naroda. Dovolite mi torej, častiti gospodje, da se nekoliko oziram na zgodovino uličnih napisov in potem se bo najbolje videlo, iz kakega namena so se ulicam dala imena in ali se je pri tem mislilo na narodnostno vprašanje.

V zgodovini ljubljanskega mesta nahajajo se prvičkrat imena nekaterih ulic, in sicer v nekem sodnijskem zapisniku. Davčni urad se jih je tudi poprijel za davčni kataster, to je bilo l. 1604. Seveda so bila to nemška imena, ampak iz Valvasorja in sploh iz zgodovine ljubljanskega mesta se razvidi, da se imena nemška in slovenska nahajajo v eni dobi, ne da bi se moglo reči, katero ime je popreje nastalo, ali slovensko ali nemško, vidi se pa, da so nekatera imena bodisi slovenske ali nemške izvirne in ne prevod iz enega jezika v drugega. Opozarjam le na imena «Pisana vrata — Karlstädter Thor», «Križanski trg — Deutscher Platz», «Reber — Narrensteig» i. t. d. Valvasor pripoveduje o 30 ulicah, ki so imele nemška in slovenska imena. Kedaj so ulični napisi nastali, nisem mogel zaslediti. Nekateri

Ljubljančani se še dobro spominjajo, da so bili do l. 1848. samo nemški ulični napisi in sele pozneje so prišli tudi slovenski. Gotovo je, da, ko se je mesto pričelo razširjati, je bil prvi smoter uličnih imen, oziroma napisov, ta, da se je za hišni kataster dobila gotova podlaga, da se je vedelo, v kateri ulici stoji ta ali ona hiša in da bi se tujci mogli orijentirati, kajti zato, da bi se Ljubljančani zamogli orijentirati, se napisi gotovo niso naredili, ker zanje za tistih 20 do 30 ulic v tistem času niso bili potrebni ulični napisi. Vsaj se danes, kdor dalj časa živi v Ljubljani, gotovo ne pogleda na ulična imena, da bi se orijentiral. To je treba le ptujcem, katerim mesto ni znano. Med tujci pa, ki prihajajo v Ljubljano, je mnogo takih, ki niso zmožni slovenskega jezika, zato so se tudi vpeljali nemški ulični napisi. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Potem so pa slovenski čisto nepotrebni!») Vi pravite, da za tujce niso potrebna nemška imena. To pa ni res. Le pomislite, kako težko se je tujcu, ki ni več slovenskega jezika, orijentirati, če ulice nimajo tudi nemških napisov. Tiste knjige, v katerih se nahajajo stanovališča, oziroma prodajalnice trgovcev, tovarnikov, obrtnikov i. t. d., in služijo tujcem kot kazipot po mestu in katere izhajajo pod naslovom «Adressenbuch» (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Bežite no!»), so samo nemške. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Samo slovenske se tudi lahko napišejo!») Če potem pride tujec, n. pr. trgovec, in ima v «adressbuchu» samo nemška imena ulic, je zanj gotovo velika olajšava, ako nahaja tudi napise po ulicah tudi v nemškem jeziku. Vse to kaže, da so se dvojezični napisi gotovo napravili iz praktičnega namena, da se je prej to vprašanje razmotrivalo le iz praktičnega stališča in da takrat in tudi pozneje do najnovejšega časa nihče ni na to mislil, da bi bili samoslovenski napisi takorekoč točka narodnega programa. Iz govora gospoda poslanca Hribarja samega bom dokazal, da ni res, da bi to bila kedaj točka narodnega programa. Citiral je od vseh Slovinccev visoko čislanege rajkega dr. Janeza Bleiweisa, velezaslužnega moža, s katerim sva bila toliko časa tovariša v deželnem zboru, moža, katerega sem iz vsega srca spoštoval in kateremu hranim hvaležni in častni spomin. Mi poslanci konservativne stranke se držimo dr. Bleiweisovega starega narodnega programa, Vi pa ste odpadli, zlasti vidva, gg. Hribar in Tavčar. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Novodobna nemskutarija!») Prosim, gospod poslanec Hribar! Vsaj je bila v mestnem zastopu že pred kakimi 25 leti narodna večina pod županom dr. Costo in bil je tudi dr. Janez Bleiweis mestni odbornik in poleg Bleiweisa so sedeli v mestnem zboru prvaki slovenski, možje, katerim ne morete očitati, da so bili v narodnih stvarih popustljivi, ali da so bili internacijonalni, vprašam Vas pa, ali so bili dr. Bleiweis in vsi ti strogo narodni možje popolnoma slepi, da niso videli nemških napisov na ulicah ljubljanskega mesta. (Veselost na levi. — Heiterkeit links.) Kako pa, da niso videli te črne maroge in da niso sklenili, da se imajo nemški napisi odpraviti, da morajo ostati samoslovenski napisi! Gospoda moja, prepričan sem, da mi bo gospod poslanec

Hribar pritrdil, da bi bili dr. Bleiweis in drugi narodnjaki, ki so sedeli v mestnem zastopu pod dr. Costovim županstvom, če bi bili samoslovenski napisi res del narodnega programa, že takrat storili sklep, da se imajo nemški napisi odpraviti. (Poslanec dr. Tavčar: — *Abgeordneter Dr. Tavčar*: «Takrat še ni bilo upravnega sodišča!») To je ugovor, ki čisto nič ne velja, kajti upravno sodišče ne daje nobene garancije za samoslovenske napise.

Vprašam Vas torej, če so ti gospodje, o katerih nihče ne dvomi, da so poznali resnobo in potrebo slovenskega programa, nemške napise pri miru pustili — vsaj jaz nisem nikdar čital, da bi se bilo kedaj v mestnem zastopu o njih govorilo — kako pa pridete do tega, da zdaj ravnotisto, kar so takrat ti gospodje — dr. Bleiweis, dr. Costa, dr. Toman, Horak itd., za dobro in pravično spoznali, meni in gospodu dr. Papežu štejete v tako strasansko pregreho? Rekli bode, da so danes drugi časi, in gospod dr. Tavčar pravi, da takrat ni bilo upravnega sodišča. Dobro! prišli so pa pozneje drugi časi. Prišli ste Vi v mestnem zastopu na krmilo in je imate vže okoli 12 let v rokah. Kako pa, da ste več ko 10 let potrebovali, da ste prišli do spoznanja, kaka narodna pregreha so dvojezični napisi. (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar*: «Vsaj se vsaka dobra reč dolgo premišljuje.») Prosim, če je bilo to tako važno in pereče vprašanje, katero smatrate kot točko narodnega programa, potem ste Vi jako dolgo časa zane-marjali Vašo narodno dolžnost. (Veselosť na levi — *Heiterkeit links*. — Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar*: «Smo sprevideli, da je skrajni čas!») Če ste Vi to šele zdaj sprevideli, zakaj pa bi mi še nekaj časa ne čakali, da pridemo morda do tega spoznanja. (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar*: «Tirolska starost!») Če ste Vi prišli šele pred par leti do prepričanja, da so dvojezični napisi za Ljubljano nepotrebni in le v kvar mestu, recite nam: «Vi ste v pomoti, če se tako mislite in sodite, kakor so pred nami najboljši slovenski možje, in pred par leti tudi še mi, mislili in sodili»; ne pretiravajte pa stvari in ne pitajte nas, ki smo se zdaj za dvojezične napise, kakor ste bili Vi pred kratkim časom: z izdajico in krvniki slovenskega naroda!» (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar*: «Kdo je to rekel?») To je bilo čitati v časniku Vaše stranke. Tako očitjanje pa ne more se smatrati kot resno. Porabili ste le ulične napise, da ste pričeli strastno agitacijo proti nam, češ, sedaj je najboljša prilika, sedaj pa le po njih. Če bi bila midva, g. dr. Papež in jaz, ravnala na lastno pest in proti volji slovenske konservativne stranke, bi bilo še nekoliko umljivo, če bi se nama predbacivalo, da sva odpadnika. Neumljivo in neosnovano pa je to očitjanje, ker sva postopala v soglasji s slovensko konservativno stranko. (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar*: «Vsaj sem povedal zakaj!») «Slovenec» je več tednov pred dotičnim sklepom deželnega odbora svoje mnenje v uvodnem članku izrekel in se popolnoma na tisto stališče postavil, katerega sva zavjemala z dr. Papežem v deželnem

odboru. Zakaj sva pa samo midva izdajalca? Če bi bila res izdajalca narodnih pravic, potem pa so vsi izdajalci, ki so bili tega prepričanja, kakor midva. Med temi je pa mnogo vrlo dobrih narodnjakov, takih, ki so vedno v prvi vrsti stali, kadar je šlo za napredek slovenskega naroda. Če pa ne morete obsojati cele stranke, zakaj pa padete ravno na nas dva, ki sva se le ravnala po prepričanju in mnenji naše stranke, s katero sva popolnoma sporazumno postopala. Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar*: «S škofom, s papežem seveda tudi!» S škofom jaz nikoli nisem o tem govoril. Sicer pa prosim gospoda poslanca Hribarja nekoliko potrpežljivosti. Ker me je on v tako obsirnem govoru napadel, bodi tudi meni dovoljeno, da odgovarjam nekoliko obsirneje. On je rekel, da se jaz sklicujem na enakopravnost. Poglejte, kaj se godi v Trstu, v Istri, v Celji! Ali Vi odobrujete te stvari? (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar*: «To je vaša *Weltweisheit*!») Ali odobrujete sklep Celjanskega mestnega zastopa, ki se je izrekel proti slovenskim napisom? (Poslanec dr. Tavčar: — *Abgeordneter Dr. Tavčar*: «Celjski zastop pri svojem deželnem odboru ni dobil nobenega odpora!») Vi ste obsojali sklep mestnega zastopa Celjskega in ste tudi obsojali razsodbo štajerskega deželnega odbora ter ste rekli, da so se teptale pravice slovenskega naroda z nogami. Ali bi pa mi ne bili kršili ravno tako enakopravnosti, ako bi bili postopali tako, kakor je postopal deželni odbor štajerski gledé vprašanja dvojezičnih uličnih napisov v Celji. — Nam je bilo odločiti se za dve poti, ali za pot represalij ali pa za pot pravice. Odločili smo se za pot pravice in enakopravnosti; in če tudi ne danes, enkrat bomo gotovo zmagali v znamenji pravice in resnice. Vi baje menite, da, če nam je kdo krivico delal, da tudi mi smemo drugim delati krivico, kakor nam je to priporočal gosp. poslanec Hribar. Pravica ostane zmirom ista, za nas kakor za druge. Vi obsojate krivice, ki se godé v Trstu slovenski narodnosti — jaz jih tudi obsojam, ravno tako kakor Vi — Vi grajate postopanje Lahov v Istri, v Poreču, ali kaj storijo oni? Branijo se dati Hrvatoma in Slovencem pravice, katere zahteva enakopravnost; in mi bi ravno tako kršili enakopravnost, kakor jo kršijo v Istri in drugod, če bi postopali tako, kakor Vi zahtevate. Zato je naše postopanje dosledno in logično, to morate sami pripoznati; vse drugo, kar Vi trdite, je pa le zavijanje pravice in resnice. Enakopravnost velja za Slovence in Nemce, ker je vsem avstrijskim narodom zajamčena. Če bomo pa mi ravnali nasproti Nemcem tako kakor ravnajo proti Slovencem v Celji in tudi drugod, bomo mi prvi, ki bomo britko skušali, kaj se pravi enakopravnost z različnim merilom meriti. (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar*: «Kje jo pa imamo?») Gospod poslanec Hribar je v svojem govoru tudi glorificiral Madjarsko. Ali on ne vé, kako se tam z nogami tepta enakopravnost, kako se tam Slovanom godi in kako se nemadjarske narodnosti sistematično zatirajo? Le vpraša naj, kako so na Hrvatskem Madjarom hvaležni, kako oni sodijo o madjarskem gospodarstvu in če bo tam videl, kako

tisti, ki ima moč v rokah, vse druge tepta, prišel bo morda do prepričanja, da se tudi pri nas to ne sme goditi, kar on sam drugodi obsoja.

Gospod poslanec Hribar nas je imenoval internacionalce. To se že bolje slisi, kakor nemškutar. (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar*: «Vsaj je ravno tisto!») Internacionalci znajo biti tudi Nemci, Italijani i. t. d., ki nimajo pred očmi samo narodnosti in katerim ni jezik edina stvar, za katero se je bojevati. Internacionalci povdarjajo napredek človeštva sploh, plemenitost značaja in enako pravico vsem narodom. Gospod poslanec Hribar se sklicuje tudi na pesnika Simona Jenkota. Ne vem, v kaki dotiki je Simon Jenko z uličnimi napisi v Ljubljani, zagotavljam pa gospoda predgovornika, da jaz Jenkota ravno tako poznam kakor on, da mi je eden najljubših pesnikov slovenskih, katerega pesni sem navdušeno čital. Prepričan sem pa tudi, da se nisem nikdar pregrešil proti tistim nazorom, ki jih je on kot pesnik gojil. (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar*: «Oho:») Reči moram, da sem hvaležen gospodu poslancu Hribarju, da je bolj zmerno govoril, kakor se je pred v časnikih njegove stranke pisalo; samo nekemu izrazu morem odločno oporekati. On je rekel, da je ukaz deželnega odbora o uličnih napisih žalosten dokaz hlapčevanja deželnega odbora. Jaz nisem nikdar nobenemu hlapčeval. Kdor pozna moje življenje, priznal mi bo, da sem bil zmirom samostojen in neodvisen in da se nikdar proti svojemu prepričanju nikomur nisem udal ne v političnih in ne v drugih vprašanjih. Kar sem storil, storil sem po prepričanju, z najboljšim namenom. Zato nihče ne sme meni očitati, da sem hlapčeval in da sem gledé uličnih napisov gledal na migljaj gospoda deželnega predsednika. To ni res! Gospôda moja, zatrjujem Vas lahko, da z gospodom deželnim predsednikom pred, ko je deželni odbor o tej stvari razsodil, niti besedice o tem govoril nisem, kar gospod deželni predsednik lahko spriča. Veliko pozneje, ko je deželni odbor to vprašanje resil, prišel je govor na to; prej pa o tem ni bilo nobenega razgovora. (Poslane dr. Papež: — *Abgeordneter Dr. Papež*: «Res je!») Komu pa bi bil potem hlapčeval in kako korist imam sploh od tega? Pač pa sva jaz in dr. Papež dobro vedela, da bova zaradi te razsodbe strastno napadena. V tem nisva dvomila, da bo strašanski vrišč nastal v Vaših listih, in če bi bil jaz gledal le na svojo korist in na to, da si ohranim popularnost, bi bil drugače postopal. Kar se pa tiče tiste velikanske razburjenosti po obširnih krogih in po vsej deželi, moram pa reči, da se o tem ni nič čutilo. Le nekateri gospodje v mestnem zastopu Ljubljanskem so bili, ko se je dotični sklep občinskega odbora razveljavil, tako razkačeni, da so pričeli strašanski hrup in grozovito zabavljanje.

Gospod poslanec Hribar je tudi rekel, da ozir na tujce ne velja, ker bi sicer morali v Benetkah, v Rimu i. t. d. napraviti napise v Bog vé koliko jezikih. Opozarjam pa gospoda predgovornika, da so bili tam napisi od nekaj samo italijanski in nobenemu človeku bi ne padlo v glavo, da bi zahteval, naj se prestavijo italijanska imena tudi v druge jezike. Komu pa bi bilo

s tem ustrezno, če bi se na primer prestavilo «Piazza grande» v «Großer Platz»? V Ljubljani je pa stvar drugačna; v Ljubljani so od nekaj imele ulice nemška in slovenska imena, in dosledno je, da imajo tudi nemške in slovenske napise, in to je z ozirom na tujce gledé prometa nekaj čisto drugega, kakor če bi bili napisi zmirom samo v enem jeziku.

Gospod poslanec Hribar je tudi o tablah na vaseh govoril in pripovedoval, da je imel učitelja, ki je rekel, da so tisti napisi napravljeni za «vandrovice». Gospoda moja, dandanes bode v vseh naših vaseh dobili table z slovenskimi in nemškimi napisi. (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar*: «Takrat so bili samo nemški!») Reči pa moram, da še nikdar nisem slisal, da bi se bil kdo — in vsaj imamo na deželi dokaj vrlih narodnjakov — nad tem spodtikal, da so ti napisi slovenski in nemški. Vprašajte kateregakoli zavednega moža narodnjaka na deželi. «Kako pa morete trpeti to stvar, zakaj pa nimate samoslovenske napise? (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar*: «Ali poznate postavo o ljudskem stetji?») in odgovoril Vam bo: «Vsaj to ni za nas, mi teh napisov tako ne potrebujemo ker sami vemo, kako je vasi ime in nam ni šele treba gledati na tablo. Pa za vojake in sploh za tujce je treba napisov v obeh jezikih. Nobeden pameten človek pa se ne bo čutil žaljenega po dvojezičnih napisih in ne bo rekel, da je to sramota, da je to maroga za dotično vas, kakor ste to trdili o uličnih napisih v Ljubljani.

Vidite, mirno, objektivno in iz praktičnega stališča se mora ta stvar razmotrivati. Če bi bilo to res vprašanje političnega in principijelnega pomena, bi bili Vi sami že davno sklenili, da se imajo odstraniti nemški ulični napisi. Mnogokrat sem že čul razvijati narodni program, pa še nikdar nisem čul, da so samoslovenski ulični napisi v Ljubljani točka tega programa. Ker pa ta stvar ni kot principijelno narodno vprašanje del narodnega programa in nima političnega pomena, katerega Vi tej stvari pripisujete, zato moram odločno odklanjati vsako predbacivanje in zlasti to, da sem gresil proti pravicam slovenske narodnosti. Deželni odbor ni trdil, da so samoslovenski napisi absolutno prepovedani, ampak le razložil, zakaj se mu ne vidi koristno, da se odpravijo nemški napisi. Merodajni so mu bili ozir na javni promet in na enakopravnost; kajti v vprašanjih enakopravnosti moramo tako postopati, kakor zahtevamo, da se drugodi nam nasproti postopa. Samo če se mi v tej kronovini ravnamo po članu 19. državnoosnovnega zakona, smemo zahtevati, da se tudi izvršuje narodna enakopravnost v drugih kronovinah nasproti slovenski narodnosti.

S tem sklepam in le ponavljam, da nikakor ne morem uvideti, da bi bil kaj zgrešil v tem vprašanju gledé narodnih pravic. Zato sodite pravično in ne pretiravajte in zavijajte stvari tako, kakor se je žalibog v listih Vaše stranke zgodilo.

Poslanec dr. Tavčar:

Ker imamo še veliko stvari rešiti, predlagam konec debate.

**Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr
v. Apfaltrern:**

Es ist der Antrag auf Schluß der Debatte gestellt worden und ich muß denselben im Sinne der Geschäftsordnung zur Abstimmung bringen.

Zum Worte sind gemeldet die Herren: Landespräsident Freiherr von Hein und die Abgeordneten: Dr. Schaffer, Dr. Zitnik, Hribar und Dr. Papež. Ich ersuche diejenigen Herren, welche dem Antrage auf Schluß der Debatte zustimmen wollen, sich zu erheben.

(Obvelja. — Angenommen.)

Der Antrag auf Schluß der Debatte ist angenommen.

Der Herr Landespräsident hat das Wort.

C. kr. deželni predsednik baron Hein:

Visoka zbornica! Kakor lansko leto, tako se je tudi letos gospod poslanec za deželno stolno mesto Ljubljansko pečal s politično upravo, in kakor prejsnja leta, morem tudi danes povdarjati, da politična uprava ni v nobeni zvezi z deželnim proračunom. Gospod poslanec Hribar je lansko leto dejal, da so troški za žendarmerijo nekak dispozicijski zaklad za deželno vlado. To je čuden dispozicijski zaklad, toda letos so se ti troški znižali za 50 gld. in jaz mislim, mogoče, da je gospod poslanec tudi iz tega stališča svoj govor primerno okrajšal. (Veselost. — Heiterkeit.) Prva točka njegovih pritožeb je bila ta, da se pri deželni vladi premalo slovenski uraduje, in je v tem oziru pred vsem rekel, da mestni magistrat Ljubljanski ne dobi od vlade slovenskih dopisov. Gledé te pritožbe moram opomniti, da je mestni magistrat politično oblastvo prve instancije, da je podrejen deželni vladi in da njen notranji jezik je in bo še dolgo nemški.

Es hat dann weiters der sehr geehrte Herr Abgeordnete für Laibach die Verhältnisse beim Avancement der politischen Beamten besprochen und die Behauptung aufgestellt, daß dem Adel ein Vorzugsrecht eingeräumt werde, und hat sich derselbe hiebei auf einen Fall aus der letzteren Zeit berufen; dem gegenüber constatiere ich, daß für das Avancement der politischen Beamten nur Eines maßgebend ist, nämlich die Qualification, das ist, hervorragende Befähigung, Fleiß, vollkommen correctes Verhalten und Hingebung für den Dienst und daß auf etwas anderes nicht gesehen wird. Nun hat der Herr Abgeordnete weiters von der Vermehrung der Bezirkshauptmannschaften gesprochen. Ich habe immer geglaubt, daß der Herr Abgeordnete, der in der schärfsten Opposition gegen die Regierung steht, mit den obersten Persönlichkeiten keine Verbindung hat. Ich scheine mich aber geirrt zu haben, denn er scheint von allem bestens unterrichtet zu sein, während mir selbst von einer derartigen Vermehrung der Bezirkshauptmannschaften nichts bekannt ist; es ist hierüber weder gesprochen noch ein Federstrich gezogen worden; aber der Herr Abgeordnete für Laibach muß geheime Quellen im hohen Ministerium haben, daß er dies so positiv hinstellt, und sogar auch weiß, warum die Vermehrung stattfinden soll, nämlich, wie er meint, um jungen Aristokraten zu Stellen zu verhelfen. Ich weiß von einer Vermehrung der Bezirkshauptmannschaften absolut nichts; wenn aber in einer

Zeitung davon die Rede war, so darf man den Zeitungen leider nicht alles glauben, und wenn ein deutsches Sprichwort sagt: «Er lügt wie gedruckt», so paßt dies mitunter auf die Zeitungen und ist in diesem Falle die betreffende Nachricht eine reine Ente gewesen.

Ich bin so ziemlich fertig, da mir die weiteren Ausführungen keinen dringenden Anlaß bieten zu polemisieren, und will ich daher die Verhandlung nicht weiter aufhalten; aber eine Frage möchte ich doch noch ganz kurz berühren, nämlich die Frage der Straßenaufschriften in Laibach. Meine Herren, mein Streben geht stets dahin, Wünsche, wenn sie berechtigt sind, zu befriedigen; das ist aber sehr schwer, wenn die Wünsche und Anschauungen von Tag zu Tag, ja man möchte fast sagen, von Stunde zu Stunde wechseln. Vor mehreren Jahren hat der nämliche Herr Abgeordnete, der heute auf das lebhafteste für einsprachig slovenische Straßentafeln eintrat, die nur einsprachige Aufschrift auf dem Finanzdirectionsgebäude beanstandet, und eine doppelsprachige Aufschrift verlangt. Diesem seinem Wunsche ist mittlerweile entsprochen worden. Damals waren die Straßentafeln noch zweisprachig und aus Dankbarkeit für dieses Entgegenkommen wurde dann auf einmal im Gemeinderathe der Antrag gestellt, daß die Straßentafeln jetzt nur einsprachig sein sollen; das ist ein geradezu classischer Beleg für den Umschwung der Anschauungen. Früher stand auf dem Gebäude der Finanzdirection oben die Aufschrift: «K. k. Finanzdirection» und dann die Straßentafel: «Polanastraße — Poljanska cesta», jetzt aber ist die Sache gerade umgekehrt, oben die doppelsprachige Aufschrift: «K. k. Finanzdirection — c. k. finančno ravnateljstvo», die Straßentafel aber, eine der allerersten, die ausgewechselt wurde, ist jetzt nur einsprachig. Ich hätte diese Tafel herunterreißen lassen können (Ugovor v središču — Widerspruch im Centrum), ich habe sie aber absichtlich ad perpetuam rei memoriam dort gelassen, um zu kennzeichnen, wie die Verhältnisse sich gestaltet haben.

Ich will nicht weiter zurückgreifen, aber gestern noch, wenn ich mich recht erinnere, hat der Herr Abgeordnete Hribar auf dem Postgebäude in Triest doppelsprachige Aufschriften verlangt und gesagt, daß durch einsprachige die Staatsgrundgesetze verletzt werden, heute wieder verlangt er für Laibach nur einsprachige Aufschriften. Wenn die Wünsche so wechseln, wie hier, dann weiß man wirklich nicht, was man thun soll, um den Anforderungen der Herren zu entsprechen. Hierzu kommt noch Folgendes: Gestern ist von dem Herrn Abgeordneten Hribar der Wunsch nach doppelsprachigen Aufschriften auf dem Postgebäude in Triest auf Artikel 19 des Staatsgrundgesetzes gestützt worden, und gerade der nämliche Herr Abgeordnete war es, der durch seinen Antrag, respective durch die Beschwerde an den Verwaltungsgerichtshof eine Entscheidung provocirt hat, welche dahin lautete, daß Artikel 19 des Staatsgrundgesetzes auf diese Frage überhaupt keine Anwendung findet. Ich constatiere hiemit nur das Schwanen der Anschauungen und glaube, daß das ein einziger Grundsatz maßgebend sein soll, das praktische Bedürfnis und sonst nichts; und dieses praktische Bedürfnis wird von den Behörden anerkannt, ist eingewurzelt in der Bevölkerung, alles andere aber, was auf die Einsprachigkeit abzielt, verfolgt Nebenzwecke.

Ich habe weiter nichts zu bemerken, nur auf den Vergleich mit Ungarn muß ich noch zurückkommen, den-

selben aber geradezu als eine Entgleisung bezeichnen. Wenn wir unsere Verhältnisse so einrichten würden, wie sie in Ungarn sind, was wäre dann die Folge? In Cisleithanien wäre die herrschende Rationalität ausgesprochen die deutsche, denn sie ist numerisch allen Rationalitäten Cisleithaniens überlegen; das werden Sie doch zugestehen, und die statistischen Daten beweisen es. Würden wir uns hier so einrichten wie in Ungarn, dann würde es in Laibach ganz anders aussehen und dann hätten Ihre Klagen wahrscheinlich einen berechtigteren Hintergrund als heute (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Gewiß ist es nicht!»), dann würden die Klagen so arg sein, daß es schwer wäre, auf einem verantwortungsvollen Posten zuzuharren. (Veselost. — Heiterkeit.)

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Der Herr Abgeordnete Tavčar hat sich zu einem formellen Antrage das Wort erbeten. Ich ertheile ihm daselbe.

Poslanec dr. Tavčar:

Prejsni moj predlog na sklep debate se je sprejel. Ker je potem se besedo poprijel gospod vladni zastopnik, je debata zopet otvorenja in se sme vsak poslanec oglasiti k besedi. Ker pričakujem, da gospod deželni predsednik ne bo vnovič posegel v razgovor, usojam si še enkrat predlagati konec debate.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Nachdem der Herr Landespräsident das Wort ergriffen hat, ist die Debatte aufs neue eröffnet worden und es hat der Herr Abgeordnete Dr. Tavčar neuerdings den Antrag auf Schluß der Debatte gestellt. Ich bemerke, daß sich mittlerweile der Herr Abgeordnete Šuklje zum Worte gemeldet hat.

Ich erlaube diejenigen Herren, welche dem Antrage auf Schluß der Debatte ihre Zustimmung erteilen wollen, sich zu erheben.

(Obvelja. — Angenommen.)

Der Antrag ist angenommen.

Der Herr Abgeordnete Dr. Schaffer hat das Wort.

Abgeordneter Dr. Schaffer:

Der erste Herr Redner in der heutigen Debatte hat dieselbe mit einigen Betrachtungen über die finanzielle Lage des Landes und über die finanzielle und wirtschaftliche Thätigkeit des Landtages im Laufe der letzten Legislaturperiode eingeleitet. Mit diesem Theile seiner Ausführungen kann ich mich im großen und ganzen einverstanden erklären, denn auch ich gebe zu, daß der finanzielle Stand des Landesbudgets im Laufe dieser Jahre im allgemeinen als günstig bezeichnet werden kann und daß namentlich, wie der Herr Vorredner richtig hervorgehoben hat, auf dem Gebiete der Wasserleitungen und Straßenbauten mit verhältnismäßig nicht allzugroßen, wenn auch für unsere Verhältnisse bedeutenden Opfern sehr Ersprießliches geleistet

wurde. Er hat auch der Unterkraimer Bahnen Erwähnung gethan, und da möchte ich nur so nebenbei mit Befriedigung constatiren, daß der Rechnungsabschluß der Unterkraimer Bahnen ein derartiger ist, daß von einer Inanspruchnahme der Garantie des Landes keine Rede sein wird. Die Befürchtungen, die bei der Berathung dieses Gegenstandes seinerzeit ausgesprochen wurden, sind glücklicherweise nicht eingetroffen und die Bahnen leisten das, was wir von ihnen erwartet haben. Ich möchte aber bei dieser Gelegenheit noch hervorheben, daß, wie der Herr Vorredner zugeben wird, an diesen großen wirtschaftlichen Aufgaben, die das Land zu erfüllen hatte, auch die Minorität dieses hohen Hauses regen Antheil genommen hat und wir, gerade was die Unterkraimer Bahnen betrifft, in diesem Zusammenwirken die wertvollste Ursache für den schönen Erfolg zu erblicken haben.

Wenn ich den Bericht des Finanzausschusses in die Hand nehme, worin die Anträge betreffend das Erfordernis des Landesfondes für das Jahr 1895 gestellt werden, so empfangen ich ungefähr den gleichen Eindruck, wie bezüglich des Budgets des vorigen Jahres, das heißt, man kann sagen, die Finanzlage des Landes sei zwar eine ernste, eine solche, welche uns zur Vorsicht mahnt, die uns mahnt, in den Ausgaben sparsam zu sein und etwas mehr zu überlegen, was wir ausgeben sollen, als wir dies in den vergangenen Jahren zu thun gewohnt waren, aber schlecht ist die finanzielle Lage des Landes nicht, am allerwenigsten aber eine solche, daß sie zu Befürchtungen Anlaß geben oder als verzweifelt hingestellt werden könnte. Immerhin möchte ich die Bemerkung machen, daß der Herr Berichterstatter in dem entscheidenden Absätze seines Berichtes, und das scheint mir der Passus zu sein, wo für den Entgang des Betrages von 127.227 fl., der im Jahre 1896 eintreten wird, bereits der volle Ertrag durch den von ihm herausgerechneten Ueberschuß von 131.577 fl. als geschaffen angesehen wird, denn doch eine viel zu optimistische Aufstellung gemacht hat, indem er bei allen Quellen, welche diesen schließlichen Ueberschuß hervorbringen sollen, nicht nur ein Verbleiben bei der bisherigen Ertragshöhe, sondern sogar eine Steigerung annimmt. Das kann man, glaube ich, bei diesem Posten nicht mit absoluter Sicherheit sagen und ist daher in dieser Berechnung eine nach meiner Meinung ungerechtfertigte Vertrauensseligkeit gelegen.

Ich möchte bei diesem Anlaß, solange ich mich noch bei der Besprechung der finanziellen Lage des Landes befinde, hier ganz kurz auf einen Vorschlag zurückkommen, der im Finanzausschusse gemacht worden ist, nämlich auf den Vorschlag, daß es sich empfehlen würde, befußs Consolidirung unseres Budgets und um zu einem Normalbudget, von dem wir noch weit entfernt sind, zu kommen, wenn der hohe Landtag über Vorschlag des Landesauschusses oder aus eigener Initiative beim Budget des nächsten Jahres für gewisse größere Ausgaben, wie die betreffs des Straßenwesens, der Wasserleitungen, Flußregulirungen u. s. w., eine Art Pauschalsumme bestimmen würde, nicht in dem Sinne, daß dann der Landesauschuß nach Belieben die betreffende Summe ausgeben kann, sondern so, daß der Landtag nach reiflicher Prüfung der finanziellen Lage des Landes innerhalb dieser Pauschalnummer seine Entscheidungen treffen würde. Wir wären hiernach z. B. im Laufe der nächsten fünf Jahre im Stande, für Wasserleitungen

40.000 fl., für Straßenzwecke 100.000 fl. jährlich auszugeben, und der Landesauschuß hätte dann die Aufgabe, innerhalb dieser normalen Summen diejenigen Projecte zu bezeichnen, welche durchgeführt werden müssen, und so wieder Jahr für Jahr nach Maßgabe der Dringlichkeit der Projecte diese Beträge auszugeben. Ich glaube, diese Idee verdient eine Erwägung und Prüfung, weil damit, wie ich schon früher angedeutet habe, die Möglichkeit geboten würde, die wichtigsten Ausgabsposten unseres Landesfondes auf einer normalen Höhe zu erhalten, welche uns gleichzeitig eine gewisse Beruhigung gäbe dafür, daß in dem nächsten Jahre das finanzielle Gleichgewicht nicht gestört werden wird.

Wie es schon fast selbstverständlich ist, hat der größere Theil der Ausführungen, die von den bisherigen Rednern in der Debatte vorgebracht worden sind, nicht so sehr den finanziellen, als den politischen Fragen gegolten, und es muß daher auch mir gestattet sein, kurz dieses Gebiet zu streifen.

Der geehrte erste Herr Redner hat seine Rede mit einem schon von dem Herrn Vertreter der Regierung als verfehlt bezeichneten Vergleiche mit Ungarn eingeleitet. Ich kann den diesbezüglichen Bemerkungen des Herrn Landespräsidenten nur beistimmen, muß aber sagen, daß es mich beim Anhören der Rede des Herrn Abgeordneten für Laibach außerordentlich gewundert hat, daß er Ungarn gewissermaßen als ein Ideal der staatlichen Construction hingestellt und zugleich auf den Aufschwung, der aus diesen Zuständen in Ungarn sich ergeben, hingewiesen hat. Ich muß sagen, daß mir dieser Vergleich von jedem anderen Standpunkte, als demjenigen, den ich für den Standpunkt des Herrn Abgeordneten für Laibach gehalten habe, möglich erschienen wäre.

Der geehrte Herr Vertreter von Laibach hat auch neuerlich betont, daß er sich hier nicht so sehr als krainischer Landtagsabgeordneter, sondern als Vertreter der gesamten slovenischen Nation betrachte, und hat daraus das Recht und die Pflicht abgeleitet, hier über Angelegenheiten zu sprechen, die außerhalb des Landes vor sich gehen und außerhalb der Competenz des hohen Hauses liegen. Selbstverständlich kann ich ihm dieses Recht nach seinen subjectiven Gefühlen nicht bestreiten, aber thatsächlich und rechtlich ist nach meiner Meinung dieser Standpunkt unhaltbar, denn wir sind hier nichts anderes, als krainische Landtagsabgeordnete, die berufen sind, mit den krainischen Angelegenheiten sich zu befassen; was darüber hinausgeht, kann nur als akademische Betrachtung angesehen werden, der eine andere Bedeutung niemals beizumessen ist.

Der Herr Abgeordnete für Laibach war übrigens genug gerechtigkeitsliebend, selbst zuzugestehen, daß in Krain die Dinge eine gerade von seinem Standpunkte gedeihliche Wendung genommen haben und in dieser Richtung wenig zu wünschen übrig bleibt. Er hat dann auch — und das war der letzte Theil seiner Rede — die Parteiverhältnisse sowohl in diesem hohen Hause als auch innerhalb des slovenischen Volkes überhaupt besprochen. Die Herren werden es begreiflich finden, daß ich mir es versagen muß, in eine Kritik dieser Ausführungen mich einzulassen, obwohl ich denselben mit großem Interesse und großer Aufmerksamkeit gefolgt bin.

Gewissermaßen als *pièce de résistance* der heutigen Rede des Vertreters der Stadt Laibach ist die Erörterung zu betrachten, die er der Straßentafelfrage gewidmet hat. Ich glaube nach den Ausführungen des Herrn Landeshauptmannes mich über diese Frage mit außerordentlicher Ruhe und Objectivität ganz kurz fassen zu können. Der Herr Vertreter von Laibach hat in dieser Beziehung ein besonderes Gewicht auf die Entscheidung des Landesauschusses und namentlich darauf gelegt, daß der Landesauschuß unter anderem auch auf die Bedeutung der zweisprachigen Straßenbezeichnungen vom Standpunkte des Fremdenverkehrs und des öffentlichen Verkehrs überhaupt hingewiesen hat. Er hat speciell diesen Punkt herausgegriffen und denselben als den wichtigsten und weitestreichenden in seinen Betrachtungen bezeichnet, während der Landesauschuß seine Entscheidung ganz correct und unanfechtbar auf die §§ 26 und 84 des Statutes für die Stadt Laibach und nur suppletorisch auch noch auf andere Gründe stützt. Uebrigens gar so unbedeutend ist die Sache vom Standpunkte des Fremdenverkehrs durchaus nicht. Gerade wenn wir in dem Punkte etwas weitergehen, werden wir finden, daß es sich hierbei nicht einfach um die Reisenden handelt, sondern um das gesammte Militär, um neblige Aemter, die wir herbekommen wollen und um manches andere; und da wird der Herr Abgeordnete vielleicht zugestehen, daß es unter allen diesen Gesichtspunkten im Interesse der Stadt nicht gerade ein glücklicher Gedanke war, mit der Beseitigung der doppelsprachigen Bezeichnungen vorzugehen und an deren Stelle einseitig nur slovenische zu setzen. Ein solcher Beschluß ist doch unmöglich geeignet, die Anziehungskraft der Stadt zu erhöhen.

Aber auch etwas anderes noch kommt in Betracht und ich will auch diesen Punkt ganz ruhig besprechen. Für den Herrn Vertreter der Stadt Laibach ist maßgebend die Anschauung, Laibach sei eine rein slovenische Stadt, daher seien nur slovenische Aufschriften gerechtfertigt. Ich glaube aber, es muß sehr *cum grano salis* genommen werden, wenn man behauptet, Laibach sei eine rein slovenische Stadt, denn ich bitte nur zu bedenken, daß ungefähr ein Viertel der Bevölkerung sich zur deutschen Nationalität bekennt, daß mindestens ein Drittel sich der deutschen Umgangssprache bedient und die Hälfte, ja noch mehr, deutsch versteht. Der Handel und Wandel ist seit Jahrhunderten und auch heute noch deutsch, die höheren Unterrichtsanstalten sind deutsch und müssen es momentan sein, da eine höhere Bildung nur in der deutschen Sprache erlangt werden kann! Wenn Sie alle diese Momente ohne Voreingenommenheit ins Auge fassen, werden Sie wohl zugeben, daß darauf ein bedeutendes Gewicht gelegt werden muß und es nicht gestattet ist, auf die Wünsche und Bedürfnisse des deutschen Elementes in Laibach keine Rücksicht zu nehmen. Und deshalb glaube ich, hätte der Gemeinderath sich doch die Frage stellen können: Sollen wir denn wirklich — wie soll ich sagen, um nicht einen zu starken Ausdruck zu gebrauchen — diesen eine schwere Verstimmung in den deutschen Kreisen erregenden Beschluß fassen? Diese Frage hätte sich der Gemeinderath vorlegen sollen und dann wäre er, glaube ich, zu einer etwas anderen Entscheidung gekommen, umsomehr, als von gar keiner Seite, weder im Gemeinderathe, noch in der Presse, noch in der heutigen Erörterung des Herrn Vertreters der Stadt Laibach jemals nur ein einziger

Grund vorgebracht wurde, woraus man hätte entnehmen können, es wäre ein Bedürfnis, die zweisprachigen Aufschriften zu beseitigen. Für diese Einsprachigkeit spricht gar kein Grund, wohl aber sprechen zahlreiche Gründe für die Zweisprachigkeit. Das ist einfach die Sachlage: Für die Einsprachigkeit läßt sich nichts anderes anführen als ein etwas überspanntes Nationalgefühl des geehrten Herrn Abgeordneten für Laibach und eines kleinen Kreises seiner Gefinnungsgeoffenen, und da irrt er sich sehr, wenn er sagt, diese Entscheidung des Landesausschusses habe eine allgemeine Mißstimmung hervorgerufen; im Gegentheil, die Mißstimmung war viel größer über den Beschluß des Gemeinderathes! In ganz Laibach leben nicht hundert Menschen, die ein Bedürfnis nach einsprachigen Tafeln hätten, das kann ich mit aller Beruhigung sagen, und bitte den Herrn Abgeordneten für Laibach, sich daran erinnern zu wollen, wie es mit der gewissen Umfrage bestellt war, wo die Meinung der maßgebenden Kreise, vor allem der Hauseigenthümer, zum Ausdruck gelangte. Die Majorität derselben hat sich gegen die einsprachigen Aufschriften ausgesprochen. Also ich wiederhole: Für die Verfügung des Gemeinderathes spricht gar kein Grund, für die Beibehaltung der Zweisprachigkeit aber eine Reihe von Gründen des Rechtes, der Billigkeit und des praktischen Bedürfnisses. Bei diesem Stande der Dinge, wie sie sich bei einer objectiven Betrachtung darstellen, kann es, glaube ich, nicht zweifelhaft sein, was im Interesse der Stadt Laibach praktischer und besser ist und was den allgemeinen Wünschen nicht nur eines Theiles der Bevölkerung, sondern der Gesamtbevölkerung am besten entspricht und in Würdigung kommen muß.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Zum Worte gelangt der Herr Abgeordnete Hribar.

Poslanec Hribar:

Visoka zbornica! Prav vseč mi je, da so trije gospodje, ki imajo od mojega čisto nasprotna mnenja, posegli v debato, da morem sedaj odgovarjati vsem trem. Zdi se mi, da nobeden izmej njih ni prav izbistril vprašanja in da je s tem dokazano, da so moji nazori iz stališča zastopnika slovenskega naroda jedino pravi.

Poslednjemu gospodu predgovorniku moram na njegove zadnje besede dati zagotovilo, da jaz s svoje strani — in mislim, da se mi v tem pridruži vsa večina te visoke zbornice — rad priznavam cenjeno sodelovanje manjšine pri reševanju vseh narodnogospodarskih vprašanj, katera so prišla pred visoko zbornico. Ko sem govoril o tem, koliko je visoki deželni zastopnikogar izmej nas izvzel; torej ne vem, kaj je pravilo častitega gospoda tovarisa dr. Schafferja do tega, da je reklamoval za manjšino zasluge, katerih jej nikdo ne odreka. Nimam uzroka, da bi lojalno ne priznaval, da je častita manjšina te visoke zbornice vedno skupno z nami delovala, kedar je šlo za gospodarski napredek naše dežele.

Častiti gospod poslanec dr. Schaffer je tudi nekako ovrigel mnenje častitega gospoda deželnega predsednika, kateri je v začetku svojega govora rekel, da politična debata ne spada v razpravo o proračunu deželnega zaklada. Sicer sva se s častitim gospodom deželnim predsednikom že — ako takó smem reči — nekako prijateljsko pomenila, da sem letos zato krajše govoril, ker so letošnji troški za žandarmerijo za 50 gld. nižje, kakor so lani bili (Veselost v središči — Heiterkeit im Centrum); vendar pa si dovoljujem, da gospod deželni predsednik ne bo ostal pri svojem napačnem mnenji, da politična debata ne spada k proračunu deželnega zaklada, v spomin poklicati mu besede gospoda dr. Schafferja, kateri je, odgovarjajoč na moj govor, dejal, da je bil »wie selbstverständlich, der größere Theil der Rede politischen Auseinandersetzungen gewidmet«. S temi besedami je gospod poslanec dr. Schaffer gospoda deželnega predsednika, ki je trdil, da politika ne spada k proračunu deželnega zaklada, akoravno sta si prijatelja, venderle desavouiral.

Jedino vprašanje, o katerem je govoril častiti gospod predgovornik, je bilo vprašanje glede samoslovenskih napisov na uličnih tablah ljubljanskih. Tu bi bil on moral spoznati, da sem se jaz v svojem govoru navlaš čisto izogibal imenovati njegovo ime, dasiravno mi je izza kulis znano, da je bil on intelektualni provzročitelj tistega ukaza. (Dr. Schaffer ugovarja. — Dr. Schaffer widerspricht.) Častiti gospod tovariš dr. Schaffer sicer ugovarja; ali po svojih informacijah imam pravico dvomiti o utemeljenosti njegovega ugovora. Ako je on pa tudi provzročitelj omenjenega ukaza, s tem ni storil drugega, ko svojo dolžnost, kajti on zastopa mnenje manjšine prebivalstva te dežele, in ako je on tako postopal kot poslanec veleposestva, katero je v narodnostnih vprašanjih vedno v opreki s slovenskim narodom, mislim, da se njemu ne more ničesa očitati. Ker je pa govoril o tej stvari, moram mu vendar nekoliko odgovoriti. On pravi, da je $\frac{1}{4}$ ljubljanskega prebivalstva čisto nemško, da ima $\frac{1}{8}$ prebivalstva nemški občevalni jezik; polovica prebivalstva pa da zna nemški in slovenski jezik. Na to mu moram pač iz ukaza deželnega odbora, kateri je on sam koncipoval, navesti, da ima samo jedna šestinka ljubljanskega prebivalstva nemški občevalni jezik; pet šestink pa občevalni jezik slovenski. Sedaj pa morate pomisliti, gospoda moja, da je mej tisto šestino ljubljanskega prebivalstva, ki ima zapisan nemški občevalni jezik, mnogo takih, ki prav nič nemški ne znajo. (Poslanec dr. Schaffer: — Abgeordneter Dr. Schaffer: Im Gegentheil!) Ne nasprotno, temveč prav resnično je, da so nekatere nemške rodbine v Ljubljani — kakor sem se na magistratu iz aktov sam prepričal — zapisale svoje dekle in hlapce, ki ne umejo niti jedne nemške besede, za Nemce. To je tisto »zanesljivo« štetje, na katero se gospod poslanec dr. Schaffer danes sklicuje.

Častiti gospod tovariš dr. Schaffer pravi, da se mestni zbor ljubljanski, ko je sklenil, da se imajo napraviti samo slovenski ulični napisi, ni oziral na nevoljo nemških krogov. Reči moram, da jaz tiste nevolje nikjer opazil nisem. Nemci v Ljubljani bi bil

najboljši sosedi, s katerimi bi se dalo prav dobro izhajati, ko bi ne bili nekateri mej njimi, ki jih hujskajo in ščujejo. Najboljši dokaz, da je tista silna nevolja povsem izmišljena, je to, da je rekurz proti samoslovenskim uličnim napisom podpisalo — ako se ne motim — samo 12 Nemcev. To so bili pa ravno vsi tisti, ki so delali javno mnenje, češ, da je mestni zastop s svojim sklepom vzbudil občno nevoljo mej tukajšnjimi Nemci. (Poslanec dr. Schaffer: — Abgeordneter Dr. Schaffer: «Man hat nicht mehrere aufgefordert!») Ker se je častiti gospod poslanec dr. Schaffer skliceval na prejšnji mestni zbor, moram ga vender nekoliko opomniti, da uvaža ono pravičnost, katero je delil nemški regime slovenskemu življu ljubljanskemu. Ko se mu je moral umakniti regime slovenskega mestnega zbora, katerega je omenjal gospod deželni glavar Detela, takoj se je začelo pri mestnem magistratu nemški uradovati, in veste, kako se je izrazil tedanji župan? Čitalo se je to po listih in ni bilo nikdar preklicano. — Dejal je, da bi bilo treba vse Slovence postreljati s kanoni. (Poslanec dr. Schaffer: — Abgeordneter Dr. Schaffer: «Sehr unbewiesen!»)

Vpeljalo se je nemško uradovanje in — ali tisti, ki so dali napraviti nemške ulične table, niso bili zastopniki iz Vaših vrst? (Poslanec dr. Schaffer: — Abgeordneter Dr. Schaffer: «Zweisprachige!») Da, dvojezične napise, ali kakor v posmeh ogromni večini slovenskega stanovništva postavili ste slovenske napise na drugo mesto. (Poslanec dr. Schaffer: — Abgeordneter Dr. Schaffer: «Das ist untergeordnet!») Ako bi bili Vi, kar se je jedino spodobilo, slovenskemu jeziku pridelili prvo mesto (Poslanec dr. Schaffer: — Abgeordneter Dr. Schaffer: «Dagegen haben wir nichts!»), potem bi nikdar nobenemu izmed nas ne bilo prišlo na um, odpraviti dvojezične napise; ali tako sramotnega poniževanja slovenskega jezika, katero je moral vsak tujec na prvi hip opaziti, pa mestni zastop naš ni mogel in smel dalje trpeti. (Poslanec dr. Schaffer: — Abgeordneter Dr. Schaffer: «Also umfassen!») Kako se bodo pa napisali potem brali, če bo pisava narobe? (Veselost. — Heiterkeit.) Gospod poslanec dr. Schaffer pravi, da imam jaz v tem oziru prav malo somišljenikov; pa jaz ga zagotavljam, da se jako moti. Ko bi se sklical kak meeting, pa bi gospod dr. Schaffer videl, ali imam v tem oziru več somišljenikov jaz ali pa gospod deželni glavar Oton Detela in dr. Papež. (Poslanec dr. Schaffer: — Abgeordneter Dr. Schaffer: «Ich möchte auch ein Plebiszit!»)

Gospod poslanec dr. Schaffer je navedel, da se je več ljubljanskih hišnih posestnikov izreklo proti samoslovenskim napisom. Kaj jih je tedaj pripravilo do tega, da so preklicali prvotno svojo izjavo? Častiti gospod tovariš dr. Schaffer se bo spominjal, da je gospod deželni glavar omenil, da je bil postulat konservativne stranke, da morajo ostati dvojezični ulični napisi in da je deželni odbor zaradi tega izdal svoj ukaz. Sklicujem se na te besede in zagotavljam častitega predgovornika, da je ravno agitacija konservativne stranke prouzročila, da so nekateri hišni posestniki preklicali prvotno svojo izjavo in hoteli najedenkrat imeti dvojezične napise. Jaz sem že poprej dejal, da sem popolnoma prepričan, da njih postopanje ni izviralo iz srčnega prepričanja.

Ali kaj pa jim je potem dalo povod, da so podali nemški manjšini svoje pomočne roke? Nič drugega ko to, da je mestni zastop sklenil, da se v priznanje zaslug nekdanjega škofa Pogačarja imenuje trg za škofijo Pogačarjev trg. To je bil pravi uzrok, zakaj so se nekateri hišni posestniki ustavili sklepu mestnega zbora po navodilu konservativne stranke.

Gospoda moja, sedaj moram nekoliko besed odgovoriti gospodu deželnemu predsedniku, akoravno ga ni tukaj. (Baron Hein vstopi v dvorano. — Freiherr von Hein tritt in den Landtagssaal.) On mi je dejal, da c. kr. deželna vlada mestnemu magistratu zaradi tega dopisuje v nemškem jeziku, ker je mestni magistrat politično oblastvo prve instancije in zaradi tega mora biti in bo še dolgo ostal uradni jezik nemški. S temi besedami dotaknil se je gospod deželni predsednik jako važnega vprašanja, katero nam pojasnjuje, kako se misli v vladnih krogih o ravnopravnosti. Mestna občina je avtonomna oblast; oskrbovati pa ima tudi nekoliko posla politične gosposke. Človek z normalnim razumom bi moral misliti, da tisti jezik, ki je v veljavi pri avtonomnem oblastvu, mora veljati v vsem uradovanju in tudi za dopisovanje s c. kr. vlado. Če se ozrete po drugih deželah, povsodi boste našli to interpretovanje: nikjer pa ne najdete, da bi moral pri mestnih magistratih notranji uradni jezik biti ravno nemški jezik. Ako se nam pravi, da bo to še dolgo tako ostalo, to ni drugega, nego dokaz, da avstrijski vladi tudi še danes na konci 19. stoletja in skorej na začetku 20. stoletja ni prav nič na tem, da izvede najpriprostejše zahteve ravnopravnosti.

Gospod deželni predsednik mi je dejal, da je jedino merodajna pri imenovanju političnih uradnikov službena kvalifikacija in je tudi povedal, kako si jo misli. Nastel je vse, kar je potrebno, samo ne znanje slovenskega jezika.

Znanje slovenskega jezika za politične uradnike v naši deželi torej ni potrebno k službeni kvalifikaciji? To pa je ravno bilo, proti čemer sem se jaz pritoževal, ko sem dejal, da je pri nas premalo političnih uradnikov, ki bi bili zmožni slovenskega jezika. Sedaj pa vidimo, da za službeno kvalifikacijo političnih uradnikov c. kr. deželna vlada res ne potrebuje slovenščine.

Ako sem govoril o pomnoženju števila okrajnih glavarjev v naši deželi, rekel sem izrečno, da sem posnel to vest iz časnikov. Gospodu deželnemu predsedniku pa, kateri ima navado, da včasih dela slabe dovtipе, zljubilo se je tudi danes napraviti slab dovtip, češ, da imam jaz najbrž tajne zveze z ministerstvom. I no! Imel sem neke tajne zveze — a ne s sedanjim, temveč s prejšnjim ministerstvom. Če boče vedeti gospod deželni predsednik, kakošne so te zveze bile, povem mu, da me je bivši ministerski predsednik grof Taaffe hotel samo zato, ker imam svoj «Untertanenverstand», pripraviti ob kruh in službo. To so bile tiste tajne zveze, ki sem jih imel z ministerstvom, gospoda moja; drugačnih pa nikdar ne in gospod deželni predsednik se bržkone sam ni zavedel, kako slab dovtip je naredil. Faktum pa je, da je stvar stala v časnikih in ker je na moje besede gospod deželni predsednik replikoval, da se vsemu ne sme verjeti, kar je tiskano,

češ, da Nemec ima pogovor: «Er lügt wie gedruckt», opozarjam ga, da se jaz ne ravnam po nemških pregovorih, ker se čutim preveč Slovana, pač pa, da se ravnam v tem slučaju po poljskem pregovoru, ki pravi: «Musi to być prawda, bo wydrukowano». Ker sem stvar bral v časnikih, smel sem — ravnaoč se po tem poljskem pregovoru — soditi, da je resnična.

Častiti gospod deželni predsednik se je potem spustil z menoj v jako nespretno polemiko, kakor je dokazal tudi že lani, da v političnih vprašanjih ne zna posebno spretno polemizovati. Primerjal je napise na c. kr. davčnih uradih in na c. kr. poštnem ravnateljstvu v Trstu, z napisi na uličnih tablah. Kje pa je ta analogija? Jaz bi se ne bil čudil, ako bi bil tako primero napravil gospod deželni glavar Detela; ali gospod deželni predsednik, ki je baje dober jurist, bi bil že lahko pomislil, da s to primero ničesa ne dokaže. Glede napisov na c. kr. uradih smo od nekdanj zahtevali, da morajo biti dvojezični, ker je vlada obvezana, izvršiti ravnopravnost. Nikdar pa nismo zahtevali, da naj se pri napisih na c. kr. državnih uradih slovensčini da prvo mesto, temveč zadovoljni smo že bili, ko se je na primer napravil vsled mojega govora na poslopji c. kr. finančnega ravnateljstva kranjskega slovenski napis na podrejenem mestu. Pa koliko časa smo morali pogrešati ravnopravnosti, katero nam je bila državi dolžna. Zaradi tega smo imeli tudi pravico zahtevati, da se pri c. kr. poštnem ravnateljstvu v Trstu, ki uraduje tudi za deželo Kranjsko, napravijo tudi slovenski napisi. Ravno zaradi tega so se potegovali za dvojezične napise na c. kr. uradih Slovenci v Istri, dokler je končno vlada izvesti dala te napise na c. kr. sodiščih. Nikdar pa ni vlada niti z mazincem ganila, da bi se v tržaskem ali drugih mestih izvedla ravnopravnost nasproti nam Slovencem. Nikdar se ni slišalo, da bi se bila kje kaka občina primorala, vpeljati dvojezične napise. Naj vlada rajše, ko dela zastopnik njen take čudne primere mej c. kr. uradi in avtonomnimi oblastmi, skrbi za to, da se bodo v Gorici, Trstu, Celji, Mariboru i. t. d. napravili dvojezični napisi — in naj že bo nemščina na prvem mestu! — in zagotavljam Vas, da bom jaz prvi, ki bom v mestnem zboru ljubljanskem zahteval, da se odpravijo samoslovenski napisi na uličnih tablah in vpeljejo mesto njih dvojezični. Vlada seveda tega nikdar ne bo storila; zato pa tudi jaz ne bom imel prilike, da bi v mestnem zboru stavil tak predlog.

Sedaj pa nekoliko besed o primeri, ki sem jo rabil z Ogersko. Gospod deželni glavar Detela se je polastil te primere in častiti gospod deželni predsednik se mu je — naj mi oprostijo trivijalni izraz — usedel. Jaz Ogerske nisem postavil za vzgled glede tega, kako se tam izvršuje ravnopravnost. Dejal sem le, da Ogerska, odkar je postala samostojna, veliko bolj napreduje v narodno-gospodarskem oziru. To je faktum, katerega ne gre tajiti. In zakaj Ogerska tako čvrsto napreduje v narodno-gospodarskem oziru? Ker so na mesto prejšnjega okorelega birokratizma stopile nove čile moči. To je uzrok napredka. Imamo še bližjo primero, ako dovolite, da jo povem. Poglejte, kakosen je bil mestni zastop ljubljanski do leta 1883., kake malen-

kostne in neplodne stvari so bile, s katerimi se je pečal. Ko pa je prišla v mestni zbor stranka, katere poprej ni bila zastopana in ko so nastopile mlade, čile moči te stranke, pogledajte, koliko važnih vprašanj se je od takrat rešilo in kako veliko se je storilo za napredek našega glavnega mesta. V tem oziru sem jaz Ogersko za vzgled vzel in dejal, da mora vsak narod hrepeneti po samostojnosti ter da more le takrat napredovati, kadar je politično samosvoj. Po taki samostojnosti hrepene Čehi, hrepenimo mi Slovenci. Nikdar pa ne vidite ne pri nas, kakor tudi ne pri Čehih, da bi zahtevali, ako pravico dobimo, da morajo biti zato ponížani drugi narodi. Mi radi drugim delimo pravice zahtevamo pa, da to, kar je drugim prav, tudi oni nam privoščijo.

Sedaj pa k besedam gospoda deželnega glavarja. Odgovarjam mu navlašč nazadnje, ker so bile njegove besede najmanj prepričevalne od vseh drugih, kar smo jih danes čuli. Rekel bi, da se niso povzdignile čez srednjo vrednost.

Častiti gospod deželni glavar je tukaj, govoreč o samoslovenskih napisih, rekel, da so bili dvojezični napisi točka staroslovenskega programa in se je skliceval na dr. Janeza Bleiweisa, čes, da Bleiweis in Costa nista ničesa storila, da bi se bili odpravili ti dvojezični napisi ter nadomestili s samo slovenskimi uličnimi napisi. Ta primera je bila silno nesrečna. Poglejmo, koliko časa je bila narodna stranka v mestnem zboru v večini, ko sta živela še Bleiweis in Costa? Komaj jedno leto in potem se je morala umakniti nemški stranki. Naravno pa je, da se nova stranka, kadar pride do krmila, loti najprej narodnogospodarskih vprašanj, katere je prejšnja stranka zanemarjala. Potem pa, ko so Nemci prišli v mestni zastop, veste, kako so ravnali, in že poprej sem povedal, kako je postopal tedanji župan nasproti Slovencem. Pa tudi sploh je bilo jako nespretno, v sedanjem štadiju našega narodnega življenja sklicevati se na dr. Janeza Bleiweisa. Bleiweis je živel v čisto drugačnih razmerah, ko so sedanje. Jaz se prav nič ne čudim, če se je kak slovenski rodoljub iz prejšnjih časov, ki je kako pesem zložil, ali spisal članek v kak slovenski list, ponižno klanjal, ako je kak c. kr. višji uradnik pristopil in dejal, da nima nič proti slovenskemu gibanju. Toda ti časi so minoli. Samosvest in politična zrelost slovenskega naroda je danes večja, kakor je bila takrat in zaradi tega je silno velika nespretnost, ako hočete primerjati tedanjo dobo s sedanjo. Ako bi dr. Janez Bleiweis danes živel, gotovo bi on stal — kakor stoji sin njegov — na naši strani in bi bil ravno tako, kakor mi, zahteval samoslovenske ulične napise v Ljubljani.

Gospod deželni glavar je dalje rekel, da protestuje proti izrazu «hlapčevanje». Jaz moram popolnoma uztrajati pri tem izrazu. Kdor se ne more popeti do spoznanja, da gre Slovencem v sedanji dobi v tej deželi prednost pred tistimi, ki so se pozneje priselili in ki v deželi naši sestavljajo veliko manjšino prebivalstva, o tem ne morem reči, da ni s hlapčevskim duhom navdan, zlasti ako krivi hrbet pred onimi, ki so s sibami topli po njem. (Na desni se podere miza. Velik

ropot in glasen smeh. — Auf der rechten Seite stürzt ein Tisch ein. Großer Lärm; lautes Gelächter.)

Gospoda moja, ker vidim, da se pred mojimi besedami podirajo mize, kakor so se nekaj podirali jerihonski zidovi pred trobentami Jozuovih vojščakov (Glasen smeh — Lautes Gelächter), zaradi tega bom skušal kolikor mogoče okrajšati svoj govor. (Sme in odobravanje. — Gelächter und Zustimmung.) Ne bodete pa mi zamerili, če ga ne bom zamogel izdatno skrajšati, ker imam še toliko interesantnega gradiva.

Gospod deželni glavar je mej drugim tudi dejal, kako naj bi se nazivljale ulice v «Adressbuchu», če bi bili ulični napisi samoslovenski. Za Božjo voljo, to je argument! Kako pa jih sestavljajo v Trstu, kjer imate v «Adressbuchu» imena «via Val di rivo», «Piazza delle legna» i. t. d., ali v Zagrebu, kjer imate «ulica Palmotičeva», «trg Jelačića bana». To vender ni zadržek in nič težavnega za one, ki hočejo kupčijo delati z «Adressbuchom». Zato Ljubljana vender ni obvezana, da bi morala imeti dvojezične ulične napise!

Gospod deželni glavar se je čudil, da naša stranka, katera je že od leta 1883. v mestnem zastopu na krmilu, toliko časa ni prišla do spoznanja, da je potrebno, dvojezične ulične napise nadomestiti s samoslovenskimi, češ, da je šele po desetletnem premišljevanji prišla do tega prepričanja. Gospoda moja, meni se zdi, da bi bil gospod deželni glavar Oton Detela, ki ima tirolsko starost že davno za seboj, tudi že lahko bil prišel do istega spoznanja, kakor narodna večina mestnega zbora. Ko je narodna večina prišla v mestni zbor, čakala so je jako važna narodnogospodarska vprašanja. Ta vprašanja so se morala najprej rešiti, potem šele so mogli na vrsto priti ulični napisi in boljše, da se je to zgodilo kasneje, nego da bi se ne bilo zgodilo nikdar.

Da je gospod deželni glavar postopal soglasno s konservativno stranko, kakor je rekel, o tem ne dvomim. Vsaj sem že poprej dejal, da je konservativna stranka in z njo vred gospoda dr. Papež in Detela imela «gebundene Marschroute». To soglasje pa ne izvira iz lastnega prepričanja konservativne stranke, temveč gotovo je, da je od kod drugodi došla striktna zapoved. (Poslanec dr. Papež: — Abgeordneter Dr. Papež: «To je popolnoma neresnično!») Gospod poslanec dr. Papež pravi, da je to popolnoma neresnično — potem pa ne vem, ali je bolj resnično to, kar gospod deželni glavar Detela pravi, da je postopal v soglasji s konservativno stranko in da je deželni odbor izdal dotični ukaz, ker je konservativna stranka to zahtevala, ali pa trditev gospoda dr. Papeža. Ne vem, komu naj sedaj verjamem. Vem le to, da je intelektualni prouzročitelj tistega ukaza gospod poslanec dr. Schaffer. (Poslanec dr. Papež: — Abgeordneter Dr. Papež: «Popolnoma neresnično!») — Torej umaknem to trditev, ker vem sedaj, da je isti znameniti odlok, ki ima v sebi odsvit tacega veleuma, sestavil gospod poslanec dr. Papež sam. (Poslanec dr. Papež: — Abgeordneter Dr. Papež: «Večinoma!»)

Govorilo se je o uličnih napisih v Celji. Rekel sem že, da homo radi pripravljeni takoj zopet vpetljati dvojezične ulične table v Ljubljani, kakor hitro

bodo v Celji napravili dvojezične napise. Častiti gospod deželni glavar pa ima sploh malo sreče s primerami glede štajerske dežele. Jako ponesrečila se mu je na primer primera, ki jo je napravil z deželo štajersko, ko je bil govor o tisti brzovjavki, ki jo je poslal v Belopeč. Ali niste čitali, kako je prejšnji deželni glavar štajerski slovenskim deputacijam, ki so se mu poklanjale o priliki otvoritve Savinjske železnice, hrbet obračal zato, ker so ga slovensko nagovarjale? In ali nič ne veste, da je sedanji štajerski deželni glavar grof Attems podpisal predlog proti slovenski gimnaziji v Celji? To je analogija, kaj ne, s katero primere, ki jih dela gospod deželni glavar, pobijajo same sebe. Sicer pa se, gospoda moja, v politiki ne sme preveč važnosti pokladati na rahločutnost. Ta v politiki ni na mestu. To nam bo potrdil gospod dvorni svetnik poslanec Šuklje, kateri v politiki gotovo nikdar ni prerahločutno postopal. Pa tudi zgodovina vsega ustavnega življenja to potrjuje. Kdor je preveč rahločuten v politiki, ta je izgubljen, preko tega se preide na dnevni red. (Poslanec dr. Schaffer: — Abgeordneter Dr. Schaffer: «In nasprotno!»)

Definicija internacionalizma, kakor si jo misli častiti gospod deželni glavar Detela, me je jako zanimala, ali jaz mislim, da on besede ni prav razumel, ker v istini nisem hotel s tem izrazom nič drugega reči, ko da sta gospoda deželni glavar Detela in dr. Papež dva novodobna nemškutarja. (Poslanec dr. Papež: — Abgeordneter Dr. Papež: «Po Vasi definiciji!») Zlasti me v tem prepričanju utrjuje tudi se to, da se je gospod deželni glavar, ko je izdal tisti ukaz, kakor pravi, postavil na praktično stališče. O praktičnem stališču se je v tej visoki zbornici govorilo zlasti tedaj, kadar je pokojni Deschmann kot «praktischer Krainer» zavračal opravilne zahteve slovenske. Ako se gospoda Detela in dr. Papež za njih postavljata na isto stališče, sme se jima po analogiji in logiki nadeti tisti pridevek, kateri se je nekaj dajal Deschmannu in le, ker ta izraz dandanes ni več v veljavi, rekel sem, da sta mejnarodna.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Ich muß mir erlauben, selbst von meiner Seite den Herrn Redner mit ein paar Worten zu unterbrechen. In der Verhandlung steht der dritte Punkt der Tagesordnung, nämlich die Berathung über den Voranschlag des Landesfondes. Bis dato war die Debatte eigentlich eine nur in einem minimalen Theile mit dem Gegenstande der Tagesordnung zusammenhängende. Es hat der Herr Redner, welcher noch beim Worte ist, bereits durch anderthalb Stunden die Geduld des hohen Hauses in Anspruch genommen. Ich will damit nicht sagen, daß seine Ausführungen nicht von Interesse sind, nur scheint der Herr Redner nicht zu bedenken, daß wir am letzten Tage der Session sind, die wir nicht verlängern können und dürfen, und daß noch verschiedene und wichtige Gegenstände auf der Tagesordnung stehen. Ich muß also auf das dringendste bitten, diese persönlichen Duellen und Verhandlungen über Gemeindeangelegenheiten und Straßentafeln beiseite zu lassen und in Zukunft nur zur Sache selbst zu sprechen, sonst wäre

ich bemüßigt, mich stricte an die Geschäftsordnung zu halten und den Ruf zur Sache ergehen zu lassen; dies gilt nicht bloß für den gegenwärtigen, sondern auch für jeden weiter noch eingeschriebenen Herrn Redner. Es war ohnedies eine Rücksicht von mir, daß ich nicht nach § 38 der Geschäftsordnung vorgegangen bin, wornach von jeder Seite ein Generalredner hätte gewählt werden müssen.

Poslanec Hribar:

Obžalujem, da mi je prečastiti gospod deželnega glavarja namestnik ravno sedaj segel v besedo, ko sem že pri kraji in imam odgovoriti samo še na jedno opazko. Sicer se mi pa mnenje njegovo ne zdi pravo, kajti govoril nisem ničesar, kar bi ne spadalo k stvari. Reagoval sem na opazke drugih gospodov govornikov in on torej po opravljenem redu ni bil opravičen, dajati mi opominov.

Dovoljeno mi sedaj bodi, da storim še jedno in zadnjo opazko. Gospod deželni glavar je omenil, da imamo po vaseh dvojezične napise na krajevnih tablah. Resnično je, da jih imamo, ali gospod deželni glavar Detela ni prav poučen o tej stvari. Ti napisi niso bili vedno dvojezični. V nekaterih vaseh so bili samo nemški, v drugih, bolj zavednih, samoslovenski! Mnogo občin je bilo, ki so si iz lastnega nagiba dale napraviti na krajevnih tablah samo slovenske napise. Leta 1869. pa se je sprejel zakon o ljudskem štetju, v kateri se je utihotal nek paragraf, ki prepušča političnim gosposkom, da določujejo jezik za krajevne table. Vsled tega je deželna vlada kranjska zaukazala, da morajo krajevne table v naši deželi nositi dvojezične napise in to je bil uzrok, da so se morale odpraviti table s samoslovenskimi napisi.

Ta argument častitega gospoda deželnega glavarja v opravičenje svojega postopanja gledé samoslovenskih napisov na uličnih tablah ljubljanskih torej tudi ne velja. Potemtakem mislim, da sem vse njegove trditve popolnoma ovrget. (Odobranje v središču. — Beifall im Centrum.)

Pandeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Ich ertheile das Wort dem Herrn Abgeordneten Dr. Žitnik.

Poslanec dr. Žitnik:

Visoka zbornica! Navada moja ni bila nikdar v teku teh let, da bi iz lastnega nagiba govoril v tej visoki zbornici pri razpravi o proračunu deželnega zaklada. Kadar sem se pri tej priliki oglašil za besedo, bil sem vselej tako rekoč prisiljen braniti deloma samega sebe in prepričanje svoje, deloma pa tudi ožje svoje tovariše in somišljenike, ki niso v tej visoki zbornici.

Danes sem se oglašil zaradi tega, da odgovarjam na nekatere opazke, ki jih je v jedni prejšnjih sej napravil gospod poslanec ljubljanskega mesta in s katerim mi je — vsaj indirektno — nekako oponašal nevednost ali malomarnost, češ, da se premalo brigam za obravnavo deželnega zbora, da površno čitam poročila i. t. d.

To se je zgodilo pri razpravi o računskem sklepu gledališkega zaklada za leto 1893.

Tedaj sem jaz v finančnem odseku pohlevno vprašal dotične gospode, kako oni obrazložijo, oz. roma opravičijo izdatek 38.687 gld., kateri so se izdali za zgradbo deželnega gledališča, in sicer po mojem prepričanju, ne da bi bil visoki deželni zbor izrečno dovolil ta višji trošek.

Visoka zbornica! Vsakdo izmed nas, in tudi jaz, ima pravico vprašati slavni deželni odbor, za kaj je izdal toliko svoto in kako opravičuje ta izdatek. Gospod referent deželnega odbora mi je kratko odgovoril: «Ich protestire entschieden gegen diese Anwürfe». Gospoda moja, to se pravi: «Ti nekaj trdiš, česar ne razumeš» — in ravno to mi je očital v odseku in v zbornici tudi poročevalec finančnega odseka, gospod poslanec mesta ljubljanskega.

Jaz sem tukaj v zbornici ponovil svoje vprašanje samo zaradi tega, ker v finančnem odseku nisem dobil nobenega pojasnila, pač pa neuljuden odgovor. Da deželni odbor predloži visoki zbornici natančen račun o takih zgradbah, to zahtevati ima vsakdo izmed nas pravico in dolžnost, in če sem gospoda referenta deželnega odbora prosil pojasnila, imel sem za to gotovo pravico in tudi povod, kajti suhoparne številke brez pojasnil v opombi nikogar ne poučijo. Če pa kdo stopi k deželnemu odboru iskat pojasnil, očita se dotičnim uradnikom, da izdajajo uradne tajnosti.

Da torej opravičim svojo trditev, da se je namreč za zgradbo deželnega gledališča več izdalo 38.687 gld., kakor je v istini dovolil deželni zbor, in ker slavni deželni odbor ni predložil nadrobnega računa, potrudit sem se, da dobim natančen računski sklep.

Gospod poročevalec deželnega odbora mi je celó rekel: «Ich habe erst jetzt angefangen die Sache zu studiren und werde im Laufe der Session einen detaillirten Bericht vorlegen.» Ker tega ni storil, podam Vam jaz ta račun.

Vprašanje je: Kaj je bilo za stavbo deželnega gledališča dovoljeno in kaj ne. V seji dne 22. oktobra leta 1888. je dovolil visoki deželni zbor za zgradbo gledališča 190.000 gld. A priori izrekam, da proti temu, kar se je v istini dovolilo od visoke zbornice, nimam nikacega ugovora, da se mi ne bo očitalo, da tukaj glasujem za gledališče, zunaj po deželi pa zabavljam, da postopamo na škodo kmetu, kakor mi je očital nek list. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Kateri list? » Slovenec? ») «Rodoljub», prosim, tukaj je. Slovenec mi tega še ni očital.

Da se torej moj govor v tej visoki zbornici ne bo napačno tolmačil, naglašam, da se nisem nikdar upiral primernim letnim podporam, niti za slovenske, niti za nemške predstave. Gospodu poslancu Hribarju sem naravnost rekel, da naj bi se dovolila za slovenske predstave večja podpora, kakor za nemške. Nemci si lahko sami pomagajo; pri oni gospodi je več denarja, kakor v narodnih krogih, in nemško gledališče tudi ne potrebuje toliko za inventar i. t. d. Sicer pa nisem ugovarjal niti proti jedni niti proti drugi podpori in sem glasoval končno za obe svoti, akoravno morate priznavati, ste veliki.

Proti podporam za gledališke predstave torej nisem ugovarjal, drugačna pa je stvar, ako sem govoril o troških, katerih visoka zbornica ni dovolila. Prosim, da to dvojje tukaj ločite. Reklo se je, da naj se gradi gledališko poslopje, in sicer za toliko in toliko, nazadnje pa pridete z računom, ki kaže, da je prvotni proračun prekoračen za več kakor 100.000 gld. Jaz mislim, da ima deželni poslanec vendar le pravico in dolžnost, zahtevati pojasnilo.

Koliko se je vsega skupaj dovolilo za gledališko stavbo? Leta 1888. dovolil je visoki deželni zbor, kakor sem že omenil, 190.000 gld. Takrat jaz še nisem bil član te visoke zbornice. Leta 1890. nakupilo se je stavbišče za 35.000 gld. in pristojbine kupne pogodbe so znašale 765 gld. 62 kr. Leta 1891. se je dovolilo — za kar sem tudi jaz glasoval — 6300 gld., in sicer za kipa Josipa Jurčiča in Shakespeara. Nadalje dovolil je deželni zbor v seji dne 7. aprila 1892. leta 10.000 gld., troški za pripravljalna dela do leta 1890. pa so znašali že 4704 gld. Vsega skupaj se je torej dovolilo za gledališko stavbo 261.079 gld. 62 kr. Toliko se je dovolilo, za to smo glasovali in smo odgovorni, in za to bom z mirno vestjo odgovor dajal volilcem.

Ali, gospoda moja, koliko pa se je izdalo? Mislim, da smem to naravnost povedati, pa naj me napadajo od te ali one strani. Izdalo se je 299.767 gld. 22½ kr., torej 38.687 gld. 60½ kr. več, kakor je sploh kdaj visoka zbornica dovolila in — ako povem še nekaj, kar je javna tajnost — poslanci sami, ki pa niso »klerikalci«, rekli so, da bi ne bili nikdar glasovali za zgradbo novega gledališča, ako bi bili poprej vedeli, koliko bo stala, kakor ne bi bili nikdar glasovali za novo bolnišnico, ko bi bili vedeli, koliko bo ta zgradba povzročila stroškov.

Glede teh 38.687 gld. ne očitam deželnim odborikom in ne inženjerju, ki je vodil stavbo, drugzega, kakor to, zakaj nam niso predložili natančen račun ter opravičili ta presežek proračuna.

Za stavbene nagrade, za plinovo razsvetljavo in za vodovod izdalo se je okroglih 14.000 gld. in 24.687 gld. 60 kr. za večja dela, nagrade, zavarovanje mej stavbo, pisarniške stroške i. t. d.

To je kratko pojasnilo, katero sem zahteval od deželnega odbora, in nič pretiranega ni bilo, če sem vprašal, kako je z računom. Omenjam še, da pri tem računu nisem vpošteval globe 10.800 gld., katero bo treba izplačati tvrdki Tönnies. Vse skupaj torej stane okroglih 310.000 gld.

Kar se tiče podpor, ki jih dovoljujemo za slovenske in nemške gledališke predstave, jaz nikdar nisem po deželi agitiral s tem izdatkom. S tem pa seveda ne rečem, da bom z veseljem glasoval za tistih 10.000 gld. podpore, katere danes predlaga finančni odsek, in tudi ne rečem, če me bo prihodnje leto politična sapa zopet zanesla v to zbornico, da bom vsako leto glasoval za tako visoko podporo.

Prosim torej, da ločite to dvojje: previsoke stroške za gledališko stavbo in letne podpore za gledališke predstave.

Ker že govorim, naj mi visoka zbornica dovoli, da odgovarjam še na nekatere opazke častitega go-

spoda predgovornika Hribarja. Govoril je o tej in oni stvari, vodilne misli nisem mogel zaslediti. Glavna stvar je bila ta, da je očital takozvanim »klerikalcem«, da so zapustili narodno zastavo, katero je ranjki dr. Bleiweis krepko nosil v svojej desnici. Gospoda moja, to je fikcija, izmišljena fraza, s katero se hoče našemu ljudstvu metati pesek v oči. Geslo gospoda dr. Bleiweisa je bilo: »Vse za vero, dom in cesarja«, in tega gesla držimo se dosledno tudi mi.

In kaj pa Vi? Kako ste Vi pisali o »očetu slovenskega naroda«? Reči moram, da je častitljivi in od vsega naroda spoštovani gospod ravno še o pravem času umrl, ker bi ga Vi sicer ravno tako napadali, ko bi bil še nekaj let živel, kakor danes napadate gospoda deželnega glavarja in gospoda dr. Papeža.

In kako je deloval pokojni dr. Bleiweis? Jaz imam vse starejše letnike »Novic«; z veseljem sem jih čital in jih še prebiram, pa nikjer ne najdem, da bi bil blagi pokojnik kdaj napadal in sramotil duhovniški stan. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Take duhovnike, kakor ste Vi!«) Kaj hočete s tem reči? Dobro, povem kakšen sem. Dr. Bleiweis mi ostane vsikdar v blagem spominu, njegovemu, to je staremu slovenskemu programu smo in ostanemo zvesti. Njegove zastave sploh nismo nikdar zapustili? Obžalujem, da moram odkriti neke tajnosti. Mi Vam tukaj nismo dali povoda razporu, ampak Vi ste nas ven vergli iz narodnega kluba. (Klici v središču: — Rufe im Centrum: »Saj ni res! — Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: »Kdo?«) Povem Vam takoj. Takrat, ko smo se »klimali«, rekel je gospod dr. Tavčar: »Tam, kjer Žitnik sedi, jaz ne sedim!« (Ugovor v središču. — Widerpruch im Centrum.) In isti gospod poslanec je nasproti gospodu Pakižu imenoval kmetijske poslance »kmetavse«. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Vi ste imeli svoj klub!«) Trije gospodje, ki sedé v visoki zbornici, so pri dotičnem posvetovanji v mestni hiši odločno naglašali, da ne moremo dalje skupno hoditi. Gospod dvorni svétnik Šuklje je tedaj rekel: »Na-a pota gredó narazen!« Gospoda poslanca Hribar in dr. Tavčar, katera veljata kot voditelja radikalne stranke, sploh nista hotela skupno z nami se posvetovati. Gospod poslanec Hribar je prvi izstopil iz tedanjega narodnega kluba, in še danes ni niti v Vašem, niti v našem klubu; on si menda hoče varovati prosto roko. Kakor vse kaže v zadnjem času, je on jedini resnični radikalec slovenski, kajti on je dosleden, a s tem se ne rečem, da so prava vsa njegova načela, katera dosledno naglašá in zagovarja. To opažam na njem, da je dosleden, neupogljiv, nikogar se ne ustrasi, in v tem oziru ga spoštujem, akoravno sva si politična nasprotnika. Sicer se pa vidi v javnih krogih, da je nekaj naraščaja v Vaši stranki, ki se ne strinja z naj-novejšim programom napredne stranke in ki skuša odstraniti oba dva sedanja voditelja. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: »Bodeva šla v kloster, pa bodeva zopet voditelja. Žitnik vse vé, za vse ima dokaze!«)

Gospod poslanec Hribar nam je potem z nekimi izrazi, katerih ne morem dobrovoljno prezreti, očital, da hodimo po deželi kot nekaki politični gonjači in

kapucini — kakor vidite, jaz nimam brade (veselost — Heiterkeit) — da ljudstvo hujskamo. Ne, gospoda moja, nikdar nismo hodili ljudstvo hujskat; če pa organizujemo kmetijski stan, je to nujno potrebno v teh nemirnih in slabih časih. Ne tajim, da tu pa tam v ognju zgovornosti je bila izgovorjena kaka rezka beseda, ali namen dotičnih shodov je bil in je, ljudstvu oči odpirati za ono, kar mu je potrebno, da vé, kje ima iskati pomoči in svéta. To je naša pravica, katere si ne damo odrekati od Vas.

Oponaša se nam očitaneje, da je narodna stranka kapitalistična. Za to imamo mnogo dokazov. Tako je nekdo hotel nedavno predlagati, da naj se Raiffeisenove posojilnice ustanavljajo samo tam, kjer ni hranilnic in posojilnic. To je znak kapitalističnih načel! Jaz naravnost priznavam, da so te posojilnice, ki poslujejo po naši deželi, mnogo pripomogle, da se je zboljšal kredit kmetijskega ljudstva. Take pa vender niso, da bi popolnoma zadoščale potrebam in koristim kmetijskega prebivalstva. Osnovane so na kapitalistični podlagi. Združi se pet, šest ali deset oseb, ki vlagajo svoj denar, da se razposojeje, in od tega imajo sami ti svoj dobiček. Jaz jih imenujem «potrebno zlo» v današnjih razmerah, nasproti pa imajo Raiffeisenove posojilnice boljši, plemenitejši namen in donajajo večjo korist manjšim posestnikom.

Vzemite dalje hipotečno banko, katero priporoča in zagovarja gospod poslanec Hribar. Hipotečne banke so po mojem prepričanju tudi osnovane na podlagi kapitalističnih načel. (Klici v središču: — Ruße im Centrum: «Saj ni res!») Prvi poskus za take zavode zasledimo koncem sedemletne vojske v Šleziji. Ustanovili so si kreditno društvo šleski graščaki, katerim je vojska opustošila posestva in pobrala denar. Udje so bili graščaki, društvo je izdajalo zastavne listine, katere je ali samo prodajalo ali pa jih dajalo v prodajo svojim članom, ki so potrebovali denarja. Kapitalisti so radi društvu posojevali denar, ker so ga varno nalagali. Pozneje pa, ko se je proglasila «svoboda» kmetiskemu stanu, prostovoljno razkosavanje zemljišč, začeli so kapitalisti ustanavljati take kreditne zavode za zadolžene kmetijske posestnike. Banke tržijo s temi zastavnimi listinami, in tako postajajo posestva mednarodna, ker je kapital mednarodni ali brezdomovinski. Velika nevarnost bi bila za naš mali narod, ki bi na tak način postal odvisen od kapitala, ki je večinoma v tujih rokah. S takim zavodom bi po mojem prepričanju zadolženim posestnikom le podaljšali smrtni boj, a smrti bi jih ne obvarovali. Najboljše sredstvo v pomoč propadajočemu kmetu bi bilo razbremenjenje posestev po načelih poljedelskega ministra grofa Falkenhayna.

Še neka druga važnejša stvar priča, da gospodje zastopate kapitalistična načela. Spomnite se tiste tajne seje, v kateri se je razpravljalo o tem, ali naj dežela prevzame pobiranje naklade na žganje v lastno režijo ali ne. Kako ste me takrat napadali, ko sem govoril za lastno deželno režijo! Reklo se nam je: «Vi delate umazano konkurenco privatnim zakupnikom; to je umazana špekulacija, katere naj dežela ne pričinja, (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar:

«Nevarna špekulacija je bila, ker se ni vedelo, kako se bo posrečila!» (Poročevalec Klun: — Bericht-erstatte Klun: «Žitnik ima čisto prav!»), ali danes, ko nam tisti nemoralni davek, ki ga pobiramo takorekoč od slabosti našega prebivalstva, nese nad 200.000 gld. na leto, vidimo, kako prav je imela naša stranka, ko je zahtevala lastno režijo. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Vaša ideja, ta grdi davek!») Ne moja, bila je ideja gospoda dvornega svetnika Šukljeta, a mi smo jo zastopali! Gospoda moja, nazivljate nas — ne v pravem, ampak v zaničljivem pomenu besede — «klerikalce», in jaz protestujem proti temu izrazu v zaničljivem pomenu, ki mu ga dajete. Če vas imenujemo «liberalce», užaljeni ste do dna srca (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «O ne!»), vsaj gospod poslanec Svetec s tem ni zadovoljen; a če trdite, da slovenskih «liberalcev» ni, kar pa ni resnično, potem pa priznajte, da tudi «klerikalcev» ni na Slovenskem v smislu in pomenu dunajskih židovskih listov, to je namreč podlih duš, ki zlorabijo svoj vpliv v sebične in umazane namene. Kaj takega se meni in mojim somišljenikom ne more očitati in tudi onim ne, ki urejujejo in pišejo list, ki je naše glasilo. Če govorite o «senklavskem kurzu», rečem vam, da ti, kateri goje «senklavski kurz», so prav zmerni naprednjaki, ki zastopajo pravo napredno načelo in kažejo isto pot, po kateri naj ljudstvo hodi do svojega dušnega in telesnega blaga.

Vi ste na zadnjem svojem zaupnem shodu proglasili kot svoj program krščanskosocialna načela, katera zastopa dr. Lueger s svojimi tovariši. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «V narodnogospodarskem oziru!») Vi torej doslej niste imeli pravega, jasnega programa. Gospod Hribar je namreč trdil v svojem govoru, da on in njegova stranka deluje po starem slovenskem programu. Čemu pa ste sklicali shod zaupnih mož? Zakaj pa ste v svojem glasilu utemeljevali potrebo zaupnega shoda s tem, da «določi točke narodnega programa»? Torej ga niste imeli, Vi ste ga šele skovali, in sicer ste si prisvojili večino točk iz programa dunajskih krščanskih socialistov in deloma iz sklepov I. slovenskega katoliškega shoda.

Mene le veseli, ker ste nehoté prišli do prepričanja, da so naša načela prava, ker ste spoznali, da sama narodnost v ožjem pomenu besede, to je materni jezik, ne redi človeka in da narodnost kot taka ne more biti smoter, temveč le sredstvo trezne politike. Zakaj torej ta dolgoletni prepir med narodnima strankama? Le zaradi tega, ker Vaša politična načela niso bila jasna, ker večina nima pravih, jasnih pojmov o narodni politiki. Jedino, v čemer ste jedini, je: Duhovnik naj moli in izpovedava, v politiko naj se ne vtika, ne v cerkvenih govorih, ne v javnosti. Toda sedanji čas zahteva, da tudi duhovnik stopa v javnost, kjer in kadar je potrebno. To opazamo v Nemčiji, v Franciji, Belgiji in drugod, tega načela se bomo držali tudi slovenski duhovniki, dokler nimamo dovolj moč svetnega stanu, ki bodo nesebično in požrtvovalno zastopali vse koristi svojega ljudstva. To je naša dolžnost in pravica, kajti iz ljudstva smo, za ljudstvo časni in večni blagor delovati je naša naloga.

Vi vedno in povsod trdite: Narodnost je vse (Poslanec Svetec: — Abgeordneter Svetec: «Kdo je to rekel?»), da je narodnost namen naši politiki! A mi trdimo, da narodnost v ožjem pomenu besede še ni vse, ni absolutna. Kaj pa je narodnost? Narodnost je pojem, ki obsega vse momente, kateri določujejo individualnost, posebnost določene skupine ljudi, katero zovemo narod. Znači torej šege, navade, običaje, sploh one lastnosti, po katerih se jeden narod loči od drugega. Poglavitni znak narodnosti je skupnost materinega jezika. A pojem narodnosti v širšem pomenu obsega tudi versko izpovedanje. In najlepši, prvi znak našega naroda je živo versko prepričanje, je katoliška vera. In tega Vi sami ne morete tajiti, to sami priznavate. Če Vi tako tolmačite narodnost, če narodnost v tem širšem pomenu besede sprejmete v svoj program, kakor ga mi zastopamo in zagovarjamo, potem smo na jasnem in se prej ali slej moremo zjediniti v skupnem delovanju za narodnostne in gmotne koristi svojega naroda. Potem nas ne bo drugega ločilo, nego same osebnosti. Ponavljam, da me veseli, ker nekateri z Vaše strani že uvidevajo nejasnost svojega programa ter priznavajo potrebo skupnega programa po jasnih načelih in pojmi. Ko sem te dni govoril z veljavnim pristašem Vaše stranke ter mu naglašal, da je namreč zopet mogoča jedinstvo, ako Vi svoj program, ki ste si ga sestavili na zadnjem zaupnem shodu in kateri, izvemši nekaj manj važnih točk, v obče obseza dobra, prava načela, zastopate in izvršujete tudi v dejanji, odgovoril mi je dotični gospod: «Da, potem nas ločijo le še osebnosti!» Dostavil je še: «Odstranite tega in onega iz Vaše stranke, potem smo jedini.» In jaz mu odgovorim: «Vi pa tega in onega, potem bo s časom mir!» (Veselost. — Heiterkeit.)

Toda jaz dvomim, da bodete tudi v dejanji izvrševali to, kar ste izrekli v posameznih točkah svojega novega programa. Obžalujem to, ker iz te nejedinstvi izvira mnogo zla in gorja, ki ga trpi narod slovenski. Že itak so male in skromne naše moči, a še te so razdeljene, razdrobljene. A ves prepir je posledica nejasnih pojmov o veri, politiki, narodnosti i. t. d., in osebnosti. Mnogi, ki se vtikajo v politiko, niti ne vedo, za kaj se gre; duhovnika črtijo, ker je duhovnik, ako vedno ne trobi v njihov rog.

Jaz nisem brezpogojen oboževatelj gospoda dr. Mahnič, toda zakaj ste ga tako grdo in dosledno napadali? Ker ga niste razumeli ali pa celó ne čitali njegovega lista. Vzemite v roke zadnji zvezek «Rimskega katolika»! Tu najdete izvrsten članek iz njegovega peresa o «narodnosti». Ta razprava je, kakor piše, njegova «narodnostna izpoved». Prepričan sem, da ga mora vsakdo, ki ga trezno prečita in nepristransko presodi, podpisati z obema rokama. Dr. Mahnič odločno odklanja očitjanje, češ, da je narodnost hudičeva iznajdba. (Živahna veselost. — Lebhaftes Heiterkeit.) Obsirno razlaga, kaj je narodnost in da so se narodnosti počele deloma naravnim potom, deloma od Boga. Bog sam je Adamovemu rodu zmedel skupno govorico, ki se je razcepila na več jezikov.

Absolutna narodnost pa, katero ste tudi že naglašali in kateri je učil filozof Hegel, ta je nekrščanska,

kajti absoluten je samo Bog. Absolutno narodni so socialisti, ki ne poznajo nobene narodnosti.

Gospod Hribar nam je tudi očital, da napadamo posamezne stanove, ker je «Slovenec» v zadnjem času objavil več člankov, v katerih dokazuje potrebo, da se notarijat podržavi. Najprvo omenim, da nobena stranka ne more biti za vse odgovorna, kar pišejo njena glasila. Spominjam se, da ste nekoč sami odklanjali odgovornost za neke članke svojega glasila. «Slovenčevi» članki o notarijatu niso izvirali iz slabega namena. Povod jim je dal oni Peitlerjev predlog v državnem zboru, katerega je podpisalo 22 poslancev, mej njimi trije slovenski — eden teh ni v koaliciji. — Mogoče, da so bili nekateri izrazi v dotičnih člankih preostri, a stvarno vprašanje je bilo umestno. Saj ste v «Slovenskem Narodu» sami priznali, da se more govoriti o tem vprašanju in da se je že mnogo pisalo o podržavljenju notarijata.

Ker trdi gospod poslanec Hribar, da napadamo posamezne stanove, potem ga vprašam, katere stanove smo še napadali?

Gospôda, ali ste že pozabili, kolikokrat in kako strupeno ste Vi napadali duhovniški stan? Ali si morete misliti grši napad na duhovniški stan, kakor je ona povest «4000», izrodek divje fantazije? Ta pamflet je največji madež slovenskega slovstva, in to so mi zatrjevali celo možje Vaše stranke. In če mi rečemo katero, kakor zdaj o notarjih, takoj je ves Vaš tabor po konci proti nam.

Predno končam, še jedno! Taki radikalci, kakor ste Vi, smo mi tudi, kajti tu v zbornici opazamo jako malo radikalizma. Ali pa ste liberalci doma v svojih družinah, tega ne preiskujem, kajti načelo moje je: Za političnim nasprotnikom pojdi do hišnih vrat, ali čez domači prag ne stopaj! A istina je, da se v javnosti, v spisih, kažete liberalce, dasi tega nočete priznati.

Jaz nisem pričakoval, da pride danes gospod poslanec Hribar v zbornico s polno kartužo svinca in smodnika proti nam, sicer bi se bil tudi jaz bolje oborožil. Sicer pa menim, da nas je gospod poslanec pred novimi volitvami hotel nekoliko zlasati (Živahna veselost — Lebhaftes Heiterkeit), zato končam, in to tem laglje, ker nam gospod Hribar ni mogel navesti niti jednega slučaja, da bi se ne držali narodnega programa. On dobro vé, da smo glasovali za vsako narodno stvar in zahtevo. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Kaj pa tako razsajate?» — Veselost — Heiterkeit.) Sklepam svoje opazke ter navajam kot odgovor na izzivanje gospoda poslanca Hribarja znane nemške besede: «Wie gut klingen schlechte Muffit und schlechte Gründe, wenn man auf einen Feind losmarschiert.» (Živahno odobravanje na levi. — Lebhafter Beifall links.)

**Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr
v. Apfaltrern:**

Der Herr Abgeordnete Dr. Bapež hat das Wort.

Poslanec dr. Papež:

Visoki zbor! Prečastiti gospod poslanec Hribar je izvolil kritikovati nagibe, ki so vodili deželni odbor, ko je izdal dotični ukaz glede dvojezičnih uličnih tablic. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Kako pa pridete do besede?») Prosim, jaz govorim, in to je stvar prečastitega gospoda deželnega glavarja.

Nečem prejudicirati obravnavi, ki se bo 20. marca vršila pred upravnim sodiščem, in ker vem, da gospoda poslanca Hribarja tako nikdar ne bom prepričal, samo toliko povem, da so bili nagibi razsodbe deželnega odbora nagibi umestnosti, primernosti in koristi za mesto ljubljansko. Mestna občina ljubljanska je seveda vložila pritožbo proti tej razsodbi in to pritožbo presojal je deželni odbor in ker ga ni prepričala nobena točka v tej pritožbi, sklenil je to, da napravi protispis in ta je pri upravnem sodišči, in razsodbo pričakujemo prihodnji mesec. Je pa drugo stališče, iz katerega bi ugovarjal gospodu poslancu Hribarju in to je moje strankarsko stališče. Iz tega stališča se da tudi kaj govoriti o tej stvari in najprej moram omeniti, da moje in stranke moje mnenje sega daleč nazaj v čas, predno je prišla razsodba deželnega odbora. Takrat sta oba lista «Slovenec» in «Slovenski Narod» razpravljala to zadevo in izrekla svoji mnenji glede sklepa mestnega zastopa ljubljanskega. «Slovenec» je prvi izrazil svoje mnenje v nekem prav izvrstnem članku in temu nasproti je zopet «Slovenski Narod» ugovarjal in prišel do drugega zaključka. Moram pa reči, da v poglavitnih točkah obeh listov «Slovenca» in «Slovenskega Naroda» najdemo vspelednost, da rečem, da sem bil jaz pritrjeval obema listoma, kar se tiče premis. Kar se tiče premis, so bile v «Slovencu» in v «Slovenskem Narodu» take, da so izražale skrb za slovensko narodnost. Zaključek je bil popolnoma nasproten. Kaj so bili ti uzroki, kaj so bila ta mnenja? V «Slovenskem Narodu» je bilo izraženo, da so v Celji, v Mariboru, v Gorici in v Trstu samo laški, oziroma samo nemški napisi in da je to krivica nasproti slovenskemu narodu. To je istina, ampak zaključek je bil ta, da se mora krivica plačevati s krivico in to je bilo krivo. Drug zaključek je bil ta, da se je reklo: niti v Celji, niti v Mariboru, niti v Gorici in niti v Trstu ne bo prišlo do tega, da bo večina dala odpraviti samo laške, oziroma samo nemške napise in zato naj se uvedejo samoslovenski napisi v Ljubljani. To, gospoda moja, smatral sem jaz in stranka moja kot obupno stališče. Če bi se moralo misliti, da v Celji, v Gorici i. t. d. ne bo prišlo nikdar do takih razmer, da se uredi vprašanje, kakor bi ugajalo obema narodnostima in mislil sem, nasprotno utegne vender enkrat tudi v sosednjih deželah slovenski narod priti tako daleč, da bo deležen narodnih pravic pri političnih in avtonomnih oblastvih, ako se bo pri nas gledalo na ravnopravnost in to je bil najpoglavitnejši uzrok za nas. To so bili politični uzroki. Sedaj si pa vender usojam navesti še nekaj drugih razlogov. Deželni odbor, oziroma jaz sem bil mnenja manjšine mestnega zastopa ljubljanskega, kajti manjšina — vsaj to je znano, da je bil to sklep večine, ne pa soglasen sklep — je rekla, da naj

ostanejo, kakor doslej, slovenski in nemški napisi na uličnih tablicah, ker venderle tudi tuji prihajajo v naše mesto in ker je mogoče, da bodo Nemci, ki prihajajo k nam, venderle začeli posnemati naš vzgled ter v Celji, v Celovci in v Mariboru stavili predloge v tem oziru. Ta misel se je izrekla v občinski seji dne 25. junija leta 1892., ko se je storil oni sklep, na katerega se sklicuje pritožba mestnega zastopa, vložena pri upravnem sodišči, čes podlaga pritožbe je ta, da je sklep pravomočen in da je v pravomočnost stopil. To je predlagal go-pod ravnatelj Senekovič in izrazil te svoje pomisleke, in te razloge je akceptiral tudi deželni odbor in zategadelj ga takrat gospod Hribar ni ob glavo dejal, ali s svojo govorniško mitraljezo nanj streljal. Gospod poslanec Hribar torej ni tako hud, kakor se kaže, kar se je tudi pri neki drugi prilki pokazalo. Gospod poslanec Hribar je napravil interpelacijo na glavarja. Interpelacijo je zapisal slovenski, tri vrste naslova pa so bile nemške. Le to mu odgovarjam. Jaz smatram ono obupnost in ono krivo prerokovanje glede sosednih kronovin kot bolezen in ker je gospod poslanec Hribar mene prej imenoval filozofa in se skliceval na Kanta opozarjal bi ga na neko drugo njegovo delo: «Ueber die Macht des Willens, seiner frankhaften Gefühle Meister zu werden» in to delo mu priporočam in blagohotno uvaževanje in čitanje.

**Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr
v. Apfaltrern:**

Der Herr Abgeordnete Šuklje gelangt nunmehr zum Worte.

Ich ertheile ihm daselbe.

Poslanec Šuklje:

Gospoda moja! Opomin prečastitega gospoda deželnega glavarja namestnika in predsednika današnje seje v tej razpravi vpliva toliko name, da bom to, kar sem mislil povedati v tej jako profuzni debati, skrčil samo na malo poglavitnih besed. Niti o budgetu ne bom dosti govoril. Meni se vidi, kritična ocena proračuna je ravno danes neumestna radi tega, ker se je namreč odločilna točka, pokritje deželnega primankljeja, že rešila v eni prejšnjih sej. Mi smo že sklenili, da je v pokritje letošnjega deficita naložiti posebno naklado na pivo. Gospoda moja, temu sklepu se danes ne da več ugovarjati, in jaz se bom baval s to rečjo zgolj iz enega razloga, ker je vender mogoče, da visoka zbornica ni bila popolnoma v svesti si, vsaj ne vsi gospodje poslanci si niso bili v svesti o vplivu in učinku tega ukrepa in ker je prav lahko mogoče, da kak poslanec, ki razpolaga s tako vehementno zgovornostjo, kakor neposrednji gospod predgovornik, stopi pred volilce ter veli: «Mi smo varovali malega in srednjega davkoplačevalca, da se ni povišal davek, kakor je nameraval ta ali oni!»

Gospoda moja, v tej zadevi je treba jasnosti in jaz bom skušal temu argumentu nasproti poudarjati, da smo z naklado na pivo z jedne strani prav občutno obremenili ravno malega in srednjega davkoplačevalca,

z druge strani pa nek cadeau, neko darilo izročili baš zmožnim davčnim silam, pred vsem onim kapitalistom, proti katerim je ravnokar gromel tovariš gospod dr. Žitnik.

Kdo pa plačuje največ direktnega davka pri nas? Nekateri juristične osebe, pred vsem južna železnica, kranjska obrtna družba, Trbovlska družba. Ako bi bili mi v pokritje primanjkljaja posegli na naklado na direktne davke, bi bili pritegnili vse te davčne sile, ker smo pa celo breme naložili na potrpežljive rame indirektnih davkoplačevalcev, imajo ravno ta društva, ti zavodi, ki najmanj $\frac{1}{7}$ vsega direktnega davka plačujejo, goli prezent, goli dobiček.

Kako pa je z fizičnimi osebami posameznih davkoplačevalcev? Gospoda moja, za svojo osebo nisem protivnik indirektnih davkov niti za državo, niti v sedanjih avstrijskih razmerah za dežele. Ravno ta deželni proračun kaže dovolj jasno, da ni bilo popolnoma brez uspeha, ako sem se svoje dni potezal za to, da se en del deželne potrebščine pokrije potèm indirektnega davka. Ako hočete zares primerno obdačiti vse davčne sile, potrebujete davčni zistem, sestavljen iz direktnih in indirektnih davkov. To je splošno načelo, vprašanje pa nastane: Kaka bo posledica pri davku na pivo, ki smo ga vpeljali?

Gospoda moja, pri vsakem dobro naloženem in primerno izbranem indirektnem davku morate si izvoliti predmet splošne porabe »*Waffenartikel*«. To pa je čisto jasno, da ravno pri takem pokritju bogatega davkoplačevalca zadene mnogo manjše breme, nega siromaka. Vzemimo n. pr. davkoplačevalca pri nas, ki plačuje celega davka, recimo 5000 gld. Ako bi bili mi letos za 3% povišali naklado na direktni davek, zvišala bi se naklada pri njegovem davku za 150 gld. Koliko pa mora ta nesrečen človek hektolitrov piva zaužiti, predno v tej podobi odraja 150 gld. davka? Niti bavarska žega bi ne zadostovala v to svrho!

Toda segam še dalje, in prosim, da ovržete moje trditve! Častiti gospodje zastopniki kmetiskih občin, Vi ste najbrž najhujše obremenili baš oni kmeti, ki stan, o katerem pravite, da ga hočete ščititi. Kje se pa dandanes v naši deželi največ zavžije piva? Ravno podatki deželnega odbora vzbujajo slutnjo, da je naš kmet najboljši konsument za pivo. Gospoda moja, priznati je, da ima deželni užitninski urad izborno vodstvo in da jako dobro funkcijonira. Ako pravi torej dotični deželni uradnik, da se od 100.000 hektolitrov piva samo kakih 20.000 hektolitrov zavžije v Ljubljani, kaj sledi iz tega? Kam je izginilo ostalih 80.000 hektolitrov? Ali mislite, da oni mali odstotek našega meščanstva, ki je raztrešen po malih mestih in trgih, ali da tista peščica tujcev, ki prihaja v našo deželo, da sta ta dva faktorja v stanu, vsaj po večjem delu konsumirati 80.000 hektolitrov piva zavžitih izven Ljubljane? To je absolutno nemogoče in že iz teh števil je razvideti, da dejanski največ piva zavžije kmet. To tudi razvidite iz tega, da dandanes v zadnji vasi dohite pivo. Stopite na kak semenj, kjer imate veliko množico kmetijskega ljudstva in videli bode, da je celo za kmeta na Dolenjskem — bodisi da je vino predrago ali preslabo — pijača skorej povsodi že pivó. Na-

pravite si potem račun! 10 gld. direktnega davka je za kmeta precejšnje davčno breme! Ako povišate naklado na direktni davek za 3%, bo plačal 30 kr. naklade več. Ali pa mislite, da on s celo rodbino poprek na leto ne zavžije več kakor 35 maseljcev piva? Iz tega se vidi, da je davčni efekt tega pokritja za proračun ta, da se pred vsem varuje veliki kapitalist. Ako bi bili zgolj zagovorniki velicega kapitala zastopani v tej visoki zbornici, morali bi reči »Nobenega direktnega davka, pokritje iščite le pri indirektnih davkih!«. To je eno. Druga stvar je ta, da ste s to naklado na pivo obdačili malega in srednjega davkoplačevalca in tretja, da ste ž njo občutno zadeli tudi našega kmeta.

Gospoda moja, dosti prilike bi imel, govoriti tudi v poročilu finančnega odseka, n. pr. o tistem eufenizmu, da se pravi na strani 2., da imamo v ondi izkazanih 131.577 gl. zadostno nadomestilo za 127.227 gl. državnega prispevka, ki v prihodnjem letu deželi odpadejo. Gospoda moja, svetoval bi prihodnjemu deželnemu zboru, naj si bo sestavljen, kakor hoče, da naj se nikar ne uda enakemu optimizmu in naj ne računi kakor fant v vaški krčmi: »Denar je tu, le vina na mizo!«. Ako Vi analizujete točke, iz katerih je sestavljeno nadomestilo za tistih 127.000 gld.; potem morate pač pred vsako točko spredaj in zadaj veliko »?« postaviti.

Gospoda moja, preidem na politično polje in tu sem po dveh gospodih predgovornikih primoran, ozirati se nekoliko na njih argumente. To sta gospoda tovariša Hribar in dr. Žitnik. Gospoda moja, tovariš gospod Hribar je napravil — ne vem, hoté ali nehoté — jako laskav kompliment oni mali skupini v tej visoki zbornici, ki se nazivlje s poetičnim imenom »Triglav«. Ne vem, na katerih ramah tiči tista politična glava, o kateri je govoril. Ali če je res, da vsi trije premoremo vsaj eno politično glavo, moram reči: Popolnem zadovoljen sem, kajti poznam precej mnogobrojnejšo politično stranko, pri kateri sem dosedaj zaman iskal sploh katero politično glavo.

Obračam se pa sedaj proti tovarišu dr. Žitniku, kateremu hočem čisto odkrito in jasno odgovoriti. Vsaj sem prav za prav provociran, ne prav za prav po današnjem govoru njegovem, ampak po celem postopanju njegove stranke proti moji skromni osebi, proti političnim somišljenikom mojim in proti nazorom, za katere se borim. Te dni je bilo čitati v »Slovencu«: »Najhujši in najnevarnejši nasprotnik katoliške stranke na Kranjskem ni nihče drugi, nego dvorni svetnik Šuklje.« Gospoda moja, da bi to bila resnica, bi se lahko tolažil s Tacitejevim izrekom: »Oderint, dum metuant.« Ali temu ni tako in lahko Vas zagotavljam, da nikakor nisem nasprotnik konservativnih idej, saj tudi biti ne morem, ker sem jih dolgih deset let v državnem zboru braniti pomagal s svojimi skromnimi močmi. Nekaj družega pa je — in to, dovolite mi, da Vam pojasnim — kar me je v nasprotje spravilo z ono stranko, ki se danes v naši deželi zove konservativno, o kateri pa zelo dvojim, ali je ta epiteton baš pri njej na pravem mestu.

Gospoda moja, versko mišljenje pač je eden najdragocenejših biserov. Goethe pravi nekod, da le oni narodi kaj zamorejo v zgodovini, kateri imajo v sebi krepak verski čut. Tega stališča se držim tudi jaz in se ga moramo držati zlasti v tej viharini dobi, ko socijalistični naval razmaja fundamente države in bolj in bolj gine respekt pred avtoriteto, pred to važno garancijo vsakega socijalnega in državnega reda. Da bi danes hotel nasprotovati temu stališču, razodeval bi neprimerno kratkovidnost in pravo zaslepljenost, drugič pa bi se mi po vsej pravici očitalo, da direktno grešim proti svojim uradnim dolžnostim.

Gospoda moja, naravnost rečem, krepka konservativna, versko navdahnjena stranka je na Kranjskem in na Slovenskem sploh absolutno potrebna, in da bi je ne imeli, morali bi jo ustvariti in sicer kot protitež nasproti radikalizmu, naj se pojavi iz te ali one stranke! Čislam in spoštujem vsakega pristaša konservativne stranke, ki iz lastnega prepričanja, iz lastnih notranjih nagibov pripada tem nazorom, naj nosi duhovsko suktnjo ali ne. Eno pa se očita stranki — in jaz mislim, da ne kar tja v en dan, ne brez sleherne pravice — da se namreč med merodajnimi posvetnjaki «Slovenčeve» stranke nahajajo možje, o katerih se sodi, da veliko več vplivajo nanje posvetni interesi nego golo hrepenenje po nebeskem kraljestvu. Mi smo v tej dvorani n. pr. čuli zadnjič nek vsklik. Bilo je pri § 62. v debati o lovskem zakonu, ko se je za menoj čul klic: «Ponosen sem na svojo pobožnost!» Kaj takega je bilo za me nekaj čisto novega. Jaz sem dosihmal v svoji veliki naivnosti vedno mislil, da sta ponižnost in pobožnost tako združeni, da tisti, ki je v istini pobožen, niti ne ve za to svojo krepost. Ravno tako, kakor vijolica razširja nevedoč svojo vonjavo, ravno tako je pobožnost povsem priprosto izliv cele notranje narave. Človek ne ve, da je pobožen, to je neprisiljen čut, s katerim se ne bo bahal in ponasal.

Dovolite gospodje, da Vam tu povem neko domačo povest izza mladih let, povest o nekem Jožetu Hruški. Ta možek Vam je bil uprav uzoren po svojem vedenji, ter se je v celi fari odlikoval po svojej pobožnosti. Nikogar ni bilo v celi fari, da bi bil svoje cerkvene dolžnosti opravljal s tako gorečnostjo, kakor Jože Hruška, in kot uzor ter v spodbujanje cele fаре so ga vedno postavljali. Nekega dne pride v cerkev, se vsede in hoče odpreti molitvene bukvice, ko naenkrat — višja moč podelila mu je v tem hipu čeznaravni ta dar — vidi vrh prižnice sedeti — koga pač mislite, čestiti gospodje? Samega pristnega peklensčeka! In kaj je delal mrcina peklena? Imel je veliko usnjato tablo ter gledal je okolu po cerkvi in z debelim svinčnikom je zapisaval imena tistih, ki so se v cerkvi nespodobno obnašali. Tu je dremala stara ženica, tam so fantje šepetali, ali zaljubljeno pogledavali na dekleta in pogled se je vračal itd. Obe strani table sta bili že popisani, prostora ni bilo več, ali kako si vrag pomaga? Vzame zgornji kos usnjate pole med zobe, spodnji pa v kremplje in krepko potegne, da se pola raztegne, ali pri tem krčevitem naporu je bil huduč tako neroden, da je z glavo telebnil v strop. Naravno, da je komično vplivalo, videti vraga v takem položaji

in pobožni Jože Hruška se je začel obradoščen smejati, pa kaj se zgodi? Vrag vzame svoj svinčnik in zapiše na tablo: «Jože Hruška se je v cerkvi smejal!» Da bi bil zadnjič peklensček na galeriji — seveda neviden za profamne oči — in da bi bil slišal vsklik: «Ponosen sem na svojo pobožnost», ne vem, ali bi ne bil zapisal na tisto tablo: «Poslanec — ali pa rečimo rajše — Jože Hruška se je v cerkvi smejal. (Živahna veselost v središču in na desni. — Lebhaftes Heiterkeit im Centrum und rechts.)

Toda šalo v kraji in sedaj na dan z neko odkrito besedo.

Danes, gospoda moja — in to je najvažnejši moment cele današnje razprave — pokazal se je nek globok razdor v konservativni stranki, razdor tudi v tej stranki v deželnem zboru. Slutiti je bilo včasih iz listov, da ga imate, danes ste ga obelodanili tudi v deželnem parlamentu! Konservativna stranka, kateri pripada častiti gospod tovariš kanonik Klun, o katerem govorim z velikim respektom in katerega čislam kot mnogoletnega skusenega sodelovalca, in mi vsi slovenski poslanci v Hohenwartovem klubu stali smo pod onim praporom starih konservativnih načel, katerega Hohenwart dviga v močni roki! Katera stranka v državnem zboru in v javnem življenji pa je danes najbolj protivna Hohenwartovim nazorom? To je ona stranka, katero vodita dr. Lueger in Gessmann in pri kateri razsaja mehanik Schneider! Danes pa smo slišali od gospoda predgovornika dr. Žitnika: «Lueger je naš junak, Lueger je naš uzor, tako treba postopati, kakor njegova stranka.» To konstatujem, ta znameniti izrek hočem pibiti. Vi pa ne morete nasprotovati, v očigled temu očitnemu razdoru v Vaši stranki ne morete trditi, da ste edini, kajti danes se je pokazalo, kako brezumno se razodeva med Vašo lastno stranko. To se je sicer videlo izven deželnega zbora v pisavi Vašega glasila in na mnogih volilskih shodih. Tukaj imate prijatelja Visnikarja. Ko je po Dolenjskem potoval, imel je shod v Metliki in v Črnomlju. Tamosnje prebivalstvo je jako trezno, razsodno in mirno, kakor malokje in vsa agitacija, hvala Bogu, dosedaj še v Beli Krajini ni rodila razdora; ali odkodi je našel prijatelj Visnikar največ odpora? Oglasali so se v Metliki in v Črnomlju mladi kapelani in insinuirali so poslancu oziroma kandidatu, da mora on, ako hoče biti pravi zastopnik našega naroda, pridružiti se težnjam krščansko-socialne stranke in pristopiti v Luegerjev tabor.

Gospoda moja, bodimo enkrat odkriti v tej stvari. Vsaj tukaj ne zadostuje, da si kaka stranka pridene naslov in krinko konservativnih načel, če se pa pod tem naslovom skrivajo čisto druge tendence. Kdor vidi pred saboj postopanje one skupine, o kateri tukaj govorim, priznati mora, da je ravnotako malo konservativna, kakor anarhisti in socijalisti. (Poslanec ekszellenca baron Schwegel: — Abgeordneter Se. Excellenz Freiherr von Schwegel: «Ganz richtig!») Nek nemški govornik je po vsej pravici dejal: «Der Antijesuitismus ist die Socialdemokratie der Dummen.» Ravno na ta način, kakor ima socialna demokracija subverzivne tendence, imate jih tudi pri krščanski socialni stranki,

v kateri vidijo kolega dr. Žitnik in krdelo njegovih somišljenikov izveličanje. Žalibog, da je temu tako, da stoji na istem stališču skoraj vsa mlajša kranjska duhovščina, možje torej, katerim je izročena bodočnost in blagor našega naroda. Ne pridite s tem, da rečete: »Mi hočemo organizirati.« Ne, Vi ne organizirate, Vi hujskate in razdevate. Vi hujskate proti posameznim osebam, proti stanovom in naposled proti napravam, na katere je zidana cela gospodarska sestava naše države. Ako je tovariš dr. Žitnik vskliknil: »Kje in kedaj je naša stranka nasprotovala narodni stvari in narodnemu programu?«, bi jaz ločil, tudi v tem oziru je razloček med onimi, ki se imenujejo konservativce. Rad priznavam, ona duhovščina, kateri pripada častiti gospod tovariš kanonik Klun, ki si je ohranil mlado srce in mlado lice, ta je bila istinito narodna in ne-hvaležnost bi bila, ako bi se hotelo tej častiti stari duhovščini kaj očitati. Drugače pa je z mladim naraščajem, o katerem govorim in tukaj vprašam: Kje pa imate odličnega moža, pesnika, pisatelja, učenjaka, katerega niste napadali? Kdor se skuša na pesniškem, na umetniškem, na znanstvenem polju, vsaj ga takoj primete in se vanj zaletavate — žalostnihkušenj je dovolj na razpolaganje. In ravno tako postopate glede naših kulturnih naprav.

O gledališču ne bom govoril, pa vzemite višjo dekliško šolo (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: »Dobro!«); ta zavod, ki mora vsakemu izobraženemu Slovincu biti na srcu, da deželi se ni bilo mogoče, priti do njega, temu je kriva tista stranka, tisti novi Senklavški kurz, ki se obrača proti narodnemu razvoju. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: »Res je!«)

Gospoda, način, kako polemizuje tovariš dr. Žitnik, se drastično razvidi iz neke podrobnosti njegovega govora. On očita tukaj središču, radikalni stranki, da je hotela zabraniti vpeljavo lastne režije pri pobiranju deželne naklade na žganje. Gospoda moja, to ni tako. Jaz sem dobro poučen, ker sem sodeloval pri celi stvari, pa ti gospodje so bili z nami. Nemška stranka je imela svoje pomisleke, ona je zahtevala imensko glasovanje in iz stenografičnega zapisnika se da konstatirati, da so vsi narodni poslanci glasovali za lastno režijo. Tisto, o čemer se da govoriti proti takozvani radikalni strani, je bilo pri užitniškem zakupu v posameznih okrajih. Tu pa priznavam, da je ta stvar bila bolj kočljiva in riskantna in meni ne bi prišlo na misel, da bi to stvar uporabil v kako očitjanje. Nehote prav za prav sem prišel v položaj, da sem enkrat jasno povedal svoje mnenje o političnem položaju v deželi naši. Jaz ne pripadam nazorom gospoda tovariša Hribarja in od tovariša dr. Tavčarja me loči marsikatera stvar, najmanj pa se prištevam pristašem onih idej, katere je danes naglašal gospod tovariš dr. Žitnik. Dvanajst let sem v tej dvorani in smelo trdim, da nihče meni ne more očitati nedoslednosti v mojih političnih nazorih. Kar se tiče cilja, vodilnih motivov, sem vedno težil po enem in tistem. Vsa naša politika — prijatelja Kersnik in Višnikar me ne bodeta desavuirala — je šla na to, da sem v zvezi z ožjimi svojimi somišljeniki skušal v slovenskem narodu ter zlasti v deželi naši nadvlado pridobiti

zmernim elementom, kateri nameravajo potom organičnega razvoja na svobodni podlagi narod slovenski dovesti do boljše bodočnosti, drugič pa da sem z ozirom na kulturna dela in deželno gospodarstvo želel, da bi obe veliki stranki, narodna in nemška stranka, prišli do neke poravnave, da bi se napravil nek modus vivendi. Gospoda moja, mi še nismo tako daleč, ampak kakor se da sklepati iz sedanjih razmer, bližamo se v naši deželi temu cilju, da se za svobodni napredek naše dežele unemajo enako elementi nemškega, kakor slovenskega pokoljenja, da se ne preganjajo več tako, kakor svoje dni, in če ostavim to sobano po tem zasedanju, si bom vedno v zaslugo štel, da sem po svojih skromnih močeh se trudil v doseg tega vzvišenega cilja in ne popolnem brezuspešno! In s tem sem pri kraju!

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Der Herr Abgeordnete Hribar hat sich zu einer factischen Berichtigung das Wort erbeten.
Ich ertheile es ihm.

Poslanec Hribar:

Hočem samo faktično popraviti, da je bilo očitjanje gospoda poslanca dr. Papeža, da sem pri interpelaciji napravil nemško adresno, neumestno. To ni res, ampak napravil jo je deželni uradnik, kar pa, gospoda moja, nič družega ne dokazuje, nego resničnost moje trditve, da se pri deželnih uradih še zmiraj preveč nemški uraduje.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Der Herr Landespräsident hat das Wort.

K. k. Landespräsident Freiherr v. Hein:

Der Herr Abgeordnete Hribar hat behauptet, ich hätte bei Besprechung des Avancements der politischen Beamten unter den Eigenschaften, welche einen Vorzug geben, die Kenntniss der slovenischen Sprache übersehen. Ich berichtige diese Behauptung thatsächlich dahin, daß ich gesagt habe, »hervorragende Qualification«. Die einzelnen Momente, aus welchen die hervorragende Qualification sich zusammensetzt, zu erörtern, war wohl überflüssig. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: »Sie haben ja das gethan!«) Zu der hervorragenden Qualification gehört selbstverständlich auch die Kenntniss der slovenischen Sprache, mithin sind die Schlußfolgerungen, die der Herr Abgeordnete Hribar aus seinen Behauptungen gezogen hat, hinfällig, was ich ebenfalls thatsächlich berichtige.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Der Herr Abgeordnete Detela hat sich zu einer factischen Berichtigung das Wort erbeten.
Ich ertheile ihm dasselbe.

Deželni glavar Oton Detela:

(Iz poslanskega sedeža — Vom Abgeordnetenſitze aus.)

Faktilčno moram popraviti, da nisem rekel, kakor je trdil gospod poslanec Hribar, da so bili dvojezični napisi točka narodnega programa, ampak rekel sem, da se samoslovenski napisi niso smatrali kot točka narodnega programa, ko je bil še ranjki dr. Bleiweis v mestnem zastopu.

Drugič moram popraviti, kar je gospod poslanec Hribar trdil, namreč da sem jaz dejal, da so dvojezični napisi postulat klerikalne stranke. Tega jaz nikdar nisem rekel, ampak rekel sem le, da sem bil v soglasji s svojo stranko, ko sem zahteval, da naj se ne odpravijo nemški napisi.

**Pandeshauptmann-Stellvertreter Freiherr
v. Apfaltrern:**

Der Herr Abgeordnete Dr. Schaffer wünscht eine factische Bemerkung vorzubringen.

Ich ertheile ihm das Wort.

Abgeordneter Dr. Schaffer:

Der Herr Abgeordnete Dr. Žitnik hat eingangs seiner Rede bemerkt, ich hätte eine detaillirte ziffermäßige Darstellung der Kosten für den Theaterbau vorzulegen versprochen, die Vorlegung aber unterlassen, weshalb er genöthigt sei, seinerseits auf den Gegenstand zurückzukommen. Dem gegenüber möchte ich kurz zu betonen mir erlauben, daß ich allerdings meine persönliche Geneigtheit ausgesprochen habe, daß, was der Herr Abgeordnete Dr. Žitnik verlangt, zu thun, daß aber der hohe Landtag hierüber einen entgegengeſetzten Beſchluss gefaßt und unter Ablehnung des Antrages des Herrn Abgeordneten Dr. Žitnik erklärt hat, daß er die Vorlage in dieser Session nicht wünsche, weshalb ich ſelbſtverſtändlich nicht in der Lage war, die in Rede ſtehende Darlegung einzubringen, weil ich gegen den Beſchluss des hohen Landtages nicht vorgehen konnte.

**Pandeshauptmann-Stellvertreter Freiherr
v. Apfaltrern:**

Wir ſind mit der Generaldebatte über den Voranſchlag des Landesfondes fertig, — ich ſchließe ſie.

Bevor ich jedoch dem Herrn Berichtſtatter das Wort ertheile, glaube ich dem Wunſche der verehrten Herren Mitglieder des hohen Landtages dadurch entſprechen zu ſollen, daß ich eine Unterbrechung der Sijung bis 4 Uhr Nachmittags eintreten laſſe.

Seja preſtane ob 2. uri 30 minut in se zopet prične ob 4. uri 25 minut popoldne. — Die Sijung wird um 2 Uhr 30 Minuten unterbrochen und um 4 Uhr 25 Minuten wieder aufgenommen.

Deželni glavar:

Proglāsam sklepčnost visoke zbornice in nadaljujemo seja.

Gospod poročevalec ima končno besedo.

Poročevalec Klun:

Visoki deželni zbor! V splošni razpravi o proračunu deželnega zaklada se je veliko govorilo, — med tem morebiti tudi mnogo nepotrebnega, zato tudi ne bom na vse odgovarjal.

O finančnem vprašanji se je malo govorilo. Gospod poslanec dr. Schaffer se je omejal le na opazko, da nam je treba previdno postopati pri izrednih troških; ali to se je tudi v finančnem odseku zmirom povdarjalo in jaz mislim, da se bodeta v bodoče finančni odsek in deželni odbor tembolj držala tega načela, ker drugo leto odpade državni done-ek 127.000 gld. Gospod poslanec Suklje se je zopet nekoliko oziral na naklado na pivo. Ali o vseh rečeh, katere je danes omenjal, govoril je že zadnjič, zato mislim, da mi ni treba ponavljati tistega, kar sem mu že zadnjič odgovarjal. Gospod poslanec Hribar je gledé finančnega stanja izražal samo zadovoljnost svojo gledé na uspehe pretekle šestletne dobe. V tem oziru se popolnoma ž njim strinjam, torej se mi ni treba na ta del njegovega govora ozirati. Spustil pa se je bil tudi v kritiko našega političnega razmerja in omenjal nekaterih reči, o katerih ne morem molčati. Skliceval se je na Oggersko in primerjal tamo-nje in naše razmere. Že drugi gospodje predgovorniki so mu odgovarjali, da to ni prava primera. Izgovarjal se je sicer pozneje, da je imel le gmotni razvitek Oggerske pred očmi, ali jaz mu moram odgovarjati, da tudi gmotno stanje Oggerske vsled samostojnosti ni tako ugodno, kakor mi-li gospod poslanec Hribar, in meni se vidi, da je Oggerska v gmotnem oziru samo zato na dobrem, ker brezobzirno izkoriščuje našo državno polovico (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Zakaj se pa daste?»); ali kakor hitro bi se pa ločila od nas in postala sama zase, bodete videli, da ne stoji ravno na vrhunci blagostanja, ampak marveč naravnost pred denarnim polomom. Ljudje, ki položaj dobro poznajo, so že večkrat tako govorili. Ako bi bilo gmotno stanje tako dobro, kakor sodi gospod Hribar, bi se morala vzdrževati sama tudi brez te zveze, ki obstoji sedaj.

Tudi v narodnem in verskem oziru je Oggerska v tako žalostnem položaji, da imate povsod med državljanji borbe, katere mora vsakdo obžalovati, ki Oggerski želi razvitek.

Gospod tovariš Hribar je tudi delal bilanco gledé političnega položaja naroda slovenskega in se je spuščal v razmere drugih dežel ter omenjal stališča Slovencev drugodi. Mislim, da mi o tem ni treba govoriti, ker bi to predaleč segalo in ker se imamo v prvi vrsti ozirati na domače razmere. Gledé teh pa je moral gospod poslanec Hribar sam obstati, da je slovenski narod dobro uspeval v umetniškem in literarnem oziru in celó gledé političnih uradov moral je pripoznati, da se je v poslednjem času mnogo na bolje spremenilo in da se je začelo tudi v teh uradih slovenski uradovati, kakor dokazujejo zapisniki, ki smo jih včeraj imeli v skupnem finančnem in upravnem odseku. To je resnično, zato pa ne umem, kako more gospod poslanec Hribar v tistem hipu reči, da smo nazadovali. Če so se stvari na boljše pomaknile, se pač ne more reči,

da so razmere postale slabейše, pač pa se sme izre-kati želja, da naj po tisti poti, po kateri smo pričeli, stopamo tudi naprej.

Gledé šolskih razmer se je govorilo že pri pro-računu normalno-šolskega zaklada. Ne bom Vas torej spominjal, kako se v drugih deželah čuti potreba znanja drugega deželnega jezika in kako so ravno oni, ki so prej najbolj nasprotovali učenju drugih deželnih jezikov, prišli sedaj do boljšega prepričanja in spoznanja, da je treba gojiti tudi znanje drugih jezikov. Jaz mislim, da tudi pri nas ni na škodo, ako se oni, ki bi nemščino potrebovali, učijo tega jezika. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Pa tudi slovenskega!») Vsi pametni ljudje pridejo do tega pre-pričanja, zato se njega, ki hoče to stvar podpirati, ne sme dolžiti, da je to storil, Bog ve iz kacega namena.

Gospod poslanec Hribar se je tudi spominjal koalicije in je trdil, da ima koalicija smoter zadrževati narodne namene. Jaz mu odkritosrčno rečem, da to ni res. Naj nam pové le jeden sam slučaj, kdaj so se slovenski poslanci, katerih je nekaj v koaliciji, postavili na to stališče, da bi bili le količkaj opuščali svoje narodne zahteve. Tega ne more, ampak prizna-vati mora, da nam je prej ko slej na srci zvršitev narodnih zahtev. Opozarjam Vas le na gimnazij v Kranji in na celjski gimnazij. Prej vlade nismo mogli pripraviti, da bi bila izpolnila te naše zahteve. (Smeh v središču. — Heiterkeit im Centrum). Če se smejete ali ne, res je, da ravno koalicijska vlada je prva, ki je postavila v proračun znesek za ustanovitev lastne slovenske gimnazije v Celji. Seveda so se ji levičarski koaliranci upirali in se postavili na stališče, nad katerim se gospod poslanec Hribar spodtika, da naj se namreč narodne zahteve pusté pri miru; ali ravnokar sem čital telegram v «Laibacherici» gledé sklepov stajerskega deželnega zbora, po katerem koalicija ni na tem stališču, da bi zavirala narodne težnje. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Wah! mir den Pelz und mach ihn nicht naß!») To je gotovo najboljši dokaz. Ako pomislite, kako je bilo prej vse na nogah, da bi nam onemogočili doseči dotično narodno zahtevo. In če sedaj vidite, kaj je storil stajerski deželni zbor, kakšno resolucijo je sklenil, potem pač vidite, da so se zopet enkrat uresničile besede: «Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus».

O mestnih uličnih tablah in dvojezičnih napisih je bilo danes že toliko govorjenja, da mi ni treba dalje o tem govoriti; na neko reč bi pa vender se opozarjal.

Gospod poslanec Hribar je na besede prečastitega gospoda deželnega glavarja odgovoril, da bi sedanji mestni zbor nikdar ne bil spremenil uličnih napisov, ako bi bil prejšnji mestni zastop napise tako uredil, da bi bili slovenski na prvem in nemški na drugem mestu. S tem je načelno sam pripoznaval, da je prav, ako so napisi dvojezični, samo da so slovenski na prvem mestu. Ravno to je naš deželni odbor hotel, ko je rekel, naj napisi ostanejo kakor so, ali pa naj se na prvo mesto postavijo slovenski napisi in na drugo

nemški. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Naj se narobe obrnejo!»)

Gospod poslanec Hribar je tudi govoril o svetovni modrosti, ali če se vzame to, kar je govoril gledé na-pisov in uličnih tablic, moram reči, da vsa njegova modrost meri na to, da sodi: «Kdor je močnejši, ta naj odločuje. Tukaj smo mi gospodarji, v Trstu, v Istri, v Celji in Celovci naj pa drugi odločujejo proti nam.» Če bi bilo to pravo načelo, ne bomo nikdar prišli do boljšega stanja. Slovenski narod je po tolikih krono-vinah razdeljen in prav za prav smo samo na Kranj-skem tako srečni, da smo v večini. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Vsaj nismo!») Ravno z ozi-rom na naše sorojake v drugih deželah moramo pre-vidno postopati, da se nam ne bo očitalo, da mi sami to delamo, kar nečemo, da bi drugi nam storili.

Gospod predgovornik je dalje rekel, da je kleri-kalna stranka nasprotovala, ko se je nameravalo trgu za škofijo dati ime «Pogačarjev trg». Jaz nikdar nisem slišal, da bi se bil kdo protivil, da naj se trg ne ime-nuje po zaslužnem škofu dr. Pogačarji, ali da bi se sploh kak spodoben in primeren trg ne smel po njem imenovati. Tak trg je v istini trg za škofijo in sedanje njegovo ime je tako, da se prav lahko umakne dru-gemu pomenljivejšemu. Edino, proti čemer se je ugo-varjalo, bilo je to, da bi se trg «Pred škofijo» ne prekrstil v Bleiweisov trg; pri tem se je poudarjalo, da se po vseh mestih, kjer so glavne cerkve, dotični trgi imenujejo po stolici, n. pr. v Gradci, na Dunaji i. t. d., da je torej staro ime «Pred škofijo» ali «Domplaz» opravičeno. Ob enem se je pa poudarjalo, da naj se zbere kak drug važen trg, ki bi bil vreden nositi ime «Bleiweisov trg».

Kar se tiče needinosti med liberalno in konser-vativno stranko (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Kakšno liberalno stranko?») govoril je že gospod tovariš dr. Žitnik, zato se mi ne zdi potrebno na to nazaj posezati. Nekaj bom pa v tem oziru moral odgovarjati, kadar se bom pečal z gospodom poslancem Šukljeto. Sicer opozarjam še na neko drugo reč. Vi govorite o tem, kako je prišlo, da smo se ločili kot nasprotniki. Spodtikali ste se nad sklepom katoliškega shoda in rekli ste: «Ako bi tistega sklepa ne bilo, bi bila narodna stranka kmalu edina.» Ako se spominjate na sklepe svojega zaupnega shoda in jih primerjate s sklepi katoliškega shoda, boste pač videli, da ste jih kopirali. Če se boste dejansko držali svojih skle-pov, bo sporazumljenje kmalu dognano. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Zakaj se pa norčujete?»)

Kar se tiče samostojnosti, katere imamo po trditvi gospoda poslanca Hribarja premalo, moram pa vender odgovarjati, da to očitiranje ni opravičeno. Pri vsaki priliki, kadar je šlo za narodne zadeve, branili smo jih z isto odločnostjo, kakor Vi. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Na primer!» — Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Kedaj?») Gotovo je to tako, in največji krivica se nam dela, ako se nam odreka narodno mišljenje ali potezanje za narodne zahteve. (Poslanec dr. Tavčar in Hribar: — Abgeordnete Dr. Tavčar und Hribar: «Visja dekliska šola!»)

Rekli ste, da imamo premalo samostojnosti in očitali ste nam, da se družimo z nasprotniki našega naroda. (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar: «Koalicija!»*) Nimam pred očmi koalicije na Dunaji, ampak nasprotno stranko sploh, torej tudi tukaj v deželnem zboru.

Gospodje, Vi imate veliko več dotike z ono stranko, o kateri pa ne morem reči, da bi bili gospodje v sedanjih časih nasprotniki našega naroda. (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar: «Pa so vender!»*) Nekdaj so bili hudi nasprotniki, sedaj se pa tega ne more reči. Če se Vi nekoliko nazaj spominjate, bodele videli, da imate Vi veliko več dotike z njimi kakor mi, — pa o drugem molčim, ker nečem nobene indiskrecije zagrešiti. Tudi v formalnem oziru je njih združenje veliko bolj verjetno z Vami, kakor z nami. (Poslanec dr. Tavčar: — *Abgeordneter Dr. Tavčar: «Z dr. Mahničem se ne bomo nikoli družili, pa že raje s Schweglom!»*) To je priznanje, katero prosim ad notam vzeti, mi si bomo to tudi zapomnili. Sicer pa dr. Mahnič ni od nas pooblaščen, kaj pisariti, in kar piše, je kakor od vsakega drugega pisatelja. V nekaterih stvareh se mu pridružujemo, v drugih pa se ne strinjamo z njim. (Poslanec dr. Žitnik: — *Abgeordneter Dr. Žitnik: «Mahnič je proti koaliciji!»* — Poslanec dr. Tavčar: — *Abgeordneter Dr. Tavčar: «Pa Vas ima vender v žepu!»*) Kar se tiče druženja z nasprotno stranko v gospodarskih zadevah, mislim, da deželi naši to ni bilo v škodo, sicer se pa ravno tako tudi Vi ne bojite z njimi glasovati in zložno postopati v takih stvareh.

Gospodu poslancu Hribarju se je tudi zljubilo, meni očitati, da sem se enkrat poveljem škofovim ustavljal. Jaz se nikdar škofu nisem ustavljal, ampak se vselej zavedal dolžnosti, ki jih imam kot duhovnik. Naravnost rečem, da mi je sitno, govoriti o rečeh, ki me osebno zadevajo, pa ker se je ta reč spravila v razgovor, moram povedati, kako je bilo. Škof Pogačar me je hotel na Notranjsko prestaviti. (Poslanec dr. Tavčar: — *Abgeordneter Dr. Tavčar: «Zakaj niste šli?»*) Jaz sem ga prosil, kakor se spodobi za vsakega nižjega nasproti svojemu predstojniku, da naj mi dovoli stopiti iz duhovne službe in ob svojih troških živeti. Knezoškof tega izprva ni hotel storiti, pozneje pa se je premislil in je hotel meni dekret nazaj vzeti, češ, da naj ostanem na starem mestu. Na to sem mu pisal in ga prosil, naj tega ne stori; če bi Vi to storili, da prekličete svoj dekret, sem rekel, bi bilo to tako, kakor da sem jaz hotel na Vas pritiskati, in Vaša veljava kot škof bi trpela; dovolite mi samo to, da jaz kot privatna oseba živim. (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar: «Čudno!»*) Gospodu poslancu Hribarju so dotična pisma na razpolaganje in lahko se sam prepriča, da je vse to istina, ali pa naj gre k škofijstvu vprašat. (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar: «Hvala!»*) Tukaj torej ni bilo nobenega ustavljanja, ampak zgolj prošnja, za katero pa ima vsak pravico, in škof Pogačar jo je uslišal in dovolil, da sem stopil iz duhovske službe in živel kot privatna oseba, seveda brez vsake plače. (Poslanec dr. Tavčar: — *Abgeordneter Dr. Tavčar: «Ali ste potem od milosčine živeli?»*) Od milosčine ne, samo od svojih dohodkov.

Gospod poslanec Hribar je tudi govoril o nekem duhovnu, ki je pri nekih volitvah agitiral žugajoč ljudem: «Ako greste z liberalci, ste se bolj pregrešili, kakor če prelomite 6. ali 7. zapoved», in pristavljaj je go-pod Hribar, kam da pridemo, če bi se to raztegnilo tudi še na 5. zapoved. Opozarjal bi gospoda poslanca Hribarja na zlate besede poljedelskega ministra: «Kdor 1., 2. in 3. zapoved drži, bo spolnoval tudi druge zapovedi.» Ni treba torej nobenemu duhovniku praviti, da kaj napačnega stori, ako se druži z liberalci.

Kar se tiče notarjev, omenjal je že gospod tovariš dr. Žitnik, da je bil dotično polemiko vzbudil nek predlog, ki ga je bil staval poslanec Peitler v državnem zboru. To se pa ni storilo iz sovraštva do notarjev, ali da bi se hotelo proti njim hujskati. Nimam povoda hujskati zoper gospoda Svetca ali gospoda Kersnika (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar: «Pa 'Slovenec' hujska!»*), za «Slovenca» nisem jaz odgovoren in ne morem na svoj rovaš vzeti vsega, kar on piše. Če jaz kaj pišem v «Slovencu», me lahko primete in imam odgovornost za to, za druge pa je nimam; pa tudi to se ne more trditi, da bi bil «Slovenec» glasilo naše stranke. List sam odločno zanikava, da bi bil glasilo konservativne stranke. (Poslanec Hribar: — *Abgeordneter Hribar: «To je zanimivo!»* — Poslanec dr. Tavčar: — *Abgeordneter Dr. Tavčar: «Čegavo glasilo pa je?»*) Glasilo tistih, ki so nanj naročeni. (Veselosť v središču. — *Heiterfeit im Centrum.*) Neopravičeno je torej, da se nam to očita. (Poslanec Kersnik: — *Abgeordneter Kersnik: «Vsaj 'Slovencu' očitamo!»*) Gospod poslanec Šuklje se je naravnost na našo stranko obračal. (Poslanec Šuklje: — *Abgeordneter Šuklje: «Delil sem stranko!»* — Poslanec Kersnik: — *Abgeordneter Kersnik: «Vam je dal 'Fleisszettel'!»* — Veselosť. — *Heiterfeit.*)

Gospod poslanec Šuklje je v svojem govoru zopet nazaj segel po nakladi na pivo. Priliko je imel, vse svoje pomislike povedati že pri dotični razpravi v eni zadnjih sej; sicer ni bilo napačno, da je zopet o tej stvari spregovoril, ali potrebno ravno ni bilo. On misli, da bo vkljub temu treba povišati deželno naklado na direktne davke (Poslanec Šuklje: — *Abgeordneter Šuklje: «Ne letos!»*) Tudi jaz sem prepričan, da se bo to moralo zgoditi, in zgodilo se bo lahko; toda na drugi strani je velik razloček, ali se ima naklada na direktne davke zvišati samo za 2%, ali pa za kakih 10 do 12%, kar bi se bilo moralo zgoditi, ako ne bi bila obveljala naklada na pivo. Da ljudje niso posebno zadovoljni z naklado na pivo, je samo po sebi umevno. Ni dolgo, kar je bila neka deputacija pri gospodu tovarišu Povšetu in je od njega zahtevala, da naj glasuje zoper naklado na pivo. On je bil takoj pripravljen to storiti, ali vprašal je, kaj naj se zgodi, ker dežela denarja potrebuje; ali naj se morda deželna naklada poviša, ker drugega sredstva ni? Ko so možje slisali, da bo potrebno denar preskrbeti, in da se bo morala sicer deželna naklada povišati, rekli so: «Bog ne daj! Davki so že tako veliki, da jih nikakor ne moremo še več plačevati.» Prosili so torej gospoda tovariša, da naj le glasuje za naklado na pivo. Tudi tukaj v visoki zbornici je več gospodov, ki so se kasneje nekoliko sprijaznili z naklado na

pivo; nekateri, med njimi tudi gospod poslanec Hribar, ki so prej glasovali za nižjo naklado, obžalujejo sedaj, da se ni sprejel moj predlog za višjo naklado. Gospod poslanec Šuklje je tudi kritikoval konservativno stranko na Kranjskem in priznaval njeno potrebo.

Način njegovega dokazovanja, naj mi ne zameri izraza, ni bil dostojen. On je priznaval, da se ta stranka ločuje in je govoril o jedni, ki je zastopana na Dunaji, in o jedni, ki hoče tukaj na Kranjskem urejevati politično mišljenje; ali pri tej priliki ga moram opozarjati, da k stranki na Dunaji, ki se pravilno vede v njegovih očeh, pripada tudi gospod tovariš Povše; zato mislim, da gospod poslanec Šuklje nikakor nima povoda, gospodu poslancu Povšetu zaradi tega kaj očitati. Gotovo ni bilo primerno, da je tovarisa, s katerim že toliko časa deluje v deželni in državnem zboru, na tak način napadel. Primera od Jožefa Hruške ni bila dostojna in ker je on napravil tako primero, bodi tudi meni dovoljeno povedati neko povesť. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Čujmo!»)

Perzijanski pesnik Sadi je bil posebno v svojej mladosti jako veren človek. Nekega večera se vzbudi, ustane in ko vidi, da oče in bratje spijo, začne moliti rekoč: «Allah, poglej, kako malo se ti ljudje brigajo zate! Spijo in se ne zmenijo, da so tvoje stvari in da imajo vse od tebe.» Oče je to čul in mu rekel: »Tudi zate bi bilo boljše, da bi spal in ne opravljal svojih bratov (Klici — Rufe «Aha!» Poslanec Šuklje: — Abgeordneter Šuklje: «In aplikacija?») Aplikacija? ne opravljal svojih tovarišev. (Poslanec Kersnik: — Abgeordneter Kersnik: «Hruška je bil bolj imeniten!» — Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Na leder ga je zapisal!» — Veselost. — Heiterkeit). Gospod Šuklje vse to, kar se godi pri nas in kar je jeden ali drugi počenjal, očita konservativni stranki. (Poslanec Šuklje: — Abgeordneter Šuklje: «Sem strogo ločil.) Omenjal je kapelanov, ki zunaj na deželi agitujejo in se zlasti izrekajo za krščan-ko-socijalistična načela, trdivši, da so ravno zaradi tega oponirali Višnikarjevi kandidaturi. Jaz moram odločno zavračati dolženje: «Vi ne organizujete, Vi le hujskate!» Nikdar se ni hujskalo od konservativne stranke, ki je tukaj zastopana, in ki se drži tistih načel, kakor nekdanj. (Poslanec Šuklje: — Abgeordneter Šuklje: «Kakor danes Žitnik!») Počakajte malo, bom že tudi jaz govoril o Luegerju. Od nas se nikdar ne more trditi, da bi bili hujskali in če kdo želi, da bi vsa narodna stranka združena delovala v prosep naroda, je to gotovo tudi naša stranka, ki je zastopana v tej zbornici. Kar se pa tiče drugih in ako morda jeden stori kaj tacega, kar ni prav, le rečem, da med apostelni je bil tudi Judež, pa zaradi tega niso bili vsi izdajalci (Poslanec Kersnik: — Abgeordneter Kersnik: «Metliški kapelan je torej Judež!») in če jeden ali drug kapelan na Metliškem zahteva krščansko-socijalni program, gospod poslanec Šuklje ne more trditi, da mi vsi zahtevamo tak program. (Poslanec Šuklje: — Abgeordneter Šuklje: «Žitnik ga je zahteval!»)

Gospod dr. Žitnik je rekel o Luegerju, da ga spoštuje, in vsak, kdor ga posluša v državnem zboru,

mora reči, da je jako spreten človek in da nas dostikrat zanima; ali če kdo reče: «Jaz ga čislam», s tem se ni izrekel, da je zadovoljen z njegovimi načeli.

Na drugi strani je treba ločiti Luegerjeve besede in program krščansko-socijalne stranke. Lueger sam je v tem oziru uganka. On zase pri raznih prilikah povdarja pravo katoliško stališče, kateremu se ne more ugovarjati. Ali jaz se moram prav odločno postaviti zoper krščansko socijalni program in zoper Luegerja in bi obžaloval, ako bi te pri nas uvedla ta načela in zapustila stara konservativna vodila; krščansko-socijalna načela pri nas nimajo nobenega pomena, in so taka, da jih moramo zavračati iz narodnega in verskega stališča. Iz verskega stališča za to, ker so ti ljudje sami svoji in ne poslušajo nobene avtoritete; le to je pravo kar si sami v glavo utepejo bodisi v političnem, ali socijalnem ali cerkvenem oziru, in kdor jim nasprotuje, naj bo škof ali papež, je njihov nasprotnik. Vsi pa vender vemo, da je prava katoliška stranka oprta na avtoriteto.

Ta se ne more odločevati po večini, ampak avtoriteta odločuje; kdor pa ne samo ne spoštuje te avtoritete, ampak jo celo naravnost izpodbija, gotovo nima pravice, zahtevati, da bi se mogla katolišk-konservativna stranka z njim pajdašiti, zato vidimo, da se je na Koroškem, Gornjeavstrijskem i. t. d. nemška katoliško-konservativna stranka odločno izrekla zoper zvezo krščansko socijalno stranko. Na tem stališču stojimo tudi mi na Dunaji in meni je vse jedno, kaj drugi počenjajo.

Jaz lahko zagovarjam naša načela in še jedenkrat rečem, da se v verskem oziru iz omenjenih vzrokov ne morem pridružiti tej stranki.

Ravno tako se jej pa tudi iz narodnih ozirov ne morem pridružiti, ker pošteni nemški katoliško konservativni možje, kar bo gospod poslanec Šuklje pritrdil, vselej odkritosrčno z nami glasujejo, kadar kaj zahtevamo; krščansko-socijalni pa so v tem oziru naši nasprotniki, zato se moram jako čuditi, da se je Vaša stranka pri shodu v Ljubljani izrekla za krščansko-socijalni program. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Samo na gospodarskem polji!») Vi pravite samo na gospodarskem polji. To je vse jedno; na gospodarskem polji so samo kopisti katoliško-konservativne stranke; kajti predno so krščanski socijalisti zagledali beli dan, dalala je prejšnja katoliško-konservativna stranka po dotičnih načelih. V tem oziru Vas spominjam le na lepe in izvrstne spise Vogelsangove v «Vaterlandu». Ako torej sedaj sprejemate načela krščansko-socijalne stranke, je ravno tako, kakor če greste žido kupovat od mojskre, mesto od trgovca samega.

Tudi iz narodnega ozira, kakor sem že rekel, se ne morem pridružiti tej stranki, katera v svojem programu nima nobenih točk, ki bi nas mogle naudusevati, da bi se zjedini z njo. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Papež jo je blagoslovil.») Papež jo je blagoslovil; pa to je ravno tako, kakor govorica, da papež Pij IX. je dal blagoslov italijanskim vojakom, ko so šli leta 1848. v boj proti Avstriji. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Proti papežu se po-

stavlja? Vi smešite njegov blagoslov!») Jaz se ne postavljam proti papežu in proti njegovemu blagoslovu. Blagoslov ni veljal načelom. Če gospod poslanec Hribar danes piše za blagoslov, pa mu ga bo sveti oče ravno tako podelil, ker nima uzroka, da bi mu ga odrekel. Tako je tudi knez Liechtenstein dobil blagoslov, ali s tem ni rečeno, da se sveti Oče združuje z njegovimi načeli ali da bi jim želel poseben uspeh.

To je v kratkem vse, kar sem hotel povedati. Veliko opazek gospoda predgovornika imam še zapisanih, na katere bi lahko še odgovarjal, pa jaz mislim, da je bolje, če hitim h koncu, da nam bo mogoče danes izvršiti svojo nalogo.

Prosim, da visoka zbornica prestopi v nadrobno razpravo.

Deželni glavar:

Otvorjam nadrobno razpravo.

Prosim gospod poročevalce!

Poročevalec Klun:

Prosim dovoljenja, da smem prečitati samo glavne številke.

(Pritrjuje se. — Zustimmung.)

(Bere naslove I—VII, kateri brez debate obveljajo. — Liest die Titel I—VII, die ohne Debatte angenommen werden.)

Pri naslovu VIII. je proračunjenih 252.609 gld.

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Vošnjak se je oglasil k besedi.

Poslanec dr. Vošnjak:

Tukaj sem primoran nasvetovati neko spremembo glede naslova točke 9 b «Za izdajanje šolskih knjig». Deželni odbor je postavil znesek 1000 gld. v proračun in finančni odsek je to sprejel. Ko je deželni odbor stavil svoj nasvet, se ni vedel, kake sklepe bo storila visoka zbornica. Deželni odbor je pa po novem letu že dovolil Bambergu za zgodovino gospoda profesorja Kaspretja 250 gld., potem gospodu Ravnikarju za didaktiko 70 gld., dalje gospodu Dimniku 70 gld., potem bo treba pedagogičnemu društvu in učitelju Bezljaju tudi dovoliti kakih 300 gld., in te dni je prišla prošnja, da se za izdajo «geometrije» dovoli nagrada, in profesor Kaspret prosi nagrade za «Zgodovino», katero je že spisal. Nadalje je bil sprejet predlog gospoda poslanca Hribarja, da se preskrbijo knjige za V. in VI. gimnazijski razred in torej bi nikakor ne bilo mogoče izhajati samo s 1000 gld., ker je 1100 gld. že sedaj izkazanih, in torej bi prosil, da se ta kredit od 1000 gld. zviša na 3000 gld. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Dobro, dobro!»), ker bi sicer deželnemu odboru ne bilo mogoče izvršiti sklepov visokega deželnega zbora.

Deželni glavar:

Prosim gospode, ki podpirajo predlog gospoda poslanca dr. Vošnjaka, naj izvolijo ustati.

(Podpre se. — Wird unterstützt.)

Predlog je zadostno podprt in torej v debati.

Želi še kdo besede?

Ker ne, ima končno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec Klun:

Proti stvari sami, da naj se za izdajo slovenskih učnih knjig dovoli kredit 3000 gld., bi ne imel ničesar ugovarjati, opozarjam pa, da je ta zadeva ravno v referatu gospoda poslanca dr. Vošnjaka, zato se mi zdi čudno, zakaj ni prej izražal svojih pomislov, da bi se bil večji znesek postavil v proračun; v zadnjem trenutku proračuna spreminjati vendar ne gre. Ako bi bil kdo drug stavil ta predlog, bi bilo umevno, gospod poslanec dr. Vošnjak pa je moral že prej vedeti, da bo za to stvar treba več denarja in bi bil zato imel nasvetovati višji znesek. Opozarjam, da bi bilo treba spremeniti vse prihodnje številke in tudi nasvete, katere stavlja finančni odsek, ako bi se ta predlog sprejel. Jaz mislim, da deželnemu odboru vendar ne bo tako težko zadostovati vsem potrebam. Po skušnjah, ki jih imamo, ni pričakovati, da se bodo vsi pisatelji naenkrat oglasili, sicer bodo pa že potrpeali, ako jim deželni odbor da zagotovilo, da bodo dobili dotične nagrade.

Ker torej mislim, da bo deželni odbor lahko tudi tako izhajal in ker ne kaže v zadnjem trenutku spreminjati celega proračuna, prosim, da naj visoka zbornica odkloni predlog gospoda poslanca dr. Vošnjaka.

Deželni glavar:

Prosim glasovati o predlogu gospoda poslanca dr. Vošnjaka.

Gospodje, ki se strinjajo s predlogom, izvolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Prosim za nasprotno glasovanje. Gospodje ki so nasproti temu predlogu izvolijo ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Predlog gospoda poslanca dr. Vošnjaka je odklonjen. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Sram vas bodi!» — Poslanec Pakiz: — Abgeordneter Pakiz: «Protestiram proti takemu očitjanju, na tako sramoten način koga napadati, ne spada v visoko zbornico!») Prosim, da se take opazke opuščajo, glasovanje mora biti prosto. Prosim sedaj glasovati o predlogu finančnega odseka. Gospodje, ki hočejo sprejeti naslov VIII. po nasvetu finančnega odseka, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Predlog je sprejet.

Poročevalec Klun:

(Bere naslove IX—XII o potrebnosti in poglavja I—III o pokritji, ki obveljajo brez debate. — Liest die Titel IX—XII des Erfordernisses und Capitel I—III der Bedeckung, welche ohne Debatte angenommen werden.)

«Finančni odsek je dalje pretresaval vprašanje podaljšanja uže dovoljenih, a ne še porabljenih kreditov ter nasvetuje, da je za l. 1895. podaljšati sledeče kredite:

1.)	Za cesto Ribnico-Loški Potok	5000 gld.
2.)	» » Lipa-Podpeč	1000 »
3.)	» » pri Selih	3500 »
4.)	» » pri Vrhniku	3000 »
5.)	» kameniti most pri Ostrožnem brdu	2000 »
6.)	» kočevski vodovod	6000 »
7.)	» vodovod pri Ambrusu	3000 »
8.)	» uravnavo Kolpe pri Osilnici	2400 »
9.)	» zgradbo Ljubljansčice pri Bi- zaviku	1980 »
10.)	» zgradbo Bistrice pri Bišči	900 »
11.)	» » » Bregu	900 »
12.)	» » Pišence	4320 »
13.)	» » nove bolnice okroglo	140.000 »
14.)	» » ceste Brunek-Vodice	2000 »
15.)	» preložitev deželne ceste v Mokronoškem okraji	3000 »

Skupaj . . 179.000 gld.»

(Obvelja. — Angenommen.)

(Bere predloge I—IV iz priloge 79. ki obveljajo, brez debate. — *Dieß die Anträge I—IV aus der Beilage 79, die ohne Debatte angenommen werden.*)

«Finančni odsek predlaga dalje k proračunu deželnega zaklada sledeči resoluciji:

I. Z ozirom na ugodni uspeh deželne naklade na žgane opojne tekočine odmeri se za l. 1894. poslujočemu osebju posebna nagrada v znesku 5 % od vsega čistega dohodka, kateri po odbitih remanencah presega znesek 100.000 gld. Deželni odbor se pooblašča, da po svoji previdnosti razdeli to svoto med one pri pobiranju deželne naklade poslujoče osebe, katere se odlikujejo po posebni spretnosti in točnosti. Iz istega zneska naj se eventualno tudi primerno nagradi Zvonimir Zor. Ob enem se pooblašča deželni odbor, da sme prav kakor lani plodonosno naložiti neki del tega zneska.

II. Deželnemu odboru se naroča, da se udeleži zakupne dražbe užitninskega davke na Kranjskem kot ponudnik imenom dezele, in sicer pri vseh zakupnih dražbah, katere se bodo vršile do prihodnjega deželno-zborskega zasedanja.

Končno nasvetuje finančni odsek, da so s posameznimi točkami proračuna vred rešene dotične finančnemu odseku izročene prošnje.»

(Obvelja brez debate. — *Wird ohne Debatte angenommen.*)

Predlagam tretje branje.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec predlaga tretje branje.

Gospodje, ki pritrujejo predlogom finančnega odseka v celoti, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Predlogi so sprejeti tudi v celoti, in s tem je rešena ta točka.

Gospod poslanec dr. Ignacij Žitnik in tovarisi stavili so v seji dné 22. januarja t. l. sledečo interpelacijo:

«Proti sedanji večini občinskega zastopa v Tržiči se je zadnji čas razvila med tržani opozicija, katera ima svoje uzroke v ozirih na gospodarstvo z občinskim imetjem.

Da je ta opozicija v tamošnjem prebivalstvu globoko vkoreninjena, dokazuje to, ker je opozicijska stranka, tako imenovana «stranka redu», pri občinskih volitvah dné 27. junija lanskega leta zmaga z vsemi svojimi kandidati v III. in II. volilnem razredu. Te občinske volitve so bile razveljavljene in nove so se vršile dné 30. oktobra lanskega leta; vender pa je pričakovati, da bodo tudi te razveljavljene, ker si je do sedaj na krmilu stoječa stranka hotela z velikimi volitvenimi nepravilnostmi pomagati zoper opozicijsko stranko, katera ima veliko večino nezavisnega tržanstva za sabo.

Ta «stranka redu» je pa po nekaterih svojih odličnih zastopnikih že julija in avgusta meseca lani obrnila se do slavnega deželnega odbora z vlogo, v kateri našteva nejasnosti in popisuje nered v gospodarstvu občine Tržiske.

Mej drugim se navaja, da je Tržič posedoval leta 1880. samo v svoji občini 571 oral 385 □° zemlje, danes pa je poseduje samo še okolo 521 oral, in da nihče ne vé, na kakšen praven način se je torej izgubilo občini do 50 oral temeljnega imetja. Toliko pa da je znano, da je del parcel št. 644 in 640/1, ki je bil poprej v katastralnem posestnem listu pripisan občini, prenešen sedaj v posestni list in zemljejniji vložek sedanjega gospoda župana, kakor tudi, da se je dotlej po katastru občinska parcela št. 270 (nova) pri napravi novih zemljiških knjig pripisala tedanjemu županu Karlu Mally in Franciški Mally.

Trdi nadalje pritožba, da se les iz občinskih gozdov pod roko oddaja, ne da bi posekanje določeval ali pri prodaji sodeloval odbor ali posebni poklicani odsek, tako da o teh rentah, kakor tudi o dohodkih iz občinskih kamno- in peskolomov ni znanega nič.

Trdi se tudi, da je sedanji župan Anton Globotschnigg v odborovi seji dne 27. julija 1894 sam pripoznal, kako je občinski svet, ki se je pogozdil, že leta 1893. bil samolastno záse pokosil in ob enem gozdne nasade pokončal, pripoznal nadalje, da že tri leta pri sebi hrani les iz občinskih gozdov, in izjavil, da se odplačilo za to hrambo kompenzuje s škodo, katero je napravil občini z omenjeno košnjo.

Trdi se, da še sedaj ni na čistem z računi poprejšnjega župana Raithareka, ki je leta 1890. odstopil.

Trdi se, da ni znan račun niti o mostu čez Bistrico, ki je bil pred 7 leti prometu izročen, niti o župnišči, ki je bilo pred 3 leti dozidano.

To so same take trditve, ki morajo provocirati nujno in odločno ingerenco deželnega odbora, da po § 89. občinskega reda za Kranjsko zahteva pojasnila in opravičevanja od občinskega predstojništva in da o teh okoliščinah poizvedovati po komisijah na lici mesta, da potem postopa po § 92. občinskega reda z ukazi,

kaznimi ali predlogi na odstavljenje dotičnih občinskih zastopnikov.

Na vse to tudi meri poprej označena vloga do slavnega deželnega odbora, ki še do danes ni končno rešena, in zategadelj si usojajo podpisani vprašati:

«Kaj je slavní deželni odbor ukrenil dosedaj na navedene pritožbe?»

Na to interpelacijo si usojam sledeče odgovoriti:

Povodom dne 27. junija 1894. leta zvršenih občinskih volitev v Trziči obrnili so se nekateri tržani, na čelu jim Anton Schelesnikar, do c. kr. deželne vlade v Ljubljani s prošnjo, naj bi se ista ne ozirala na priziv, ki je bil naperjen zoper izid občinskih volitev. Prepis vloge, v kateri je bilo postopanje večine občinskega zastopa v gospodarskem oziru s posameznimi konkretnimi slučaji označeno, poslan je bil tudi deželnemu odboru dne 4. julija 1894. leta. Tedaj se ni zahtevalo ničesar od deželnega odbora in šele v kasnejši, dné 10. avgusta 1894. l. dosli vlogi je bila prošnja izražena, naj bi se preiskovali navedeni konkretni slučaji in župan Globotschnigg odstavil v smislu zakona z dné 23. avgusta 1876. l., dež. zak. št. 15. Ker pa so bili vlogi, poslani c. kr. deželni vladi, priloženi spisi, kateri naj bi trditve Antona Schelesnikarja in drugov podkrepili, prosil je deželni odbor z dopisom z dne 30. avgusta 1894. l., št. 7044, c. kr. deželno vlado, naj mu da na razpolago dotične spise, da se bo dalje preiskovalo, v kolikor je zahteva Antona Schelesnikarja in drugov opravičena. Zajedno pa je bilo pozvano tudi županstvo v Trziči, naj predloži deželnemu odboru občinske račune za dobo od 1881. l. do 1893. l. in inventar občinskega premoženja.

Med tem pa je Anton Schelesnikar napravil ovadbo zoper župana Globotschnigga zaradi zlorabe uradne oblasti na c. kr. državno pravdnístvo v Ljubljani, in deželni obor je bil mnenja, da opusti daljne preiskovanje za toliko časa, dokler ni končana sodnijska preiskava, ker so bili v kazenski ovadbi navedeni skorej vsi tisti slučaji, katere je imel tudi deželni odbor preiskavati. Zaradi tega je dal le od županstva v Trziči predložene računske knjige po deželnem knjigovodstvu pregledati, in tu je bilo dognano, da so računi razun kalkulne napake glede zneska 1 gld. 4 kr. pravilni. Pokazalo pa se je tudi, da je prvi občinski svetovalec Stanislav Pollack, ki je sedaj med pritožniki zoper župana Globotschnigga, većinoma vse račune pregledal, ne da bi bil kedaj kake opomnje pristavil.

Sodnijska preiskava zoper župana Globotschnigga je bila ustavljena meseca septembra 1894. l. in sedaj je deželni odbor nadaljeval svoje preiskave, ki pa so bile zadržane vsled tega, ker spisov, glede katerih se je deželni odbor, kakor uže gori omenjeno, obrnil do deželne vlade, ni bilo niti pri c. kr. deželni vladi, niti pri c. kr. okrajnem glavarstvu v Kranji. Po dopisu c. kr. deželne vlade z dné 1. oktobra 1894. l., št. 12.801, je c. kr. okrajno glavarstvo v Kranji poročalo, da zahtevanih spisov sploh ni bilo pri volilskem operatu. Gledé na to torej deželnemu odboru ni ničesar drugega preostajalo, nego, da je pozval pritožnike, naj pojasnijo, kje so dotični spisi sedaj. Županstvu v Trziči pa je bilo naročeno, da opraviči svoje postopanje. Pre-

iskave v tem oziru še niso dovršene, ko pa se to zgodi, bo deželni odbor v tej zadevi ukrenil vse potrebno, da se postavnim določilom zadosti.

Prosim visoko zbornico, da izvoli ta odgovor na znanje vzeti.

Daljna točka je:

4. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji Koprivnikarja za povrnitev škode pri zgradbi ceste čez Wagensberg.

4. Mündlicher Bericht des Finanzauschusses über die Petition des Koprivnikar um Schadenersatz anlässlich des Wagensberger Straßenbaues.

Poročevalec Višnikar:

Visoki zbor! Koprivnikar, kateremu se je bila izročila zgradba ceste čez Bogenšperk, obrnil se je že 30. aprila leta 1892. s prošnjo do visokega deželnega zbora, da bi se mu milostnim potom doplačala izguba 12.255 gld., katero je imel pri tej zgradbi. Dotična prošnja se je izročila deželnemu odboru, da stvar preišče in potem poroča visokému deželnemu zboru o njej. Finančnemu odseku se je izročilo poročilo deželnega odbora, iz katerega je razvidno, da Koprivnikar sicer nima toliko škode, kakor zatrjuje, da je pa izguba za njegove razmere vender jako občutljiva. Finančni odsek je prepričan, da Koprivnikar, ki je nekako nepremišljeno prevzel to zgradbo, sicer nima nobene pravice, od dežele povrnitve škode tirjati, misli pa, da naj deželni odbor sam v svojem delokrogu reši prošnjo, in zatorej imam čast predlagati:

«Visoki deželni zbor skleni:

Poročilo deželnega odbora o prošnji Antona Koprivnikarja de pr. 20. aprila 1803, št. 78, se odstopa deželnemu odboru s pooblastilom, da reši prošnjo v svojem delokrogu.»

(Obvelja. — Angenommen.)

5. Ustno poročilo železniškega odseka o samostalnem predlogu gledé zgradbe belokranjskih železnic (k prilogi 78.) in o predlogih 3 in 4 v prilogi 54. — pospeševanje železnic nižje vrste.

5. Mündlicher Bericht des Eisenbahnauschusses über den selbständigen Antrag betreffend den Bau der Weißtrainer-Bahnen (zur Beilage 78) und über die Anträge 3 und 4 aus der Beilage 54 — Förderung von Eisenbahnen niederer Ordnung.

6. Ustno poročilo železniškega odseka o prošnji občin Vipava, Slap in drugih za železnično cestno zvezo Postojna-Vipava do proge Ajdovščina-Gorica.

6. Mündlicher Bericht des Eisenbahnausschusses über die Petition der Gemeinden Wippach, Slap und anderer um Herstellung einer Eisenbahnverbindung Adelsberg-Wippach bis zur Linie Saldenschaft-Görz.

7. Ustno poročilo železniškega odseka o prošnji mestnega županstva v Novemestu, da se belokranjske železnice združijo v Novemestu z Dolenjskimi železnicami.

7. Mündlicher Bericht des Eisenbahnausschusses über die Petition des Stadtgemeindecamtes in Rudolfswert um Anschluß der Weißkraner-Bahnen an die Unterkrainer Bahnen in Rudolfswert.

Poročevalec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! Poročati mi je o tem, kaj je ukrenil železnični odsek glede samostalnega predloga gospoda poslanca Šukljeta in istotako o dveh peticijah županstva Novomeskega in občin Vipava, Slap in drugih v železničnih zadevah.

Ravno tako sta točki 3. in 4. deželno odborskega poročila priloga 54 še nerešeni in o vseh teh stvareh mi je bilo poročanje prepuščeno. Ker so te reči mej seboj v zvezi, prošil bi dovoljenja, da smem o vseh skupaj poročati. (Pritrjuje se. — Zustimmung.) Najprej si bom usojal prečitati dotične peticije.

Prošnja županstva Novomeskega, ki je v tesni zvezi s predlogom gospoda tovariša Šukljeta, glasi se takole:

«V letošnjem zasedanji je slavni deželni zbor votiral 4000 gld. v ta namen, da se po zvedencih pregledajo črte, oziroma predtrasiranje vrši za nadaljevanje »Dolenjskih železnic« iz Novegamesta, oziroma Straže, čez Črnomelj-Metliko do hrvaske meje, katere naj bi se gradile kot lokalna železnica z ozkim, eventualno normalnim tirom. Visoko c. kr. ministerstvo je tudi uže dalo predkoncesijo za trasiranje teh železnic. Trasiranje se bo že sedaj pričelo. Belokranjska železnica, bodisi ozko- ali normalnotirna, je eminentnega pomena za jeden najlepših delov na čudežih bogate Kranjske, za lepo Belokrajno.

Po železnici se bo promet in blagostanje ljudstva povzdignilo, zapuščeni vinogradi se bo zopet zasajali, kmetič bo z veseljem obdeloval svoja polja, vse se bo oživilo, vse novo prerodilo.

Velikega pomena pa je za gradenje železnice, kje naj bi se ista pridružila »Dolenjski železnici«.

Od srečne rešitve te zagonetke je tudi v veliki meri odvisen gmoten uspeh vse Belokranjske železnice.

Belokranjska železnica mora po najkrajši črti vezati Belokrajno z Novimместom kot središčem Dolenjske, kamor vsa Dolenjska že zaradi uradov, šol in zaradi trgovinskega prometa gravitira. Proga iz Novomeskega kolodvora na Belokrajno bi bila veliko krajša kot ona iz Straže in bi bili obratni

stroški manjši in — kar pride gotovo v poštev pri tovrnem in osebnem prometu.

Proga iz Novegamesta bi šla skorej skoz sredino največje kranjske občine Šmihel-Stopiče, skoz rodovitne in z gozdi okrašene kraje, med tem, ko bi proga iz Straže tekla po manj rodovitnih tleh in revnem kraju in bi se moralo več težavnih prekopov, eventualno predorov napraviti, kar bi gradenje močno podražilo.

Proga iz Novegamesta bi bila za lesni promet Novegamesta, katerega prebivalci imajo v bližini Uršnih sel v tako zvanem »Rasnu« velikanske gozde, silnega pomena.

Je železnica na Novomesto iz Uršnih sel, kjer bi bila postaja na eni strani za Toplice, na drugi strani za velikanski lesni promet iz Rasna in Gorjancev, izpeljana, bo lesni promet dobiček prinesel ne samo Novomestumu, ampak tudi železnici, med tem, ko, če vodi proga na Stražo, ves lokalni promet z lesom odpade, ter gre direktno v Novomesto po okrajni cesti.

In tudi še v tem oziru bi bilo za Novomesto škodljivo, če se Belokranjska železnica pri Straži združi z Dolenjsko, ker bi se ves promet vršil v oddaljeni neznatni vasi, kamor niti za večji promet proračunjene ceste ne vodijo, kjer niti ne morejo zaradi majhnega prostora napraviti potrebnih skladišč. med tem, ko je za vse to že na novomeskem kolodvoru skrbjeno.

Druga dobrotja za Novomesto bi tudi bila, da se potem pot Novimместom, nasproti Kandije, na mestnem teritoriju napravi postajica za osebni promet, kar bi tudi sosedni Kandiji, katera se s tem tej vlogi pridružuje, koristilo. V tem slučaju bi tudi mestna občina bila, ako se na njene koristi ozir jemlje, pripravljena, dati morda dotično zemljišče brezplačno, ako bi dotična postajica prišla na mestno lastnino.

Za »Dolenjsko železnico« je Novomesto v razmeri s svojimi močmi velikansko svoto prinašalo.

Novomesto kot najvažnejši kraj na Dolenjskem ima pravico, da se nanj ozira pri tako važnem podjetji, katero ima nalogo pospeševati blagor dežele in prebivalstva. Za združenje Belokranjske železnice v Novemместu je tudi važno, če se bo železnica iz Samobora do Novegamesta gradila, da je potem neposredna zveza med njimi. Na tak način postalo bi Novomesto sredotočje vseh dolenjskih železnic, glavni trgovinski kraj za Dolenjsko.

Zatorej prosi podpisano županstvo na temelji občinskega sklepa z dne 23. februvarja 1894, kateri prošnji se sosedna občina Kandija po svojem pooblaščenju gospodu Franu Kastelicu pridružuje, najudanejš:

Veleslavni deželni odbor naj blagovoli vplivati in na to delovati, da se »Belokranjska železnica« odcepi v Novemместu od »Dolenjskih železnic«, da se varujejo koristi najvažnejšega kraja Dolenjske.

Samostalni predlog gospoda dvornega svetnika in poslanca Šukljeta gre na to, da bi se deželnemu odboru zadeva prepustila v daljše premišljanje, da v prihodnjem zasedanji stavi visokemu deželnemu zboru primerne nasvete. Železniški odsek se je v dotičnem predlogu posvetoval, in ni se mu zdelo potrebno, spuščati

se v nekatere prepirne točke. Prepirno je, v kakem tiru naj se železnica gradi, ali kot ozkotirna ali kot normalnotirna železnica. Železnični odsek meni, da nikakor ni možno, tega vprašanja že sedaj temeljito rešiti, ker se končno to vprašanje ne bo rešilo od visokega deželnega zbora, ampak je rešitev zavisna od drugih faktorjev; vender pa meni, da bi bilo z ozirom na to, da se širi nekaka agitacija proti ozkotirnemu gradnji koristno, ako se visoka zbornica izreče, da je železi v prvi vrsti normalnotirne proge, da je pa, ako se ta ne da doseči, ravno tako pospeševati ozkotirna proga.

Prepirno je dalje, kje in kako naj se proga trasa. Tudi v tem oziru gospod predlagatelj ne zahteva sodbe danes od visoke zbornice in prepušča stvar daljšemu uvaževanju deželnega odbora. Zoper to in to traso se dajo navajati argumenti, ali končno se bo morala odobriti tista trasa, od katere se največ koristi pričakuje. Deželni odbor bo imel pred vsem premisljati, kako se postavi železnica na najboljšo podlago v gmotnem oziru. Tudi v tem oziru je gospod predlagatelj sam že dal potrebne migljaje, katerih deželni odbor ne bo smel iz oči spuščati, in v tem oziru popolnoma zadošča, ako se sklicujem na dotično utemeljevanje gospoda predlagatelja samega.

Kar se tiče deželnega doneska, bo tudi o tem imel deželni odbor premisljati, kar mu bo tem lažje, ker se je ravno včeraj sklenil zakon gledé železnic nižje vrste, pod katerega bo spadala tudi ta železnica. Zadostno je, če se omenjam, da se je odseku predložilo več aktov in tudi proračun s rentabiliteti. Odsek se je prepričal, da je v gmotnem oziru pričakovati dober uspeh pri tej železnici, če bi tudi ne vrgla več kakor 100.000 gld. kosmatega dohodka na leto, kar pa smemo na vsak način pričakovati, ako sklenemo v zmislu včeraj sprejetega zakona z vlado nek kontrakt.

Železnični odsek predlaga:

«Visoki deželni zbor naj sklene:

Deželni zbor izreka, da je v prvi vrsti železi, da se Belokranjske železnice gradé normalnotirne, da jih je pa vzlic temu tudi tedaj najuspešneje podpirati, če se gradé oskotirno; zategadelj se deželnemu odboru naroča:

- da naj temeljito prouči obliko in velikost prispevka, s katerim bo deželni udeležiti se pri dobavi stavbine glavnice belokranjskih železnic;
- da naj stopi v dogovor z visoko vlado, z vodstvom dolenjskih železnic in z udeleženci v to svrhu, da se omogoči gradba belokranjskih železnic ter zagotovi potrebna stavbina glavnica;
- da naj o uspehih svojega pogajanja poroča v bodočem zasedanju ter naj gledé deželnega prispevka za belokranjske železnice tačas stavi konkretne predloge.»

Poročevalec Višnikar:

Visoki zbor! Ker je le malo časa na razpolaganje, omejil se bom le na par opazek.

Kakor željno pričakujejo Belokranjci železnico in jih mora veseliti vsak korak, ki jih približuje temu

cilju, tako neprijetno jih je morala iznenaditi vest, da se sedaj ministerstvo protivi gradnji normalnotirne železnice in da se je izreklo samo za ozkotirno. To presenetenje je umevno, ako se pomisli, da se je gradila dolenjska železnica iz Ljubljane v Novomesto kot glavna železnica druge vrste in se je takrat mislilo na podaljšanje preko Hrvatske meje, torej na progo, ki bi služila tranzitnemu prometu, kakorsno je častiti gospod tovariš Šuklje pred kratkim tako živo opisaval. Že takrat, ko nam je vlada podelila koncesijo za glavno železnico druge vrste do Novegamesta, smo morali opustiti prejšnjo misel, da dobimo res veliko tranzitno železnico. Zadovoljni smo bili tudi s to železnico in morali smo biti zadovoljni, ko smo se prepričali, na kako solidni podlagi se je gradila ta železnica, ki se je že v prvem letu rentovala in za katero dežela ni imela nikakih žrtev. Ker se je tako lepo obnesla, sklepati smo smeli, da se podaljša tudi preko deželne meje. Ta nada se je precej ohladila, in kakor smo slišali iz ust gospoda tovariša Šukljeta, ki ima za dolenjsko železnico toliko zaslug in ki sedaj z znano svojo ustrajnostjo deluje za Belokranjsko železnico, ministerstvo misli samo na ozkotirno progo. Tega mnjenja ministerstvo prej ni bilo. Ko je dovolilo glavno železnico druge vrste, je to storilo z izrecno motivacijo, da se misli nadaljevati do hrvatske meje. Sedaj se navaja proti temu, da se ministerstvo boji, da bi se z normalnotirno železnico odvedel promet od Trsta proti Reki; ali jaz mislim, da ta bojazen ni popolnoma utemeljena, kajti deloma bi se dal škodljivi izvoz omejiti tudi po tarifah.

Resnica je, da bi se po Belokranjski železnici posebno iz Gorjancev izvažal les in premog iz Črnomalskega okraja in da bi železnica s tem vsled kratke vožnje ne prisluzila mnogo. Na drugi strani je tudi gotovo, da bi se mnogo vina, žita in živine uvažalo iz Hrvatske na Dolenjsko. Ako bi se pa les in premog izvažal iz Kočevskega okraja proti Reki po Dolenjski železnici, je gotovo, da bi železnica ne imela nikakersne skode. Jaz mislim, da je nadaljevanje železnice na Hrvatsko le vprašanje časa in da Kolpa ni kitajski zid, katerega bi ne bilo mogoče podreti. Gotovo bi ozkotirna železnica zadostovala za lokalni promet na Belokranjskem, ali jaz mislim, da bi tudi za Dolenjsko bila zadostovala ozkotirna proga, ako bi se bilo takrat mislilo samo na lokalni promet. Pa mi se ne smemo na to ozko stališče postavljati, ampak moramo gledati, da dobimo normalnotirno železnico, ki bi se pozneje zvezala s Hrvatsko. Ker tudi železniški odsek poudarja, da je treba v prvi vrsti normalnotirne železnice, pozdravljam z veseljem predlog in bom zanj glasoval.

Izrekam še toplo željo in prošnjo, da naj deželni odbor stori, kar je v njegovi moči, da sprijazni ministerstvo z normalnotirno železnico in jo omogoči z izdatnim prispevkom.

Abgeordneter Excellenz Freiherr v. Schwegel:

Den Ausführungen des geehrten Herrn Vorredners sei es mir gestattet, nur wenige Bemerkungen beizufügen im Interesse der Sache, aber im Widerspruche mit den

Anschauungen, denen er Ausdruck gegeben hat. Ich glaube, daß das Zustandekommen einer normalspurigen Bahn auf viele Schwierigkeiten stoßen wird, Schwierigkeiten, die am besten überwunden werden können, wenn man die Anforderungen berücksichtigt, die der Bau einer Bahn höherer Ordnung an uns stellen würde. In dieser Richtung möchte ich in erster Reihe auf den Kostenpunkt sowohl beim Baue als auch später beim Betriebe einer schmalspurigen Bahn aufmerksam machen und bemerken, daß in jenen Gegenden der Bau einer Bahn mit solchen Betriebskosten sich nicht empfehlen, und daß man durch solche Ansprüche dem Zustandekommen der Bahn mehr schaden als nützen würde. Ich will den Wünschen der Bevölkerung nicht entgegentreten, denke aber, daß diese Wünsche am besten dadurch erfüllt werden könnten, wenn die Bahn wie immer überhaupt zustande kommt. Es wäre auch sehr bedenklich, wenn man heute die Entwicklungsfähigkeit der Unterfrainer-Bahnen unterbinden wollte durch die Anträge einer Verbindung mit Karlstadt, welche nicht bloß für die Unterfrainer Bahnen, sondern auch für Triest unter den gegenwärtigen Verhältnissen mit den größten Nachtheilen verbunden wäre. Nur diese wenigen Bemerkungen möchte ich beifügen und mich dadurch gleichzeitig den Anschauungen des Eisenbahnausschusses conformiren, welcher sich nicht darauf beschränkt, den Bau einer normalspurigen Bahn zu empfehlen, sondern auch beantragt, sich dahin auszusprechen, daß, wenn unter den gegebenen Verhältnissen eine andere Bahn nicht zu erreichen wäre, auch der Bau einer schmalspurigen Bahn ins Auge zu fassen sei. Was die Ausführung der Bahn und die Vorarbeiten betrifft, so glaube ich, daß diese auf Grundlage des Gesetzes, welches wir gestern beschlossen haben, falls es die Allerhöchste Sanction bekommt, durchgeführt werden können und daß dadurch in nicht ferner Zeit die Erfüllung der Wünsche der Bevölkerung, für welche das Wort ergriffen wurde, in sichere Aussicht gestellt wird. (Pohvala. — Beifall.)

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prestopimo na glasovanje. Gospodje, ki pritrujejo predlogu železniškega odseka, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Predlog je sprejet.

Poročevalec dr. Tavčar:

S tem je prav za prav rešena tudi peticija Novomeskega županstva. Samo po sebi je umevno, da prevzame deželni odbor tudi to peticijo v premišljanje in zato predlaga odsek:

«Visoki deželni zbor skleni:

Ta prošnja se odstopi v daljše uvaževanje deželnemu odboru.»

(Obvelja brez razgovora. — Wird ohne Debatte angenommen.)

Poročevalec dr. Tavčar:

Sedaj pride v pretres tisto delovanje, ki čaka deželni odbor vsled tega, da se je sprejel zakon o drugovrstnih železnicah. Ker je pričakovati, da od strani vlade ne bo nobenega ugovora, in da bo zakon dobil Najvišje potrdilo, nastala bo za deželni odbor zavezanost, da prične svoje delovanje, ki bo potrebno, da zakon stopi v praktično veljavnost.

Deželni odbor je v svojej predlogi, ki sem jo prej omenil, pod točko 3. tudi stavil predlog, da naj se mu da naročilo, da pospešuje zgradbo lokalne železnice z normalnim tirom iz Kranja v Trzič ali eventualno iz Podnarta v Trzič, in da v prihodnjem zasedanji stavi svoje nasvete glede pospeševanja zgradbe te železnice. Če ima kaka železnica te vrste svojo prihodnost, je to gotovo železnica Trzič-Kranj, bodi si na tej ali oni črti. Železniški odsek pa je bil pri tem mnenja, da stoji se vedno na stališči, da naj se gradi velika tranzitna črta, če le mogoče na progi Kranj-Trzič-Loka-Divača. V tem oziru smo že storili potrebni sklep. Ako bi se priporočalo, da naj se eventualno gradi lokalna železnica na progi Podnart-Trzič, bati se je, da bi se to napačno ne tolmačilo, kakor da bi bilo visoki zbornici vse jedno, naj se gradi ta železnica na jedni ali drugi progi. Da bi se torej to ne tolmačilo napačno, in da se izve na odločilnih mestih, da je deželni zastop Kranjski še vedno tistega mnenja, da na korist dežele Kranjske najbolj kaže graditi tranzitno progo preko Karavank, Trziča, Kranja in Loke v Divačo, zato si usojam v imenu odsekovem predlagati, da naj se iz predloga deželnega odbora izpuste besede: «eventualno iz Podnarta v Trzič.» To je tem manj nevarno, ker se deželnemu odboru, ako bo praviloma postopal, itak ne bo pečati samo s traso iz Kranja v Trzič, ampak tudi iz Podnarta v Trzič. Zategadelj, da ne ustvarimo prejuda glede stališča, katero je visoka zbornica dosedaj po svoji večini zastopala, bil je odsek mnenja, da naj se tista eventualiteta iz nasveta deželnega odbora izpusti.

Predlog se glasi:

«Visoki deželni zbor naj sklene:

II.

Deželnemu odboru se naroča, da pospešuje zgradbo lokalne železnice z normalnim tirom iz Kranja v Trzič ter o tej železnični zadevi poroča v prihodnjem zasedanji, eventualno stavi nasvete zaradi pospeševanja zgradbe te železnice.»

Pod točko 4. predlaga potem deželni odbor, da naj bi se sklenilo, da deželni odbor tudi premišlja, kako dobiti primerna finančna sredstva, da se bo res uspešno mogla v roke vzeti zgradba železnic nižje vrste. To vprašanje treba razmotrivati in umestno je, da se deželnemu odboru da naročilo v tem zmislu. Na Štajerskem se je najelo posebno posojilo in gotovo tudi dežela Kranjska, ako hočemo z novim zakonom res kaj doseči, s svojimi rednimi dohodki ne bo mogla izhajati.

Odsek torej nasvetuje:

«Visoki deželni zbor naj sklene:

III.

Deželnemu odboru se dalje naroča, da poroča v prihodnjem zasedanju, na kak način naj bi dežela pokrivala potrebsčino v svrhu pospeševanja zgradbe železnic nižje vrste.»

S tem vprašanjem je pa v zvezi neka peticija, ki je dosla od občin Vipava, Slap in drugih. Peticija se takole glasi (bere: — liest):

«Visoki deželni zbor! Prebivalci Vipavske doline se pečajo poglavitno s kmetijstvom, in sicer posebno z vinorejo, sadjerejo in povrtino, poleg tega pa tudi tržijo z vinom, žlahtnim sadjem in zgodno zelenjavo.

Vina se je n. pr. pridelalo v Vipavski dolini leta 1893 na 957 hektarih vinogradov 33.590 hektolitrov, torej na enem hektaru poprečno 35.1 hektolitrov vina, in sicer z 90% vinskega mošta.

To plodovitost bomo prav ocenili, ako jo primerjamo s pridelki drugih glasovitih vinorodnih krajev, ki prinašajo n. pr. Baden 25; Klosterneuburg 15; Korneuburg 23; Langenlois 22.9; Oberhollabrunn 27; Retz 10.7; Hangsdorf 20; Marchegg 22.5; Hietzing 18 in na Kranjskem: Mokronog 7; Krško 4; Novo-mesto 7.2; Trebno 6.3; Metlika 9 hektolitrov na en hektar. Vrh tega pa se izvažajo iz Vipavskega leta za letom ogromna množina namiznega grozdja, kakor primeroma v nobenem drugem vinskem kraju.

Žlahtno sadje (grozdje) in povrtina trži se na Dunaj, Gradec, Zagreb, Gorico in drugam.

V najnovejšem času se je ustanovila sadjarska zadruga na Slapu in od nje neodvisna vinarska zadruga v Vipavi; obeh namen je poleg pospeševanja vinoreje, sadjereje in povrtine polajšati trgovino z dotičnimi pridelki in izvažanje s znižanjem vozarine.

Vožarina iz Vipavske doline do najbližje železniške postaje Postojna ali Logatca je namreč dokaj visoka, a poleg tega se tudi izvozno blago po cestah, ki so navadno uprav takrat, ko sadje zori na novo nasute, 4 do 7 ur trese in žmika, tako da izgubi velik odstotek blaga na trdnobi in lepoti in dosledno tudi na trgovinski ceni.

Vipavska dolina, ki je že sedaj nekaka sadna zaloga za Avstrijo, bi svoje pridelke zlasti sadne vstevši namizno grozdje, lahko potrojila, ako bi se zgradila železnica med Postojno in Ajdovščino in sklenila z načrtano progo Ajdovščina-Gorica. To železniško zvezo priporočajo ter njeno nujnost pojasnjujejo še tudi nastopne okoliščine, katere, če tudi le splošno in površno omenjene, veliko bolj opravičujejo njeno zgradbo, kot marsikatera tako imenovane premogove železnice, ki že obstoje in delujejo.

Razprostrani državni gozdi v Trnovskem borštu, gozdovi grofa Lanthierija, velik del kneza Windischgraetzovega gozdnega posestva na Hrušici in občinski gozdi na Nanosu nagibajo s svojimi proizvodi, t. j. s kupčijskim, kurjavnim in izdelalnim lesom preko vipavske doline do ugodnih tržišč.

Ker pa je cestna vožarina previsoka, sedaj ta lesna trgovina poleg umetne konkurence drugih bolj oddaljenih dežel le životari, dočim bi zgorej označena železnica tej trgovini hitro pomagala na noge, pomagala gotovo k bujnemu razcvetu. Ob enem bi tudi prevažno pogojzdevanje krasa dobilo krepko spodbudo, ker bi tudi manjši posestniki gozdov vsled te železniške proge zamogli nado gojiti, da se bo njih trud s časom dobro poplačal ter bi se bolj živahno pogozdovanja lotili, kot, žal, dandanes opazujemo.

Dokler ni bilo železnice Ljubljana-Trst-Gorica, toraj takrat, ko je bil le cestni promet med temi mesti, uspevala so tukaj tudi večja obrtna podjetja uprav radi tega, ker je bila zveza in so bila vozila povsod enaka. Zdaj pa so opuščene n. pr. velike fužine za bakrovino, umetnijski mlin, pivovarna.

Ta podjetja bi poleg drugih novih zopet oživila, ko bi se naredila železnica preko Vipavske doline med Postojno ali Logatcem in Ajdovščino. Sodnijski okraj Vipava broji 13.000 prebivalcev, katerim bi bila edina ta železnica za osebni in trgovni promet na razpolaganje.

Dočim je sedaj kmetijstvo na Vipavskem vsled neugodnih zvez zanemarjeno ter revščina vedno bolj narašča — če tudi vsled južnega podnebja vsi zemeljski pridelki zgodaj zorijo ter zgodno sadje in povrtina po celi Avstriji kupcev najde — je vendarle svetovni trg vipavski dolini zaprt. Pri vsem tem pa izvažajo vipavska dolina svojega vina (približno 30.000 hektolitrov na leto) ne sicer kakor preostanek nad lastno porabo, ampak kot tržni pridelek v veliko večji množini, kot drugi vinorodni kraji pri enakem napolnjenju.

Oziroma vredno je tudi to, da se že tri leta v neposredni bližavi Vipavskega trga na podgorji Nanosa živo srebro z uspehom zasleduje, tako, da se je v to svrhu že društvo osnovalo.

Ta železniška proga se slednjič prav nujno priporoča z ozirom na predilnico, barvarijo in belilnico v Ajdovščini, kjer dela preko 500 delavcev iz okolice Vipavske.

Te naprave v Ajdovščini potrebujejo sedaj na leto okolu 100 vagonov surovine ter odvažajo isto toliko vagonov izdelanega blaga (preje); vrh tega porabijo že sedaj na leto blizu 400 vagonov premoga za parne stroje.

Glede na zadnje omenjene obrtne naprave in onih, ki bi se na novo oživeli ali pa zgradili, bodi še povedano, da bi one potrebno gorivo dobile preko Logatca iz poblizne Vrhnike — kjer se v bližavi (na Ligonji) nahaja obila plast premoga in tudi antracita, čegar kopanje bi se dobro izplačalo, in sicer cenejše, kot stane premog od kod drugod ter bi v splošni prid tudi bolje uspevala.

Z ozirom na vse te le splošno omenjene podatke, kateri naj bi se prejkoprej gledé resničnosti natanko preiskali, bila bi neopravičljiva zamuda, ko ne bi poklicani veljaki delovali na to, da postane kakor drugod, tudi ta po naravi tako negovani kraj deležen prepo-

trebne železnice, ki bi mu odprla pristop do svetovnega tržišča.

Mi se torej drznemo prositi:

«Visoki deželni zbor izvoli skleniti:

Visoka vlada se prosi, da resno vzame v pretres zvezo južne železnice od postaje Postojna (oziroma Logatec) preko Vipave do načrtane proge Ajdovščina-Gorica.»

Prosilci v tej prošnji sami naglašajo, da bi bila neopravičljiva zamuda, ako bi se stvar ne vzela v pretres. Vsled sprejetega zakona je vsekako za deželo koristno, da se tudi ta proga vzame v pretres. Odsek se seveda še ni mogel v stvarino spuščati, ampak prepusča deželnemu odboru, da se o tej stvari posvetuje in v prihodnjem zasedanju o njej poroča.

Z ozirom na predstoječe si usojam predlagati še drugo resolucijo, ki je tudi s to stvarjo v zvezi. Kakor veste, je vprašanje železnice preko Karavank vevlačno in to spričujejo tudi razprave, ki so se vrsile o tej stvari v deželnem zboru kraljevine Češke in sklepi, ki so se v tem oziru storili. O dotičnih sklepih se ima obvestiti tudi vodstvo naše kronovine, in ker je noto-rično, da bi bila železnica preko Karavank, ki bi bila najkrajša zveza Trsta s severom države, eminentne važnosti za našo kronovino, je naravno, ako visoka zbornica stori letos zopet jednaki sklep, kakor ga je že večkrat storila.

Zategadelj si usojam v imenu železniškega odseka o železnici preko Karavank predlagati nastopno resolucijo:

IV.

«Resolucija.

Oprt na uvaževanje — s kojim je deželni zbor povdarjajoč pri tem skupne državne koristi in pomen železnice preko Karavank za povzdigo trgovine, industrije in obrti v deželah za Trstom in eksporta čez Trst sploh, kakor tudi za pospeševanje prometnih razmer mej Kranjsko in sosednimi deželami posebej, svoje večkratne sklepe gledé nujne potrebe druge samostalne železnične zveze mej Trstom in severom podpiral in v soglasji s sklepi zastopstev drugih, pri tem vprašanji udeleženih kronovin — naj visoki deželni zbor — vzdržujoč vse svoje prejšnje sklepe — sklene:

Visoka vlada se pozivlje, da se v teku tega leta zgradbo železnice preko Karavank, ki bi se pri Celovci pričela ter po najugodnejši poti čez Kranjsko in na progi, ki bi najbolje odgovarjala prometu s severnimi deželami, do Trsta speljala, ustavno zagotovi.

IV.

Resolution.

Gestützt auf die Erwägungen, denen der Landtag bezüglich der dringenden Nothwendigkeit einer zweiten selbständigen Bahnverbindung Triests mit dem Hinterlande unter voller Würdigung der gesamtstaatlichen Interessen und der Bedeutung der Karawankenbahn für die Hebung von Handel, Industrie und Gewerbe in den Hinterländern von Triest sowie des Exportes über Triest überhaupt und für

die Förderung der Verkehrsbeziehungen von Krain mit seinen Nachbarländern, insbesondere durch seine Beschlüsse wiederholt Ausdruck gegeben hat und an denen er festhält, und in Uebereinstimmung mit den conformen Beschlüssen der Vertretungen der anderen, an dieser Frage gleichmäßig interessierten Kronländern beschließt der Landtag der Herzogthums Krain:

Die hohe Regierung wird aufgefordert, noch im Laufe dieses Jahres die Erbauung einer Eisenbahn über die Karavanken, die, von Klagenfurt ausgehend, auf dem geeigneten Wege über Krain und auf der dem Verkehre mit den industriereichen nördlichen Ländern am besten entsprechenden Linie nach Triest geführt werden soll, verfassungsmäßig sicherzustellen.»

Gledé prošnje Vipavske in drugih občin pa nasvetuje železnični odsek:

«Visoki deželni zbor skleni:

Ta prošnja se odstopi v daljše uvaževanje deželnemu odboru.»

Abgeordneter Excellenz Freiherr v. Schwegel:

Zur Unterstützung der Anträge, welche der Herr Berichterstatter des Eisenbahnausschusses dem hohen Landtage zur Annahme empfohlen hat, sei es mir gestattet, einige kurze Ausführungen beizufügen. Die Frage einer zweiten Verbindung von Triest mit dem Hinterlande ist in diesem hohen Hause seit einer Reihe von Jahren wiederholt und so eingehend erörtert worden, daß es fast überflüssig scheint, auf diesen Gegenstand zurückzukommen. Gewissermaßen nur zur Ergänzung der Mittheilungen, welche im verflossenen Jahre über den Stand dieser Frage hier vorgebracht wurden, sei es mir erlaubt, kurz zu bemerken, daß die hohe Regierung Veranlassung genommen hat, alle jene Tracen, welche von Seite dieses hohen Landtages als des Studiums würdig bezeichnet wurden, im Laufe des verflossenen Jahres einer eingehenden Prüfung zu unterziehen, daß die Tracierungsarbeiten an Ort und Stelle durchgeführt worden sind und daß vielleicht in nicht ferner Zeit die nothwendigen Vorlagen in dieser Angelegenheit von Seite der hohen Regierung werden eingebracht werden können.

Heute läßt sich über die Frage, welche Trace gewählt werden wird, nachdem die Vorarbeiten noch nicht abgeschlossen sind, ein endgiltiges Urtheil noch nicht abgeben. Nichtsdestoweniger erscheint es in hohem Grade wünschenswert, daß von Seite dieses hohen Landtages wieder betont werde, es sei wichtig, daß diese zweite Verbindung aus dem Herzen der Monarchie nach Triest über Krain gehe und unser Kronland nicht umgehe. Das ist der Hauptzweck des Antrages, welchen der Eisenbahnausschuß vorbringt. Ein anderer Grund, welcher den Eisenbahnausschuß zu diesem Beschlusse bestimmte, war ein einhelliger, vor wenigen Tagen gefaßter Beschluß des böhmischen Landtages, ein Beschluß, auf welchen der böhmische Landtag einen so hohen Wert legt, daß er zugleich auch die weitere Verfügung getroffen hat, von diesem Beschlusse auch den anderen Ländern, die an dieser Frage interessirt sind, nämlich Oesterreich, Kärnten, Krain, Triest, Istrien und Görz, die Mittheilung zu machen und diese Länder zur Mitwirkung in dieser Angelegenheit aufzufordern. Um diesem Beschlusse

des böhmischen Landtages gewissermaßen unsere Zustimmung zu erteilen, ist der Zweck des vorliegenden Antrages. Dieser Antrag präjudicirt nach keiner Richtung unseren früheren Beschlüssen. Sollte die Entscheidung auf eine Linie fallen, welche von Klagenfurt über die Karawanken, den Loibl, Laß und Divača nach Triest führt oder sollte die Karawankenbahn durch die Wochein nach Görz führen, in beiden Fällen wird Krain seine Berücksichtigung finden. Die Entscheidung über die Frage wird sowohl davon abhängen, welche Trace als die geeignetere bezeichnet werden muß vom Standpunkte der Interessen gesamtstaatlicher und finanzieller Natur, als auch davon, welcher Weg eine größere Beförderung in einer anderen Richtung erreicht und welcher Nutzen dem Verkehre, insbesondere für den Export über Triest, dadurch geschaffen wird. Ich glaube dem Wunsche des hohen Landtages, welcher in dieser Frage wiederholt gleichmäßige und einhellige Beschlüsse gefaßt hat, zu entsprechen, wenn ich die Anträge des Eisenbahnausschusses in dieser Richtung wärmstens unterstütze und zur Annahme empfehle.

Poslanec Lavrenčič:

Visoki zbor! Ker je častiti gospod poročevalec prebral peticijo, katero so Vipavci poslali zaradi železnice in je v njej dobro pojasnjena potreba železnice, mi ne preostaje drugega, kakor da dodam iz lastne skušnje še nekoliko besed. Že lansko leto in tudi druga leta sem imel priliko se voziti po železnici s kupci, kateri so šli zaradi vina. Vprašal sem jih, kam da gredo, ali rekli so mi, da gredó v Istrijo, na to sem pa jaz rekel, zakaj, da ne greste v Vipavo, ker imamo posebnó letos dobro kapljico, a odgovorili so mi, da potrjujejo, da je vipavsko vino res izvrstno, ali to je sitno, ker nimate železnice. Stane nas veliko časa in troškov zaradi oddaje posode od železnice in zopet nazaj na železnico, ker velikokrat se tudi vozovi težko dobijo. Ako bi imeli železnico, bi gotovo k nam hodili vina kupovat. Ravnotako je s sadjem. Vipavsko sadje je izbornó in se prodaja daleč po svetu okrog, v Nemčijo, na Dunaj i. t. d. Pa večidel se kupci ustavljajo v Gorici, kjer imajo železnico in šele, če tam sadja zmanjka, pridejo v Vipavo. K sreči imamo sedaj sadjarsko zadrugo, sicer pa bi skorej vse sadje konec vzelo, samo ker se ne more v denar spraviti. Vozari se počasi, sadje ne ostane tako sveže in veliko se ga pokvari. Toplo torej priporočam in izrekam željo, da naj bi deželni odbor na to delal, da bi slavna vlada na to delala, da bi se čim preje ta prepotrebna železnica zgradila, kajti če je kje potrebna, je potrebna na Vipavskem. Ne rečem, da Dolenjska železnica ni koristna in potrebna, pa Vipavska je to tudi, in torej še enkrat prosim, da se stvar pospešuje, kolikor mogoče.

Poslanec Kersnik:

Jaz bi le eno željo izrekel in stavil neko resolucijo, ki se mi vidi, da je v zvezi s predlogi železniškega odseka. Stvar se je že večkrat v zadnjih letih ponavljala v tej visoki zbornici, morebiti bo resolucija letos imela kaj več uspeha. Stvar se tiče prihoda vlakov Kamniške železnice na državni, oziroma južni kolodvor.

Dosedaj je mogoče s kamniško železnico priti samo na državni kolodvor. Zveza je jako neprilčna, to vsakdo vé, ki je kedaj to železnico uporabljal. Zato toplo priporočam visoki zbornici sledečo resolucijo v sprejem.

«Visoki deželni zbor skleni:

Dezelnemu odboru se naroča obrniti se takoj do visokega c. kr. trgovinskega ministerstva s prošnjo, da ono primerno ukrene, da bodo vlaki Kamniške lokalne železnice v prihodnje odhajali, oziroma prihajali na Ljubljanski kolodvor južne železnice.»

Deželni glavar:

Gospodje, ki podpirajo predlog gospoda poslanca Kersnika, izvolijo ustati.

(Podpre se. — Wird unterstützt.)

Želi se kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Prestopimo torej na glasovanje.

Prosim gospoda poročevalca, da še enkrat prečita odsekov predloge.

Poročevalec dr. Tavčar:

(Bere odsekov predlog II., dalje odsekov predlog o prošnji Vipavske občine in drugih, potem odsekov predloga III. in IV., ki vsi obveljajo. — Liest den Ausschussantrag II, dann den Ausschussantrag betreffend die Petition der Gemeinde Wippach und anderer, sodann die Ausschussanträge III und IV, welche alle angenommen werden.)

Deželni glavar:

Prosim sedaj se glasovati, o resoluciji gospoda poslanca Kersnika. Gospodje, ki jo odobre, izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Tudi ta predlog je sprejet.

Preidimo na daljno točko, ta je:

8. Ustno poročilo odseka za volilno reformo o samostalnem predlogu gospoda poslanca dr. Tavčarja in tovarišev gledé splošne direktne volilne pravice (k prilogi 26.) in o prošnji slovenskega katoliškega delavskega društva za premembo volilne pravice.
8. Mündlicher Bericht des Wahlreformauschusses über den selbständigen Antrag des Herrn Abgeordneten Dr. Tavčar und Genossen, betreffend das allgemeine directe Wahlrecht (zur Beilage 26), und über die Petition des slovenischen katholischen Vereines in Laibach um Aenderung des Wahlrechtes.

Poročevalec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! Za posvetovanje o volilni reformi se je volil poseben odsek. Mnenja so bila različna in ni se moglo doseči združenje, tako da je prišlo do nasveta večine in manjine. Nasvet večine je zastopati meni, nasvet manjšine ekselenci gosp. poslancu baronu Schweglu. Predlog, katerega sem stavil kot samostalni predlog, imel je namen, pozvati visoko zbornico, da naj izreče svoje mnenje o tako važni reformi, kakoršna se sedaj snuje od vlade. Jaz kot poročevalec seveda ne bom ponavljal tistega, kar sem navajal že kot predlagatelj. Moja dolžnost je le povdarjati, kar se je v odseku razpravljalo. Splošno mnenje v odseku je bilo, da je volilni zakon reformirati tako, da se razširi krog opravičenih volilcev, da se razširi tako, da ima volilno pravico vsakdo, ki plačuje kaj direktnega davka. V tem oziru ni bilo razlike, in ni treba naglašati, da je sprememba potrebna in koristna.

Dalje so bili v odseku vsi jedini, da se ima dati volilna pravica tudi gotovim osebam, ki so si vsled večje inteligence pridobile pravico sodelovati v javnem življenji. V tem oziru se je naglašalo, da naj imajo volilno pravico osebe, ki so dovršile višjo gimnazijo ali kako drugo primerno učilnico, ki stoji nad ljudsko šolo. Vender se pa tem osebam ni dala brezpogojna volilna pravica, ampak želelo se je, da se jim prizna volilna pravica le takrat, ako imajo tako eksistenco, da sami sebe preživijo. Ker se pa to tako natančno ne da določiti, ker bodo včasih take osebe imele kako službo, včasih pa ne, zato je bil odsek mnenja, da so take osebe opravičene, deležne postati volilne pravice, če niso po občinah ali dobroteljskih zavodih podpirane, kar ima toliko pomena, da ne spadajo mej ubožce. Omenjam, da to načelo ni bilo soglasno, temveč le z večino glasov sprejeto.

Soglasno je bilo mnenje o tem, da naj se da volilna pravica onim osebam, ki so deležne postale enoletne službe v armadi. To je samo po sebi umevno, da so take osebe gotovo toliko inteligentne, da je težko misliti, da bi se smele od tako važne pravice izključiti, kakor je volilna pravica.

Končno je bil odsek soglasno mnenja, da delavcev ne gré dalje izključiti od volilne pravice. Osebam, ki so po § 11. zakona z dné 30. marca l. 1882. vsaj dve leti pripadale kaki bolniški blagajnici kot zavarovanci, naj se da volilna pravica. Tukaj mi je predvsem omeniti, da se je odsek tudi spustil v razpravo, ali naj se izrečemo za vpeljavo splosne direktne in jednake volilne pravice, kakor jo zahtevajo delavski krogi in kakor jo je prejkone zahtevala neka peticija katoliškega delavskega društva v Ljubljani, ki se pa ni prav točno izrazila. Ne bom se spuščal v podrobnosti, samo naglašati moram, da je v odseku prevladalo mnenje, da Avstrija, ki je utemeljena na interesni zastop, še ni godna za tako volilno pravico, ki bi kot povodenj prevrgla obstoječe socijalne razmere. Zato je bil odsek mnenja, da se ne more izreči za vpeljavo take volilne pravice, akoravno jo delavci zahtevajo.

Različnost mnenja pa se je pričela pojavljati, ko se je razpravljalo vprašanje, kako naj volilci, ki bodo

po novem zakonu dobili volilno pravico, izvršujejo svojo volilno pravico. Večina odsekov je bila mnenja, da mora volilna reforma, če hoče imeti kaj pomena, postati prava volilna reforma. Naravno je, da se v skupini mest in kmetskih občin novi volilci pripusté k volitvi, in sicer zato, ker se po odsekovem predlogu ni treba bati, da bi tukaj pravi meščanski ali kmetijski element bil zadušen, ker je vender znano, da vsi novi volilci ne bodo drugih interesov imeli, nego kmetskih, oziroma meščanskih. Posebno na kmetih je stanovska zavest zastopana tako pri bogatem kmetu, kakor pri bolj revnem kajzarji.

Prevladalo je pa mnenje, da ne kaže delavcev pripuščati k volitvi v že obstoječih skupinah, ker je bojazen opravičena, da bi se tako ne zanesli neki pogubni novodobni nauki mej tiste nove volilce, s katerimi hočejo nekateri delavce združiti. Zato je bil odsek mnenja, naj se delavcem dodeli gotovo število mandatov, vender naj se določitev gledé delavske komore ali posebne kurije prepušča vladi, oziroma deželnemu zboru, da dobi pravo pot v tem oziru, tako da bodo delavci sami za se volili, da ne bodo imeli prilike zapeljavati drugih volilcev in da se jim ne bo, kakor po predlogu odsekov manjšine, dala prilika, pritoževati se, češ, cela volilna pravica je samo iluzorična, potisnili so nas samo v posebno kurijo, ker so vedeli, da ostanemo tako vedno v manjšini torej brezpravni.

Dalje se je odseku videlo, da je tudi umestno, ako se mandati kmetskih občin pomnože za število mandatov, katero se poda delavcem, in sicer zato, ker je dognano, da je kmetijski živelj v državnem zboru venderle premalo zastopan. Sklicevalo se je na to, da so tudi zastopniki veleposestva takorekoč zastopniki kmetskega stanu, ali jaz mislim, da ta trditev pač ni opravičena, ker je obče pripoznano, da veleposestniki prej zastopajo meščanski kakor pa kmetijski živelj. V statistične date se ne bom spuščal. Dognano je, da ima kmetisko prebivalstvo najmanj zastopnikov in da pride jeden kmetijski poslanec na toliko število volilcev in prebivalcev, kakor v nobeni drugi kuriji. Z ozirom na važnost kmetskega stanu za celo državo je bil odsek mnenja, da naj se pomnoži število mandatov kmetskimi občinam, ako se vpelje volilna pravica za delavce.

Dalje je bil odsek mnenja, da je priporočati, kakor je to storjeno že v našem predlogu, da bi se volitve vršile direktno in ne indirektno, kakor so se dosedaj vršile. Pri tem se je ozirati na to, da, ako bi se kmetovalci silili, da hodijo volit v oddaljena mesta, bi to ne bila prava volitev. Preveč volilcev bi nazaj ostajalo, veliko bi se jih balo troškov in bati bi se bilo v dotičnem mestu, kjer bi se volitev vršila, tudi pritiska nanje, ki bi kalil pravo prepričanje. Zato je bil odsek mnenja, da naj se izreče visoka zbornica za direktno volitve v kmetskih občinah, pa le pod tem pogojem, ako se vršé volitve v posameznih občinah.

Končno se je odsek oziral na moj predlog in izrekel se za to, da naj se kranjski trgovinski zbornici podeli posebnega zastopnika v državnem zboru, ker imajo tudi druge, mnogo manjše trgovinske zbornice svojega zastopnika. V drugem se je v glavnih stvareh odsek pridružil mojemu nasvetu. Izreklo se je, da se

mora pri volilni reformi paziti na to, da se pred vsem tista krivičnost odstrani, da namreč obstoje taki volilni okraji, ki so umetno napravljeni in so nekaj pripomogli do večine tistemu življu, ki je za časa viteza Schmerlinga imel prvo besedo v Avstriji in se proglasil za steber države. Zato priporoča volilni odsek, da naj se, ako se izvede volilna reforma, tudi pravično razdelijo volilni okraji.

Z ozirom na vse to predlaga volilni odsek sledeče:

«Slavni deželni zbor naj na podlagi člena 19. deželnega reda sklene:

Z ozirom na volilno reformo, koju hoče vlada izvesti, izreka se deželni zbor, da odobrava sledeča načela:

I. Volilno pravico je dodeliti vsem plačevalcem direktnih davkov.

II. Volilno pravico je istotako dodeliti:

- a) osebam, koje dokažejo, da so dovršile študije na tuzemski višji gimnaziji, višji realki ali na tuzemski gospodarski, obrtniški, trgovski ali na kaki drugi taki učilnici, ki stoji nad ljudsko šolo, tem osebam pa le tedaj, če ne pripadajo med uboge, po občanih ali dobrodelnih zavodih podpirane;
- b) osebam, ki so si pridobile ugodnost enoletne prezenčne službe v armadi;
- c) osebam, ki so po § 11 zakona z dne 30. marcija 1888 vsaj dve leti pripadale kot zavarovanci bolniškim blagajnam, v onem zakonu naštetim.

III. Novi volilci naj se uvrste v sedanje volilne skupine, izvzemši oseb pod II c/ omenjenih, ki naj volijo same zase in ne v kaki že obstoječi skupini.

IV. Mandate kmetskih občin je pomnožiti za toliko, kolikor se odkaze delavcem novih mandatov.

V. V skupini kmetskih občin naj se vpelje direktna volitev, toda le pod pogojem, da se volitev vrši po posameznih občinah.

VI. Trgovinski zbornici kranjski naj se prizna poseben zastopnik;

VII. Izpelje naj se pravična uredba volilnih okrajev.»

Dalje moram še omeniti, da je s to stvarjo v dotiki prošnja katoliškega delavskega društva v Ljubljani, ki se takole glasi:

«Ker je revščina tistih, kateri si v kljub težkemu delu, katerega morajo opravljati, ne morejo toliko prislužiti, da bi si mogli še kaj za slučaj starosti prihraniti, gotovo velika, in ker taki, sicer celo svoje življenje pridni delavci, napravljajo deželi in občinam mnogo stroškov, sami pa vendar niso dovolj preskrbljeni ter so prisiljeni vključ občinški podpori beračiti, kar je njim, kakor tudi občinam še v posebno težavo, je dovoljuje si slovensko katoliško delavsko društvo v Ljubljani prositi visoki deželni zbor, da naj bi isti blagovoljno hotel uvesti deželno delavsko zavarovalnico za slučaj starosti in onemoglosti ter je v ta namen sklenilo na svojem javnem društvenem shodu v nedeljo dne 6. januarja t. l. sledečo resolucijo:

«Resolucija.

Ker je vsled slabo plačanega dela delavcem nemogoče, si poleg njihovih najpotrebnejših stroškov še kaj prihraniti za slučaj starosti in onemoglosti za

delo, ker se s tem, da so delavci izročeni v slučaj starosti in onemoglosti na milost in nemilost kruti usodi bede in beraštva, razširja uboštvo vedno bolj in bolj, ker je to, da mora delavec, ki je celo svoje življenje trdo delal, da je mogel pošteno, če tudi revno, preživeti sebe in svojo družino, na svoja stara leta prositi miloščine, neznosna skrb za vsakega poštenega delavca, ko vidi, da pri vsem svojem trudu vsled nezdravih socialno-gospodarskih razmer ne more preživeti svoje starosti s trudom svoje mladosti, in da je zadnje plačilo dolzega truda, polnega dela beraška palica. Ker se s tem, da delavsko ljudstvo ni preskrbljeno za slučaj starosti in onemoglosti s kako pokojnino, nakladajo občinam in deželi ogromni stroški za oskrbovanje revežev, kateri pa vendar vključ vsem stroškom niso dostojno preskrbljeni, zato izreka današnji javni shod slovenskega katoliškega delavskega društva v Ljubljani, da naj se ustanovi deželna delavska zavarovalnica za slučaj starosti in onemoglosti za delo: za vse stroke delavcev. V ta namen naj da dežela primeren fond, delavci pa naj bi vplačevali neke doneske, katerih visokost naj določi odbor delavcev in deželnega zastopa.

V nadi, da visoki deželni zbor ne bo prezrl potrebe in koristi takega zavoda za delavsko ljudstvo in deželo, priporoča odbor slovenskega katoliškega društva v Ljubljani udano visokemu deželnemu zboru to prošnjo v pretresovanje.»

Ta resolucija se ozira samo na volilno reformo, ki naj se vpelje v deželnem volilnem redu. Stvar še ni godna, podlaga take reforme je, da se izvrši splošna volilna reforma in sprejme v državnem zboru. Zategadelj se odseku ni zdelo potrebno spuščati se v to resolucijo, ker prav za prav katol. delavsko društvo ničesar ne zahteva, nego samo naglašja tista načela, ki so obsežena v odsekovih predlogih, samo da odsek predlaga splošno direktno, ne pa jednako indirektno volilno pravico, to je jedini razlog. Da se tajna volitev zahteva, je naravno, vsaj v mestnih skupinah bo ostala tajna, kakor je bila dosedaj. Odsek meni, da ne kaže družega nego odstopiti prošnjo deželnemu odboru v končno rešitev, in zato predlagam:

«Visoki deželni zbor skleni:

Ta prošnja se odstopi deželnemu odboru v končno rešitev.»

Deželni glavar:

Priglašen je predlog manjšine.

Gospod poročevalec odsekov manjšine, prevzvišenost baron Schwegel, ima besedo.

Berichterstatter der Minorität, Excellenz Freiherr v. Schwegel.

Hohes Haus! Ich glaube auf die Bedeutung der Frage der Wahlreform nicht erst besonders hinweisen zu sollen, dieselbe ist allgemein anerkannt, anders aber steht die Frage mit Bezug auf die Competenz des hohen Landtages, über die Reichsrathswahlordnung zu berathen. Es steht außer Zweifel, daß dem hohen Landtage eine Beschlußfassung bezüglich dieser Reichsrathswahlordnung nicht zu-

steht, anderseits aber ist es ebenso klar, daß kraft der Bestimmungen der Landesordnung dem hohen Landtage das Recht zur Berathung und Beschlußfassung über Anträge zusteht, welche infolge der Reichsrathswahlreform eine Rückwirkung auf die Landtagswahlordnung ausüben können. Von diesem Standpunkte allein konnte der Wahlreformauschuß in die Berathung und Besprechung dieses wichtigen Gegenstandes eintreten, und er hat dieser seiner Aufgabe auch die vollste Aufmerksamkeit geschenkt. Es ist einleuchtend, daß die Wahlreform nur bei einer vollständigen Uebereinstimmung der überwiegenden Anzahl der Vertreter, sei es im Reichsrathe, sei es an anderer Stelle, zustande kommen kann, weil hiezu eine qualifizierte Majorität erforderlich ist. Daraus aber ergibt sich für einen jeden Politiker die Nothwendigkeit, an diese Aufgabe mit voller Ruhe und unter Berücksichtigung aller maßgebenden Verhältnisse heranzutreten und dahin zu wirken, um, wenn möglich, eine allgemeine Verständigung zu erzielen. Dieser Gesichtspunkt hat uns bei der Berathung im Ausschusse allerseits geleitet, und ich kann diesbezüglich mit Befriedigung constatiren, daß die Berathungen des Wahlreformauschusses bei verschiedenen Punkten eine conforme, für alle Theile gleichmäßig wertvolle Grundlage für die weiteren Berathungen ergeben haben. In dieser Richtung steht in erster Reihe die Entscheidung der wichtigen Frage, ob es sich für Oesterreich empfehle, das allgemeine gleiche Wahlrecht einzuführen, oder ob die Structur unseres Staatswesens eine derartige Wahlberechtigung als den allgemeinen Interessen nicht zuträglich erscheinen läßt. Nachdem über diesen Punkt unter den Mitgliedern des Wahlreformauschusses vollständige Uebereinstimmung geherrscht hat, glaube ich, daß es nicht nothwendig sei, die Gründe weiter auseinanderzusetzen, welche den Wahlreformauschuß zu der Ueberzeugung geführt haben, daß sich mit Rücksicht auf die staatlichen Interessen Oesterreichs ein allgemeines directes Wahlrecht nicht empfehle, sondern daß es vielmehr im Interesse des Staates gelegen sei, den Aufbau der Wahlordnung auf Grundlage der Interessenvertretung, wie selbe gegenwärtig besteht, durchzuführen. Gleichzeitig waren alle Mitglieder des Wahlreformauschusses auch der Anschauung, daß es sich empfehle, allen denjenigen, welche in irgend einer Weise das Princip der Interessenvertretung für sich geltend machen können, auch die Wahlberechtigung in einem solchen Umfange zuzugestehen, welcher keine ernstliche Verschiebung der Verhältnisse, wie sie gegenwärtig bestehen, zur Folge hat. Wenn wir also in diesen Hauptprincipien der Wahlreform eine Uebereinstimmung herbeizuführen in der Lage waren, so kommt es meiner Ansicht nach weniger darauf an, daß in den Differenzen noch Nuancen bestehen, deren Beleuchtung ich mir zur Aufgabe gestellt habe. Ich wiederhole, was der Herr Berichterstatter der Majorität bereits ausgeführt hat und was in dem Antrage der Minorität des Ausschusses zum Ausdruck gebracht wird, daß über die Punkte, daß jeder Steuerzahler, gleichgiltig wie hoch der Betrag ist, den er an landesfürstlichen Steuern entrichtet, ferner außer diesen auch gewisse Personen, welche vom Standpunkte ihrer Intelligenz einen Anspruch auf das Wahlrecht haben, des Wahlrechtes theilhaftig sein sollen, daß weiters den Einjährig-Freiwilligen und den organisirten Arbeitern zugestanden werden soll, die vollste Uebereinstimmung besteht,

und wenn ich bezüglich des letzten Punktes, welcher das Wahlrecht der Arbeiter zum Gegenstande hat, speciell darauf hinweise und betone, daß es sich hierbei um die organisirten Arbeiter handelt, so geschieht es aus dem Grunde, weil darin auch eine Art Interesse gelegen ist und diese Organisation auf Grundlage der Theilnahme an den Krankencassen gedacht ist und nur in der Form zwischen den Anschauungen der Majorität und der Minorität des Ausschusses eine vollständige Uebereinstimmung nicht erzielt werden konnte. Die Differenzen, die zwischen den Anschauungen der Majorität und der Minorität bestehen, sind untergeordneter Art; dieselben sind von dem Herrn Berichterstatter der Majorität des Ausschusses bereits hervorgehoben worden, und ich bitte, mir nun zu gestatten, die Begründung der Anschauung der Minorität in ganz kurzer Weise zum Ausdruck zu bringen. Von Seite der Majorität wird beantragt, daß in der Curie der Landgemeinden die alten und die neuen Wähler gleichmäßig das Wahlrecht ausüben sollen, d. h. daß in den Landgemeinden das Princip festgestellt werde, daß jeder Steuerzahler das Wahlrecht ausüben soll und jedermann, der auch nur die geringste Steuer zahlt, gleichmäßig mit den übrigen Mitgliedern dieser Wahlcurie das Wahlrecht auszuüben habe. Wir sind der Meinung, daß aus der Annahme dieses Principes sehr wesentliche Veränderungen in der Structur nicht bloß der Landgemeindecurien im Hinblick auf die Reichsraths- und Landtagswahlen, sondern auch in der natürlichen Entwicklung des Gemeindelebens selbst sich ergeben würden und daß diese Veränderungen heute mit einer gewissen Vorsicht ins Auge zu fassen, beziehungsweise nach unserer Anschauung noch nicht in dieser Weise durchzuführen wären. Wenn dieses Princip der gleichmäßigen Theilnahme aller Wähler mit dem Wahlrechte zum Ausdruck gelangt, so ergibt sich daraus eine außerordentliche Verschiebung in dem Wahlrechte der Wähler in den Landgemeinden. Ich möchte hiebei nur die Verhältnisse der Landgemeinden Krains im Auge behalten und ganz abstrahiren von jenen Wählern, die nicht den landwirtschaftlichen Kreisen angehören, aber als Wähler auch in diese Curie subsumirt werden müßten, das sind nämlich die der Intelligenz angehörigen Wähler, welche aber hier nicht in Betracht zu ziehen nöthig ist, weil deren Anzahl wahrscheinlich keinen Ausschlag geben wird. Anders aber steht es mit der Verschiebung der Verhältnisse der ländlichen Wähler nach der jetzigen und der künftigen Grundlage. Es liegt allerdings eine statistische Berechnung in dieser Beziehung, wie groß diese Verschiebung wäre, noch nicht vor, und zwar aus dem einfachen Grunde nicht, weil dieser Standpunkt bis jetzt nur in der Richtung ins Auge gefaßt wurde, daß die Wähler in den Landgemeinden, wie sie gegenwärtig das Wahlrecht ausüben, den Wählern der Landgemeinden bei dem allgemeinen Wahlrechte gegenüber gestellt werden. Da würde sich in Krain ein Resultat ergeben, das, mit zwei Ziffern ausgedrückt, jedermann in Krain zu der Ueberzeugung bringen muß, daß die Verschiebung der Verhältnisse eine ganz außerordentliche wäre; heute wählen in den Landgemeinden 37 402 Personen, bei der Ausdehnung des Wahlrechtes auf alle jene Individuen aber, die eine, wenn auch nur die allergeringste landesfürstliche Steuer entrichten, würde die Anzahl der Wahlberechtigten auf nahezu 100.163 steigen, eine Erhöhung,

welche gleichbedeutend wäre mit der vollständigen Annullirung des Wahlrechtes der gegenwärtigen Wähler. Diese Folge aber können, glaube ich, die gegenwärtig in den Landgemeinden berechtigten Wähler, als den bestehenden Verhältnissen entsprechend nicht anerkennen, und auch wir könnten dieselbe kaum als wünschenswert empfehlen. Das ist der Grund, warum der erste Punkt bezüglich der Einbeziehung der Wähler in die Curie der Landgemeinden nach unserer Auffassung vom Standpunkte des gegenwärtig ausgeübten Rechtes und der Consequenzen, die hieraus abgeleitet werden, kaum als zulässig erscheint, und ich glaube, daß, wenn wir diesen Punkt annehmen, sich dann in den Gemeindeverhältnissen eine derartige Verschiebung ergeben würde, daß eine ganz andere Schichte der Bevölkerung zur Leitung des Gemeinwesens gelangen würde, eine Veränderung, welche bei einer vorsichtigen Entwicklung der Verhältnisse im öffentlichen Leben kaum empfehlenswert erscheint. Das, was heute besteht, auf den Kopf zu stellen, die Leitung der Gemeinde in fremde Hände zu legen, das ist keine gesunde Entwicklung des öffentlichen Lebens, und wir könnten und möchten sie nicht empfehlen!

Das zweite ist die Differenz bezüglich der Curie der Arbeiter, welche vorgeschlagen wird. Die Majorität des Ausschusses ist der Meinung, daß den organisirten Arbeitern das Wahlrecht eingeräumt werden soll, jedoch in einer selbstständigen Curie, und zwar aus zwei Gründen, die auch angeführt wurden, nämlich um der Besorgnis zu begegnen, welche gehegt wird mit Bezug auf den Einfluß der Arbeiter und die unter ihnen herrschenden Grundsätze, daß ihre Mitwähler, welche in die Minorität versetzt wurden, nach und nach selbst zu diesen Grundsätzen bekehrt werden könnten, andererseits aber auch, um den Arbeitern die Gewissheit zu verschaffen, daß sie unter allen Umständen auf eine bestimmte Anzahl von Mandaten rechnen können. Beiden Grundsätzen könnte ich nicht beistimmen, dem ersten nicht, weil ich glaube, daß eine Separirung der Arbeiter eine Auscheidung derselben gewissermaßen aus dem Contacte mit den übrigen gesellschaftlichen Kreisen, für die übrige Gesellschaft, aber auch für die Arbeiter selbst keinen Vortheil mit sich bringen würde. Wenn heute die Arbeiter Grundsätzen huldigen, die auf einen Umsturz der bestehenden Gesellschaftsordnung abzielen — was ich nicht behaupte und auch nicht zugebe, aber wenn sie solchen Grundsätzen huldigen würden, denn diese Frage muß auch theoretisch ins Auge gefaßt werden, so wäre es Pflicht der Gesellschaft, dahin zu wirken, daß eine Ausgleichung zwischen diesen Grundsätzen und denjenigen, welche die gesellschaftliche Ordnung beherrschen und die wir als richtig anerkennen, herbeigeführt, nicht aber die Trennung noch größer gemacht und vertieft werde. Werden die Arbeiter sich selbst überlassen, so ist die Möglichkeit ausgeschlossen, eine derartige Amalgamirung zwischen den gesellschaftlichen Anschauungen herbeizuführen, die doch als die höchste Aufgabe vom staatspolitischen Standpunkte ins Auge gefaßt werden muß. Andererseits ist aber der Vorgang nicht richtig, daß den Arbeitern gewissermaßen ein Privilegium auf eine bestimmte Anzahl von Sitzen concedirt wird, weil ihnen selbst daraus kein Vortheil erwächst; sie hätten kein weiteres Interesse an der Entwicklung des öffentlichen Lebens, nachdem ihnen eine bestimmte Anzahl von Mandaten gesichert wäre; eine vollständige Versumpfung ist aber das

Schlimmste, was in dieser Beziehung zu besorgen wäre. Die Minorität des Ausschusses ist vielmehr der Ansicht, daß gerade die Verbindung dieser Classe von Arbeitern mit allen übrigen, welche ein Wahlrecht überhaupt ausüben, dasjenige Mittel ist, welches am sichersten geeignet ist, eine allgemeine Verschmelzung oder Ausgleichung zwischen den obwaltenden Differenzen im öffentlichen Leben herbeizuführen. Wir sind weiters der Meinung, es empfehle sich, eine fünfte Curie neben den bestehenden vier Curien zu schaffen und in diese Curie alle diejenigen inclusive der Arbeiter einzureihen, welche heute noch kein Wahlrecht ausüben, gleichzeitig aber in dieser Curie auch den übrigen Wählern der anderen vier Curien das Wahlrecht zuzugestehen, also ein gewisses allgemeines Wahlrecht in dieser Curie vielleicht vorbereitend für die Zukunft zu schaffen. Dieser Meinung sind wir weiter deshalb, weil wir glauben, daß dieses Princip vielleicht am allergeeignetsten ist, einerseits die Arbeiter, welche ja zu der Wahlreform den Anstoß gegeben haben, in eine Uebereinstimmung mit den Anschauungen aller übrigen Mitbürger im Staate zu bringen, auf diese Weise am allerbesten bildend, fördernd und versöhnend unter allen Classen zu wirken, ohne die Interessen der Arbeiter irgendwie zu verkürzen. Die statistischen Daten weisen aus, daß bei einer derartigen Verbindung aller Wahlberechtigten in einer fünften Curie in gewissen Gegenden, in besonders industriereichen Bezirken ihnen unter allen Umständen die gleiche Anzahl von Mandaten zufallen würde, als ihnen nach dem Wahlmodus der bisher vorgebrachten Wahlreformen nur irgendwie in Aussicht gestellt wird. In diesem Sinne sind wir der Meinung, daß die schwierige Aufgabe der Wahlreform, einerseits ein allgemeines Wahlrecht zu schaffen, andererseits einen versöhnenden Ausgleich zwischen den Interessen aller Wahlberechtigten herbeizuführen, erreicht werden könnte. Was nun den weiteren Differenzpunkt, welcher auch von Seite des Herrn Berichterstatters der Majorität des Ausschusses vorgebracht wurde, betrifft, so ist in dieser Hinsicht die Majorität der Anschauung, daß die Anzahl der Mandate in den Landgemeinden um die gleiche Anzahl zu vermehren ist, als Mandate den Arbeitern zugestanden werden. Dieser Ansicht konnte sich die Minorität schon aus dem Grunde nicht anschließen, weil nach ihrer Anschauung den Arbeitern keine bestimmte Anzahl von Mandaten zuerkannt wird, sie dieselben vielmehr nur in dem gleichberechtigten Kampfe mit ihren Mitbürgern erringen sollen, also die Vermehrung der Mandate der Landgemeinden um eine bestimmte Anzahl aus diesem Grunde nicht möglich ist. Es ist aber vielleicht auch in Betracht zu ziehen, daß die Anzahl der Vertreter der Landgemeinden im Reichsrathe keine solche ist, daß irgend ein Zweifel darüber obwalten könnte, daß die landwirtschaftlichen Interessen im Reichsrathe nicht gebührend berücksichtigt sind. Die Anzahl der Mandate der Landgemeinden beträgt 129 und ist unter den vier Curien die höchste, wobei aber nicht übersehen werden darf, daß die Mandate des Großgrundbesitzes mit den 87 Stimmen dieser Curie mit Bezug auf die Vertretung der landwirtschaftlichen Interessen mit den ersteren nahezu als vollständig gleichwertig zu betrachten sind. Die landwirtschaftlichen Interessen haben demnach in der Reichsvertretung durch die Summe der Mandate der Landgemeinden und des Großgrundbesitzes die

überwiegende Vertretung mit Berücksichtigung der überwiegenden Wichtigkeit, die ihnen in der diesseitigen Reichshälfte zukommt. Wir sind also bezüglich dieses Punktes sowohl aus formellen Gründen, die aus dem Antrage der Majorität selbst sich ergeben, aber auch aus diesen sachlichen Gründen nicht in der Lage, diesem Antrage zuzustimmen.

Was die Frage der directen Wahlen in den Landgemeinden anbelangt, so besteht zwischen den Anschauungen der Majorität und der Minorität des Ausschusses keine wesentliche Differenz, im Gegentheile glaube ich diesen Punkt als einen solchen bezeichnen zu können, bezüglich dessen in jedem Momente eine vollständige Uebereinstimmung ohne Schwierigkeit erreicht werden kann. Auch wir sind der Meinung, daß die Einführung der directen Wahlen in den Landgemeinden wünschenswert wäre; um aber mit Rücksicht auf die verschiedenen Verhältnisse in den einzelnen Ländern die Lösung dieser Frage nicht zu erschweren, glauben wir, daß es sich empfehlen würde, die Entscheidung darüber, ob die Wahl direct oder indirect sein soll, den Landtagen zu überlassen, welchen gleichzeitig ein gewisses Recht eingeräumt werden soll bezüglich der Bestimmung der Wahlkreise, sei es bezüglich des Umfanges, sei es bezüglich des Wahlortes, an dem die Wahl ausgeübt werden soll, wobei wir vollständig die Anschauung der Majorität des Ausschusses theilen, daß eine gerechte Vertheilung der Wahlkreise ebenso ein berechtigtes Postulat ist, wie, daß bei einer gleichmäßig directen Wahl eine gewisse Vermehrung der Wahlorte, um die Wahlen zu ermöglichen, als nothwendige Consequenz sich ergeben wird. Diese Punkte bilden keinen Bestandtheil des Wahlgesetzes, welches nur durch eine qualificirte Majorität zustande kommen kann und die Wahlordnung als solche kann jeden Augenblick mit gewöhnlicher Majorität abgeändert werden.

Was nun den letzten Punkt, der als eine Differenz bezeichnet wurde, betrifft, so ist derselbe nur insofern eine solche, als wir ja der Handels- und Gewerbekammer in Laibach sehr gerne ein Mandat zugestehen würden, weil so mancherlei Gründe dafür sprechen, uns jedoch der Erwägung nicht verschließen können, daß unter den obwaltenden Verhältnissen die Schwierigkeiten, welche sich bezüglich der Vertheilung der Mandate nach den einzelnen Kronländern und Kategorien ergeben, dieses Zugeständnis kaum als erreichbar erscheinen lassen. Wenn ich nun auf solche Weise zu constatiren in der Lage bin, daß zwischen den Anschauungen der Majorität und der Minorität des Wahlreformausschusses eigentlich in 6 Punkten — im ganzen sind es 9 Punkte, die hier zur Sprache gebracht werden — vollständige Uebereinstimmung herrscht und dieselbe nur bezüglich dreier Punkte nicht erzielt werden konnte, so glaube ich, daß dieses Resultat als ein solches bezeichnet werden kann, welches eine glücklicherweise nicht zu weit verschiedene Anschauung der Vertretung dieses Landes erkennen läßt. Die Anschauungen der Minorität des Ausschusses gehen von jenen der Majorität wesentlich in formeller Richtung auseinander. Bezüglich der einzelnen Punkte der Wahlreform, die hier zur Sprache gebracht wurden, herrscht, wie bereits bemerkt, zwischen den Anschauungen der Majorität und der Minorität des Ausschusses nur eine geringfügige Differenz und nachdem die Anschauungen der Majorität als Anträge vorgebracht worden sind, so sei es mir gestattet, die Anschauungen der Minorität, die nicht als Anträge aufzufassen sind, über welche der hohe Landtag Beschluß zu fassen haben wird,

zusammengestellt hier zum Ausdrucke zu bringen. Diese Anschauungen subsumiren sich in folgende Punkte (bere — liest):

Ueber die Grundzüge der Reichsraths-Wahlreform spricht der Landtag des Herzogthums Krain seine Anschauungen dahin aus:

I. Es möge an den dormalen bestehenden Wählerclassen sowohl bezüglich der Vertheilung der Mandate, als bezüglich der Wahlrechtserfordernisse keinerlei Aenderung platzgreifen.

Zu diesem einen Punkte habe ich sofort den erklärenden Beisatz zu machen, daß damit nicht gemeint ist, daß irgendwie Aenderungen perhorrescirt werden sollen, die auf die Bestimmung der Wahlkreise sich beziehen, wie dies in den vorangehenden Ausführungen bereits betont wurde, und ebenso ist damit nicht gemeint, daß denjenigen Wählern, welche heute bei einer Steuerzahlung von 5 fl. das Wahlrecht in den städtischen Gemeinden genießen in Zukunft, wenn infolge der Steuerreform eine Reduction der Steuer platzgreifen sollte, das Wahlrecht in den städtischen Gemeinden entzogen werden sollte. Dies muß ich hervorheben, um kein Mißverständnis aufkommen zu lassen. Die Minorität des Wahlreformausschusses ist weiter der Ansicht, es möge (bere — liest):

II. Das Wahlrecht auch auf eine neu zu schaffende Gruppe ausgedehnt werden, in welcher dasselbe allen eigenberechtigten österr. Staatsbürgern männlichen Geschlechtes zustehen soll, die das 24. Lebensjahr vollstreckt haben, vom Wahlrechte durch die bestehende Reichsraths-Wahlordnung oder durch besondere Bestimmungen nicht ausgeschlossen und vor Ausschreibung der Wahl bereits 6 Monate lang im Wahlbezirke wohnhaft sind, wenn sie

- a) den Nachweis über die an einem inländischen Obergymnasium, an einer solchen Oberrealschule, an äquivalenten inländischen landwirtschaftlichen, gewerblichen, Handels- oder anderen ähnlichen über der Volksschule stehenden Lehranstalten absolvirten Studien erbringen oder
- b) die Begünstigung des einjährigen Präsenzdienstes im Soldatenstande des Heeres und der Landwehr erlangt haben oder
- c) einer der im § 11 des Gesetzes vom 30. März 1888 aufgezählten Krankencassen als versicherungspflichtige Mitglieder mindestens zwei Jahre lang ununterbrochen angehört haben, oder wenn sie
- d) seit zwei Jahren eine directe landesfürstliche Steuer zu entrichten haben, ohne Rücksicht darauf, ob sie das Wahlrecht zugleich auch in einer anderen Wählerclassen auszuüben berechtigt sind oder nicht.

Die Zahl der Mandate für die neue Wählerclassen soll 50 nicht überschreiten und gerecht vertheilt werden und die Entscheidung über die Einführung der directen Wahlen in den Landgemeinden und in dieser neuen Wählerclassen sowie eine entsprechende Einflussnahme auf die Bildung der Wahlcommissionen und Bestimmung der Wahlorte im Falle der directen Wahl in diesen Gruppen dem Landtage vorbehalten bleiben.

In diesen Ausführungen resumiren sich die Anschauungen der Minorität des Wahlreformausschusses. Wenn ich darauf hingewiesen habe, daß neben Differenzen materieller Natur eine andere wesentliche Differenz bezüglich der Behandlung dieses Gegenstandes obwaltet, so beziehe ich mich in erster Reihe auf den Grundsatz, welchen ich bezüglich

der Competenz des hohen Landtages gleich anfangs anzudeuten mir erlaubt habe und bemerke, daß die Minorität des Wahlreformausschusses der Meinung ist, daß es sich nicht empfehlen würde, heute über diese Grundzüge ein Votum des hohen Landtages einzuholen. Sie ist vielmehr der Ansicht, daß es viel zweckmäßiger und mit Rücksicht auf die von allen Seiten anzustrebende und wünschenswerte Verständigung viel rathamer sei, eine Beschlusssaffung in der Weise zu vertagen, daß das ganze Material, welches der Wahlreformausschuß über diese Frage gesammelt hat, beziehungsweise, daß die Anträge, welche die Anschauungen der Majorität und der Minorität des Ausschusses enthalten, dem Landesausschusse mit dem Auftrage zugewiesen werden, dieser Aufgabe fortlaufend die entsprechende volle Aufmerksamkeit zu schenken, aber erst in jenem Augenblicke, wo bezüglich der Wahlreform an maßgebender Stelle entschieden werden wird und die Rückwirkungen der Wahlreform auf das Land sich geltend machen, bezüglich der Erweiterung des Wahlrechtes der Wähler für den Landtag, sowie bezüglich der Umgestaltung der Wahlbezirke entsprechende Anträge dem hohen Landtage zu unterbreiten. Wir sind der Meinung, daß es sich nicht empfehlen kann, diese hochwichtige Frage hier in irgendeiner Weise entscheiden zu wollen, eine Frage, an welcher alle Bürger des Staates gleichmäßig theilhaftig sind und wo jede einseitige Vorlage später eine Verständigung nur erschweren würde. Wenn es unsere Absicht war, den Anschauungen zum Ausdruck zu verhelfen, welche im Wahlreformausschusse über diese hochwichtige Frage herrschten, so ist dieser Zweck erreicht durch die Darlegungen der Anschauungen der Majorität und der Minorität des Ausschusses, die Mitglieder der Minorität aber beschränken sich darauf, dem hohen Landtage den Antrag zu unterbreiten, derselbe wolle beschließen:

«Die im Wahlreformausschusse angeregten Anträge werden dem Landesausschusse mit dem Auftrage überwiesen, im geeigneten Momente über die Rückwirkung einer reformirten Reichsrathswahlordnung auf die Landeswahlordnung Bericht zu erstatten und seine Anträge zu stellen.»

Ich erlaube mir diesen Antrag dem hohen Landtage zur Annahme zu empfehlen.

(Gospoda deželnega glavarja namestnik baron Oton Apfaltrern prevzame predsedstvo. — Landeshauptmann-Stellvertreter Herr Otto Freiherr von Apfaltrern übernimmt den Vorsitz.)

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Ich eröffne die Debatte.

Zum Worte hat sich gemeldet der Herr Abgeordnete Klun. Ich erteile ihm daselbe.

Poslanec Klun:

Odkar se je v Avstriji pričelo ustavno življenje, so z raznimi političnimi vprašanji na dnevnem redu tudi pritožbe zoper volilni red. Pri sestavi njegovi gledali so nemskoliberalni velikaši zgolj le na to, da so svoji stranki zagotovili večino v državnem in de-

želnih zborih ter so tako umetno uredili volilne okraje, da so celo v slovanskih deželah pri volitvah zmagovali pristasi nemskoliberalne ustavoverne stranke.

Ali vse pritožbe, vsi klici in vsi naporji za spremembo tolikanj zopernega in krivičnega volilnega reda so bili zastonj, ker so v svoji prekanjenosti v dotične zakone postavili določbo, da za premembo volilnega reda ne zadostuje navadna nadpolovična večina, ampak večina dveh tretjin poslancev, katerih mora pri glasovanju o državnoborskem volilnem redu navzočih biti vsaj polovica, pri premembi volilnega reda za deželne zbore pa vsaj tri četrtinke vsega zbora.

Vsled tega je bila vsaka prememba volilnega reda nemogoča, dokler je nemskoliberalna stranka zvonec nosila. Ko je pa nekdanja desnica zadobila večino v državnem zboru, stopilo je vprašanje o premembi volilnega reda zopet na dan. Ali nemskoliberalna manjšina je bila premočna, da bi se bile mogle zvršiti obsirne in korenite premembe. Rešena sta bila v tem oziru najprej le predloga, za katera ni bilo treba dveh tretjin glasov, ampak zadostuje navadna večina. Oba sta zadevala veliko posestvo; po enem je bilo določeno, da mora pri volilcih v skupini velikega posestva od zahtevanega najmanjšega davka 100 gld zemljiščni davek znašati najmanj 75 gld, po enem pa so bila spremenjena volilna okrožja velikega posestva na Češkem. Samo jedna prememba se je zvršila, za katero je treba dveh tretjin glasov, kateri si pa nemskoliberalna stranka ni upala nasprotovati, da ne bi bila izgubila vsega zaupanja. Razširila se je namreč volilna pravica na vse državljane, ki plačujejo vsaj pet goldinarjev cesarskega davka. To premembo so sprejeli tudi deželni zbori in po njej uravnali volilni red.

S tem so bile pa dovršene vse premembe. Leto za letom so se sicer državnemu zboru izročali novi in različni predlogi za premembo volilnega reda, ali odkar so se vsled poraza staročeške stranke zopet okrepili nemški liberalci, mirovalo je to vprašanje in se še v volilnem odseku ni dosti obravnavalo.

Med tem so se začeli gibati delavci in na ves glas zahtevati splošno in jednako volilno pravico, žugajoč, da si jo hočejo s silo priboriti, ako se jim z lepa ne da.

Ministerski predsednik grof Taaffe se je udal temu kriku in je 10. oktobra 1893. presenečil svet z vladnim predlogom, s katerim se volilna pravica priznava delavcem, pa tudi mnogim drugim državljanom, ki jo dozdaj niso imeli. Po tem predlogu se sicer jako izdatno razširja volilna pravica, ali ker se ob enem ne pomnožuje število poslancev in ker ostaja glede skupin in volilnih okrajev vse pri starem, zbal so se, da novi volilci ne bi starih spravili v manjšino in jih pripravili ob njihovo dosedanje zastopstvo.

Nastalo je torej toliko protivje proti vladnemu načrtu glede volilne premembe in vlade same, da je moralo ministerstvo odstopiti in se umakniti novi vladi. Ali tudi ta vlada ni mogla prezirati klica po volilni reformi. Taaffejev predlog je bil sicer obsojen in v zadnjem času od sedanje vlade tudi formalno preklican, ali reč sama se je vkoreninila v srcih in živi

v glavah, ter kakor strah hodi okoli in vznemirja kroge, ki so prej brezskrbno dremali.

Da bi vlada potolažila vznemirjene duhove, ni le sprejela premembe volilnega reda v svoj program, ampak je tudi sestavila načela, po katerih naj se zvrši ta prememba. Ali komaj so bila razglašena ta načela, začelo se je vse skorej z jednako odločnostjo, kakor proti Taaffejevemu načrtu, protiviti tudi tem načelom, ki volilno pravico sicer razširjajo skorej v jednaki meri, kakor Taaffejev predlog, pa se od njega bistveno ločijo v tem, da se za nove volilce osnuje nova volilna skupina in vsled tega pomnožuje število poslancev za 43 mandatov.

Izročujoč ta načela, poudarjala je vlada ob enem, da ne stori v tej zadevi nobenega odločilnega koraka, predno se o tem ne sporazumi s tremi koalicijskimi strankami; in to je bilo jako previdno od nje, ker je grof Taaffe v prvi vrsti padel le zaradi tega, ker je volilno reformo spravil v javnost, ne da bi se bil prej o njej posvetoval z merodajnimi krogi; padla je v zbornico, kakor strela z jasnega neba, ki je pa udarila nazaj in ubila svojega roditelja.

Komaj so se pa o vladnih načelih pričeli razgovori med vlado in klubnimi načelniki, pokazalo se je, da se volilna reforma tudi po teh načelih ne da izpeljati. Končno so se načelniki in vlada zjedini v tem, da naj se volilna pravica da samo delavcem, pa ne naravnost, ampak potom delavskih komor ali zbornic, ki naj se osnujejo kot pododdelki trgovinskih in obrtnih zbornic z lastnim predsednikom in s pravico, voliti lastne poslance v politične zastope.

Opravičevali so ta korak s tem, da so delavci jedini stan, ki v državnem zboru še nima nobenega zastopništva svojih interesov; vsi drugi stanovi pa, na katere naj bi se bila po vladnem načrtu razširila volilna pravica, namreč manjši davkoplačevalci na kmetih in mali obrtniki po mestih ali trgih, kakor tudi izsolani ljudje i. t. d., so zastopani po poslancih kmetijskih, oziroma mestnih skupin, s katerimi imajo jednake koristi. Izdelal se je bil tudi že poseben načrt zakona, po katerem naj bi se osnovala omenjene delavske zbornice.

Predno se je pa ta načrt izročil javnosti, pretesali so ga skupno z vlado in klubnimi načelniki tudi še nekateri drugi zaupni možje koaliranih klubov, in precej pri prvih posvetovanjih se je pokazalo, da se tudi ta načrt ne bo dal zvršiti.

Glavni ugovor šel je na to, da nikakor ne gre, volilno pravico dajati samo delavcem, ki so se že pokazali nemirne in nezanesljive ljudi, drugim pa ne, ki so za ohranitev države veliko važnejši, kakor delavci, in nosijo tudi večja bremena, in katerim bi se moralo za malo zdeti, da je njihovo preziranje plača njih zvestobe in lojalnosti.

Glavni razlog, s katerim delavci opravičujejo terjatev volilne pravice, in ki se nahaja tudi v prošnji slovenskega katoliškega delavskega društva, je ta, da tudi oni nosijo državna bremena, ker plačujejo indirektne davke in vsled splošne vojaške dolžnosti svojo kri žrtvujejo za državo. — To je gotovo vse res, ali ne v toliki meri, kakor pri drugih državljanih. Glavni indirektni davki zadevajo državni monopol od tobaka

in soli, pa užitninski davek. V koliki meri so delavci prizadeti pri tem davku?

Tobak je čisto prostovoljen davek, zato pač ne gre, da bi se smelo za prostovoljno reč zahtevati še posebnega darila v podobi volilne pravice.

Sol pač rabijo vsi ljudje, torej tudi delavci, ali sami ta indirektni davek nosijo le v tem slučaju, če se sami hranijo, za nje pa, ki imajo hrano pri gospodarji, to breme zadeva gospodarje.

In kar se tiče užitnine, je tudi ne trpé zgolj delavci, ampak velik del nje nosijo prideljevalci. Če kmet proda živino ali kako reč, od katere je treba plačati užitnino, mora prav zaradi užitnine dotično reč ceneje prodati.

Pa tudi vojaštvo ne zadeva samo delavcev, ampak vse državljane in davkoplačevalce večje in male v dvojni meri, ker ne služijo samo osebno, kakor delavci, ampak morajo s svojimi davki tudi še vzdržavati vojaštvo.

Ako se hoče torej delavcem dovoliti volilna pravica, se nikakor ne sme odrekati njim, ki poleg indirektnih davkov plačujejo tudi še direktne davke in so za vzdrževanje države mnogo važnejši od prvih.

Ako bi volilno pravico priznali samo delavcem, ne pa tudi davkoplačevalcem sploh, bi se utegnilo zgoditi, da bi šel delavec volit, njegov mojster pa ne. In ko čez nekoliko let dotični delavec postane samostojen mojster z nižjim davkom, zgubi volilno pravico, ki jo je prej imel. In to je tem pomenljivejše, ker se bo po dovršeni davčni preosnovi marsikateremu malemu davkoplačevalcu, ki sedaj plačuje 5 gld. davka in ima vsled tega volilno pravico, davščina znižala in s tem odvzela volilna pravica, ako se pri premembi volilnega reda ne raztegne ta pravica na vse davkoplačevalce. Namesto zaželenega miru, ki ga hočemo doseči z volilno reformo, imeli bi torej veden nemir in prepir.

Dalje vidimo, da je mnogo državljanov brez volilne pravice, dasi so dovršili kako višjo šolo, doslužili vojaštvo in sedaj služijo v raznih javnih in zasebnih službah, pa nimajo volilne pravice, ker ne plačujejo nobenega davka. Gotovo je torej prav in pravično, da se s takimi olikanimi ljudmi ne ravna slabše kakor z delavci in da se jim ne odreka volilna pravica, ako se dovoljuje navadnim delavcem. Povdarjam pa, da dovršitev kake višje šole ali jednoletna prostovoljna vojaška služba sama po sebi ne more dajati volilne pravice, ampak da mora dotični imeti gotovo službo, katera njega in njegovo družino preživlja, ker je olikan proletarijat veliko nevarnejši od neolikanega in je najbolj in najpripravnejši živelj za jako nevarne socijaldemokratske agitacije.

Iz vsega tega torej sledi, da nikakor ne gre volilne pravice dovoljevati samo delavcem, ampak da jo je treba raztegniti na vse davkoplačevalce in na nje, ki so dovršili kako višjo šolo in imajo gotovo službo, ker bi se sicer morda mislilo, da je volilno premembo narekal zgolj le strah pred delavci, kar bi pa utegnilo v istini roditi slabe posledice.

Ko je sprevidela vlada, da po njenih načelih ne bo mogoče spremeniti volilnega reda, umaknila je svoja načela in rešitev tega vprašanja izročila volil-

nemu odseku, samo to je poudarjala, da po nobeni ceni ne bi mogla pritrditi splošni direktni in jednaki volilni pravici, ampak da se morajo obdržati interesne skupine. S tem je bil odseku dan kašipot za njegovo ravnanje. Splošna in jednaka volilna pravica ni mogla priti v poštev, dasi so mnogi poslanci načelno za njo in bi bila za mnoge dežele jako koristna, ker bi bilo namreč vse delo zastonj. Poudarjala so se torej v odseku prav ista načela, kakor so se kazala pri zapupnih pogovorih in kakor sem jih že razvijal v svojem govoru. Glavno vprašanje se je obračalo v odseku na to, kako naj se uredi ta volilna pravica, ali kam in kako naj se uvrsté novi volilci? — Že omenjena vladna načela priporočajo, da naj se za vse nove volilce osnuje nova skupina. To načelo sprejel je pri dotičnih razpravah v volilnem odseku poljski poslanec Rutovski, kateremu so se pridružili tudi zastopniki levičarskega kluba. Ali mnogi drugi zastopniki, v prvi vrsti slovenski in nemški konservativni poslanci, so se prav odločno protivili temu predlogu ter zagovarjali načelo, da nikakor ne gre, malih davkoplačevalcev in drugih novih volilcev z delavci tlačiti v novo volilno skupino, volijo naj marveč v že obstoječih kmetskih ali mestnih skupinah z drugimi volilci dotičnega kraja vred, v katerem prebivajo, delavci pa naj volijo sami zase, bodisi že v posebni skupini, ali pa kot posebni pododdelki v skupini trgovinskih in obrtnih zbornic. In to se mi zdi jedino pravo in pravično načelo.

Naše zastopstvo je urejeno po glavnih interesih, ki jih imajo volilci in ki jih vlada po nobeni ceni neče spremeniti. Z jednako odločnostjo, kakor se proti splošni volilni pravici, se poteza za interesno zastopstvo. Prva volilna skupina varuje koristi velikih posestnikov, druga in tretja koristi meščanov, trgovcev in obrtnikov, četrta koristi kmečkih občin; katere koristi pa naj varuje nova peta skupina? Ali naj varuje male posestnike in obrtnike, ali naj gleda na izsolane kroge, ali naj se poteza za delavske koristi, ki so v marsičem popolnoma nasprotne koristim prvih dveh stanov? Ustanovitev take kurije se nikakor ne sklada z interesnim zastopstvom in mora prej ali slej provzročiti končni razpad sedanjega reda. Če se morejo namreč delavci z manjšimi davkoplačevalci in raznimi izsolanimi ljudmi stopiti v jedno skupino, zakaj bi se veliki posestniki in kmetje ne združili v jeden volilen red, ker imajo jedne in iste koristi, in zakaj bi trgovinske in obrtne zbornice volile še posebej, ko trgovci in obrtniki že itak volijo v skupini mest in trgov, in ko nekatere trgovinske zbornice, kakor ljubljanska, inšbruška, salcburška, šleziska i. t. d., še zdaj ne volijo zase, ampak v zvezi z glavnimi mesti. Zagovorniki nove pete skupine, v katero naj se uvrsté vsi novi volilci, to svojo zahtevo opravičujejo zlasti s tem, da bodo manjši davkoplačevalci v vojnica držali delavce in kakor nekaka cokolja zavirali državna kola, da ne zdrčé po strmih socijalno-demokratskih potih. Meni se pa zdi, da bi se ravno narobe godilo, in da ne bi manjši davkoplačevalci krotili delavcev, ampak da bi marveč delavci na svojo stran spravili druge nove volilce, ako se z njimi stlačijo v jedno skupino. Priznано je, da imajo delavci najboljšo organizacijo,

ki se ne raztega samo na posamezne dežele, ampak na celo državo in sega celo čez državne meje v tuje države ter ima mednarodni značaj. Če manjše davkoplačevalce z delavci spravite v jedno volilno skupino, s tem zatrosite socijalno-demokratsko agitacijo na deželo in na milost in nemilost izročite manjše davkoplačevalce socijalnim demokratom, ker nikakor ni dvomiti, da bi premeteni in živahni socijaldemokratski agitatorji ne ujeli poštenih, toda v političnem življenji daleč za njimi stoječih manjših davkoplačevalcev. S tem žalite manjše davkoplačevalce, ker jim nekako kažete, da zanje ne marate, in jako ostro orožje v roke dajete socijalnim demokratom, ki bi jih tem lažje spravili na svojo stran, ker bi jim pridigovali: Glejte, premožnejši vas ne marajo v svoji družbi; vi ste uboge pare, kakor mi, zvežite se torej z nami, da prekucnemo sedanji nam tolikanj protivni socijalni red.

Kmetje so dozda najmočnejši jěz proti socijalno-demokratskim, državi in človeški družbi pogubonosnim naporom, to pa zaradi tega, ker je kmečko ljudstvo verno in ga vera varuje nekrščanskih socijalno-demokratskih nauk, ki se tam najbolj širijo, kjer vera peša. Jako brezvestno bi torej bilo in velika nevarnost bi nastala za državo, če ta močni jěz prederete s tem, da velik del kmečkega in manjšega meščanskega ljudstva ločite od njihovih sedanjih družnikov in jih v roke tirate socijalnim demokratom, ter jih na ta način spravljate v nevarnost, da zgube vero, in svoja krščanska načela zamenjajo za krive socijalno-demokratske nauke. Ali to bi tudi politično ne bilo, ker pravi uzrok, zakaj neka stranka manjše davkoplačevalce rine v kurijo delavcev, ni strah pred razširjanjem socijalno-demokratskih načel, ki naj bi jih manjši davkoplačevalci zabranjevali, ampak vse kaj drugega. Poslanec Rutovski, pa tudi nekateri drugi govorniki so v nekem nepreviden trenutku rekli, da ima ustanovitev nove pete kurije med drugim tudi to dobro, da se obstoječe kurije vsled tega sčistijo, ker se vsi nižji sloji iz njih izločijo in v novo skupino potisnejo. In prav v tem grmu tiči zajec.

Liberalna stranka je že po razširjenji volilne pravice na tako imenovane petakarje zgubila več mandatov in bi se bila tej razširjavi gotovo upirala, če bi si bila le upala. Zdaj se boji, da se število njenih poslancev še bolj skrči, ako se volilna pravica raztegne na vse davkoplačevalce in novi volilci uvrsté v obstoječe kurije. Neki veljaven voditelj liberalne levičarske stranke je naravnost rekel, da v tem slučaju nemška liberalna stranka na Moravskem zgubi vse mandate. Naša naloga pa pač ne more biti, da nemška liberalna stranka ohrani svojo nenaravno moč, da obdrži mandate, ki si jih je po krivičnem volilnem redu zagotovila, ampak prav zato moramo pospeševati vsako premembo, ki je pripravna, v prave meje spraviti prevlado nemsko-liberalne stranke in vsaj nekoliko popraviti krivice sedanjega volilnega reda. Mi se manjših davkoplačevalcev ne bojimo, oni so v verskem in narodnem oziru jako zanesljiv živelj, oni imajo s kmečkimi in obrtnimi krogi jednake koristi, ker nihče ne more trditi, da imajo kmečki posestniki in obrtniki, ki plačujejo po 5 gl. cesarskega davka,

še skupne kmečke, oziroma obrtne koristi, oni pa ne več, ki plačujejo le 4 gld. 99 kr. Sicer pa ponavljam, kar sem že omenjal, da se bo po davčni preustroji mnogim petakarjem znižal davek, da se pa zaradi tega, ker bodo manj plačevali, vendar ne more trditi, da bi zdaj ne imeli več istih koristij kakor prej. Tudi tega se ne bojimo, da bi sedanji volilci vsled novo priraslih kaj zgubili, ali da bi bila velika nesreča, ako bi bil za volilnega moža ali poslanca izvoljen on, ki ima jedno ali dve kravi manj, kakor njegov sosed.

Ako pa premembo volilnega reda ne smemo tako uravnati, da bi socijalnim demokratom v naročje gonili manjše davkoplačevalce, je na drugi strani pa tudi ne smemo uravnati tako, da bi bilo delavcem sploh nemogoče, kakega delavca spraviti v državni zbor. In prav zaradi tega se moram protiviti predlogu prevzisenega barona Schwegeljna. Po njegovem nasvetu naj se v novo peto kurijo ne potisnejo samo vsi novi volilci, ampak volijo naj z njimi vred v tej skupini še jedenkrat vsi volilci, ki so prej že volili v drugih skupinah. Na ta način bi v naši deželi v tej skupini utonili delavci in bi nikdar ne prišli do lastnega zastopnika. Prav tako bi se godilo tudi v mnogih drugih deželah, kjer, kakor pri nas, nimajo dosti delavcev, in le tam, kjer je izredno veliko delavcev, bi morda zmagali s svojim kandidatom; ali tudi v takih krajih se jim lahko odvzame ali pa vsaj silno oteži s tem, da se z njimi v skupen volilni okraj združijo taki kraji, kjer ni delavcev, pač pa obilo drugih prebivalcev.

To bi se reklo: iz delavcev norca delati in bi jih moralo le še bolj razdražiti. Mi želimo, da delavci dobé svoje zastopnike in da se zaradi tega organizujejo, naj se že po predlogu poslanca Bärnreitherja zanje osnuje posebna skupina, ali naj se na podlagi tega predloga osnujejo posebni delavski oddelki pri trgovinskih in obrtnih zbornicah. Nekateri se prav toplo potezajo za ustanovitev takih delavskih oddelkov. Organizacija delavcev in gospodarjev, ki se pri zadrugah razodeva v posebnih oddelkih za mojstre in pomočnike, bi se nekako dovršila pri trgovinskih zbornicah, kjer bi poleg trgovcev in obrtnikov svoj lasten oddelek z lastnim predsednikom imeli tudi pomočniki in delavci, da razpravljajo svoje zadeve in koristi, da sodelujejo pri praktičnem delu. Ker bi se vse te razprave vršile javno, bi se delavci na ta način odtegnili skrivnim shodom in otieli socijalnodemokratični agitaciji.

Naj pa delavci že volijo neposredno ali potom delavskih zbornic, gotovo dobé lastne zastopnike, katerih število naj bi znašalo 21 ali 22 mož. Pri nas se po sedanjih razmerah še ni bati socijalnodemokratičnega zastopnika, ker socijalnodemokratična agitacija še ni dosti razširjena. In ravno to velja tudi o nekaterih drugih deželah. Iz nekaterih drugih bodo pa gotovo socijalnodemokratični zastopniki prišli na Dunaj. Pa naj se držé katerihkoli načel, to je gotovo, da bodo pomnoževali skupino konsumentnih krogov, mest in trgovinskih zbornic, ki so že zdaj prav izdatno zastopani v državnem zboru, ker imajo 139 poslancev. Nasprotno so pa kmečke občine jako prikrajšane, ne samo po številu svojih poslancev, katerih je samo 129, ampak

tudi po indirektnem izvrševanju volilne pravice in po čudni sestavi volilnih okrajev. Sedanje razmerje postane pa še neugodnejše za kmečke občine, ako po novih mandatih število konsumentnih zastopnikov od 139 poskoči na 160, število kmečkih poslancev pa ostane nespremenjeno. Da se torej ohrani vsaj sedanje razmerje in vsaj nekoliko popravijo krivice sedanjega volilnega reda, je prav in pravično, da se pomnoži število kmečkih zastopnikov vsaj za toliko mandatov, kolikor se jih podeli delavcem. V tem slučaju bo treba novo urediti volilne okraje, kar bo dajalo priliko, razdeliti jih primernejše in pravičnejše kakor so zdaj.

Gledé direktnih volitev v kmečkih občinah ni dosti omenjati; vsled enakosti vseh državljanov ne gré, razlike delati med njimi pri izvrševanju volilne pravice in meščanom in tržanom priznavati direktno volilno pravico, kmetijskim davkoplačevalcem pa ne. Ali to je mogoče le s tem pogojem, da vse občine volijo doma in se volilci ne gonijo v druge, dostikrat zelo oddaljene volilne kraje. Vsi živo čutimo, kako sitno in krivično je bilo prej, ko so morali tudi mestni volilci iz Kamnika hoditi v Tržič, iz Loke v Kranj, iz Ribnice v Kočevje i. t. d.; ne le, da so imeli veliko troškov, ampak bili so tudi gledé končnega izida jako prikrajšani, ker so se mogli domači volilci volitve udeležiti vsi, tujih pa je moralo mnogo ostati doma. To bi se godilo tudi sedaj pri kmečkih občinah, ako bi jih hoteli siliti, da naj svojo direktno volilno pravico izvršujejo v kakem središčnem volilnem kraju. To bi ne bila zanje nobena olajšava, marveč velika otežava, mnogo bi jih ostalo doma zaradi slabega vremena, zaprtega pota, zamude dela, potnih troškov i. t. d., dobiček pa bi imeli oni, ki so v dotičnem kraju doma. Ako se torej vpelje direktna volilna pravica, vršiti se mora v vsaki občini doma.

To so torej načela, katerih smo se vsi slovenski in z nami vred tudi vsi nemški konservativni poslanci držali pri pretresanju volilne premembe v volilnem odseku državnega zbora. Že l. 1893. smo bili razen tega nasvetovali, da naj se o premembi volilnega reda za državni zbor vprašajo deželni zbori za njihovo mnenje, ker je ta reč v najtesnejši zvezi z deželnim volilnim redom in ker deželni zbori najbolj poznajo razmere svojih dežel, ki so dostikrat jako različne med seboj. Ali takrat ta naš nasvet ni obveljal, in tudi pri zadnjem pretresanju te zadeve se na te naše želje niso ozirali. Deželnim zborom pa ni šele treba čakati, da jih državni zbor vpraša za njihovo mnenje, ampak po § 9. deželnega reda smejo tudi sami od sebe pretresati take zadeve. Prav je torej, da tudi naš zbor povzdigne svoj glas in pové, kaka prememba volilnega reda bi bila primerna našim razmeram, ker se državnim poslancem jako polajšuje njih odgovornost, ako vidijo, da so v tem tako važnem vprašanju v soglasji z deželnim zastopom.

Predlogi, kakor jih gospod poročevalec v imenu volilnega odseka priporoča, strinjajo se z načeli, kakor sem jih razvijal v svojem govoru, zato prosim visoko zbornico, da naj soglasno pritrdi tem nasvetom, ki po soglasnem sklepu zadobé še veliko večjo veljavo.

Abgeordneter Freiherr v. Wurzbach:

Mit Rücksicht auf die vorgerückte Stunde beantrage ich Schluß der Debatte.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Es ist Schluß der Debatte beantragt worden; ich ersuche jene Herren, welche diesen Antrag annehmen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Der Antrag ist angenommen.

Zum Worte vorgemerkt sind noch die Herren Abgeordneten Svetec und Hribar.

Der Herr Abgeordnete Svetec hat das Wort.

Poslanec Svetec:

Visoka zbornica! Jaz sem se oglasil k besedi v ta namen, da bi podpiral predloge večine in izrekel svoje pomisleke proti predlogom manjšine. Ker je pa moj prečastiti gospod predgovornik kanonik Klun večino mojih pomislov prav temeljito razpravljaj in ker se nadejam, da moj glavni pomislek proti prvemu členu predloga manjšine, namreč, da naj ostanejo volilni okraji nespremenjeni, primerno razjasni in ovrže častiti gospod poročevalec, zato se jaz za sedaj odrekam besedi.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Nunmehr gelangt zum Worte, der leztvorgemerkt Redner, Herr Abgeordneter Hribar.

Poslanec Hribar:

Visoka zbornica! Častiti gospod deželni glavar je čisto prav storil, da je to važno razpravo postavil tako na konec dnevnega reda, ker je hotel preprečiti tisto povodenj zgovornitva, ki bi se bila morebiti usula sicer čez to zbornico. Ako sem se vendar v tej pozni uri oglasil k besedi, storil sem to, da pojasnim svoje principijalno stališče v tej stvari in izrečem, da se ne strinjam s predlogom večine in tem manj s predlogom manjšine. Kar se tiče predloga manjšine, je ta predlog tak, da se pravi: iz delavcev norce briti. Vzdrževati volilne skupine in potem reči, naredimo pa veliko skupino, kjer bodo delavci in večinoma vsi drugi skupaj, ki so že prej bili v skupini, to se pravi na nepošten način iz delavcev norce briti, kakor se Slovenec izrazi. Meni se zdi nedostojno, da se sedanje interesne skupine spravljajo sploh v zvezo s kako splošno volilno pravico. To je nemogoče. Ali se mora ekselenca gospod baron Schwegel odločiti za interesne skupine, ali pa za splošno volilno pravico. Eno mora biti, in drugo ni mogoče.

Jaz pa se izrekam tudi proti predlogu odsekov večine, in sicer, ker je bistveno drugačen nego predlog, kateri sem dne 8. januarja 1895. podpisal. Tam se pravi na konci:

«Odločno se pa deželni odbor izjavlja proti pomnoženju volilnih skupin in proti temu, da bi se novi, delavskemu stanu nepripadajoči volilci z delavci vred združili v novo volilno skupino.»

To glavno načelo je po predlogu, kateri stavlja gospod poročevalec večine, popolnoma ovrženo. Iz tega predloga je videti, da nam je kumoval ekselenca g. baron Schwegel. On sicer vzdržuje predlog manjšine, vendar pa so glavne misli tiste. Predlog večine je veliko zaostal za tistim nasvetom, ki ga je svoje dni stavil grof Taaffe v državnem zboru. Ako se sprejme ta predlog, potem pokaže zastop dežele Kranjske najbolj nazadnjaško stališče glede volilne pravice. Mi moramo biti pred vsem za to, da se uvede splošna direktna volilna pravica. Samostalni predlog gospoda poslanca dr. Tavčarja, kateri sem podpisal tudi jaz, gre na to, da se da delavcem — in le tedaj se bo dala volilna reforma pravično izpeljati — pravica, da volijo z drugimi. Gospod poslanec Klun in tudi gospod poslanec Šuklje je z svojega stališča dokazoval, kako nevarno bi bilo, ako bi delavci z drugimi volili. Jaz pa pravim, da tistih nevarnosti ni videti. Ako se sklicujete na to, da so delavci najboljše organizovani in da v tej organizaciji tiči nevarnost, vprašam Vas, zakaj pa so tako dobro organizovani? Na to vprašanje odgovorite najprej. Ker so bili brezpravni! Ako bi imeli volilno pravico, nikdar bi ne bila nastala potreba, da so se tako dobro organizovali. Dajte jim nekoliko pravice, storite, da dobijo tisto pravico, kakor jo imajo drugi državljani, potem pa ne bode več čutili tiste organizacije in počasi bodo delavci izginili v drugih slojevih.

Reklo se je, da delavci niso prav za prav tako zadeti po indirektnih davkih; ali jaz pravim, da nikdo ni tako zadet po indirektnih davkih, kakor tisti, ki nič nima in mora vsako stvar veliko dražje kupovati. Ubožec, ki ima po 60 do 80 kr. ali 1 gld. na dan, težje plačuje indirektni davek, kakor drug človek direktni in indirektni davek. V tej državni polovici je ni dežele, ki bi imela toliko indirektnega davka, kakor Kranjska. Naša dežela bi morala torej prva biti, ki bi se potezala za splošno direktno volilno pravico.

Na tem stališču stojim jaz in zaradi tega bom glasoval tako proti predlogu manjšine kakor proti predlogu večine. (Poslanec dr. Tavčar: — Abgeordneter Dr. Tavčar: «Ker ne razumes predloga večine!»)

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Ich schließe die Debatte.

Zum Worte gelangt der Berichterstatter der Minorität, Se. Excellenz der Herr Abgeordnete Freiherr v. Schwegel.

Berichterstatter der Minorität Excellenz Freiherr v. Schwegel:

Ich werde die verehrten Herren nicht lange aufhalten, mußte mir jedoch nochmals das Wort erbitten, um gegen den Vorwurf, wornach die von Seite der Minorität des Ausschusses gestellten Anträge als etwas für die Arbeiter Missverständliches, als Lächerlichkeit dargestellt wurden, ent-

chiedenst Bewahrung einzulegen. Ich habe vor dem Stande der Arbeiter die vollste Achtung, eine ebenso große Achtung, wie irgend einer, und das, was ich beantrage, glaube ich, wie nur irgend jemand, im Interesse der Arbeiter zu beantragen. Wenn ich aber auf die Ausführungen des letzten Herrn Redners kurz zurückkomme, so bitte ich die geehrten Herren, nur zu erwägen, was er beantragt, indem er sagt, er werde weder für die Anträge der Minorität noch für jene der Majorität stimmen, weil diese Anträge nach seiner Behauptung nicht dasjenige enthalten, was er in dem Antrage der Majorität selbst mitunterschieden hat. Meine Herren! Der unmittelbare Herr Vorredner ist nicht einverstanden mit demjenigen, was er damals unterschrieben hat! Was verlangt er aber heute? Das allgemeine directe Wahlrecht, außerdem aber sagt er, er verlange, daß die Arbeiter mit allen anderen zusammenwählen sollen, während es in dem von ihm unterschriebenen Antrage heißt, daß sie mit den anderen nicht zusammenwählen dürfen. Ich bitte, den Antrag nur zu lesen! Der Herr Vorredner befindet sich im Widerspruche mit sich selbst, und was er verlangt, daß die Arbeiter mit allen anderen in einer bestimmten Curie wählen sollen, habe ich auch beantragt und doch kämpft er dagegen. Wenn er aber der Meinung ist, daß sie überhaupt in allen Curien gemeinschaftlich wählen sollen, dann verstehe ich seine Anträge überhaupt nicht mehr, denn auf der einen Seite bekämpft er die Interessenvertretung nicht, auf der andern Seite aber spricht er nur vom allgemeinen Wahlrechte. Wie und was damit gemeint sein soll, bitte ich ihn zu fragen; mein Verständnis reicht bis zur Höhe dieser Auffassung nicht!

Pandeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Der Herr Abgeordnete Hribar hat sich zu einer factischen Berichtigung das Wort erbeten. Ich ertheile ihm daselbe.

Poslanec Hribar:

Faktisch popravljam, da je zadnji odstavek samostalnega predloga gospoda tovariša dr. Tavčarja tako razumeti, da se deželni zbor izreka proti pomnožitvi skupin. Tako sem ga vsaj jaz razumel, ko sem ga podpisal, da bi se namreč manjši davkoplačevalci združili z delavci v eno skupino, in zato sem jaz proti peti kuriji.

Pandeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Ich ertheile nunmehr dem Berichterstatter der Majorität das Schlusswort.

Poročevalec večine dr. Tavčar:

Le kratko bom odgovarjal na različne ugovore. Pred vsem se lahko sklicujem na temeljito razpravo gospoda tovariša Kluna mej razgovori, ki so se glede volilne reforme vršili na Dunaji. Vsled tega je zame v mnogih ozirih odpadla zaveza, odgovarjati na razne ugovore. Kar se tiče predloga manjsine, moram pred vsem reči, da tiči v tem predlogu velika nevarnost

za bodočnost. Predlog njega ekscelesca gre na to, da naj se vsi tisti, ki imajo na novo pridobiti volilno pravico, združijo v posebno skupino, kateri bodo pripadali tudi delavci. V tem tiči velika nevarnost. Ako se obdrže stare skupine, pomenja to, da bodo v teh skupinah ostali davkoplačevalci, ki plačujejo najmanj 5 gld. davka. Kadar se pa vpelje davčna reforma, se bodo davki znižali in potem bo mnogo dosedanjih volilcev prišlo v novo kurijo in bi se število volilcev v starih, obstoječih kurijah znižalo za tisto število, za katero bi se povišalo število onih, ki plačujejo pod 5 gld. davka. V tem oziru se mi zdi predlog ekscelesce g. poslanca barona Schwegel-ja prav nevaren in zato se tudi ni mogel odsek z njim strinjati. V drugem pa se sklicujem na obsirno razpravo g. poslanca Kluna, za katero se mu zahvaljujem, v kateri nam je podal res pravo podobo in živo sliko razprav, ki so se o tej stvari vršile na Dunaji.

Prijatelj Hribar je končno ustal in s povzdignjenim glasom naznanil visoki zbornici, da ne bo glasoval niti za ta, niti za oni predlog. Spekel si je torej poseben krompir. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Katerega se ne bo najedel!»)

Pred vsem mislim, da gospod predgovornik jedne reči ne razločuje, namreč če se primerja predlog večine s predlogom, katerega sem jaz stavil, se mora reči, da se vse točke popolnoma ujemajo z jedino izjemo o kuriji glede delavcev. G. predgovornik ne razločuje natanko in iz tega sklepam, da ni razumel, kaj je obsegal predlog, katerega je podpisal. On se postavlja na stališče, da se mora dati volilna pravica vsakemu, ki dopolni 24. leto. Dobro, to je kaj novega, ali kaj tacega v mojem samostalnem predlogu ni obseženega, temveč nasprotno, naravnost je izključeno kaj tacega. Mi tega ne zahtevamo, ker vemo, da na kaj tacega v Avstriji ni mogoče misliti, in ker v tem vidimo tudi veliko nevarnost za slovensko narodnost. (Poslanec Hribar: — Abgeordneter Hribar: «Nasprotno!») Med delavci je prav malo narodne zavesti in njihov glavni steber je organizacija. Tu gre pred vsem za to, da se kolikor mogoče zatre narodnost, in da se delavci postavijo na nenarodno stališče. (Klici: — Ruše: «Res je!») To so notorične reči in bati se je, da bi, če se izpelje tisto, kar je v misli vzel g. predgovornik, prišla posebno Češka v veliko nevarnost. Če torej kdo zahteva, da se volilna pravica podeli vsem tistim, ki so dovršili 24. leto, da zahteva v istini splošno in direktno volilno pravico, ampak on še nekaj drugega zahteva. S tem pa se v odseku ni moglo prodreti. Kar g. poslanec Hribar zahteva, je splošna, direktna in jednaka volilna pravica. Tako daleč pa moj predlog ni segal. Splošna, direktna pa ne jednaka volilna pravica je obsežena v mojem in v predlogu odsekove večine. Moj predlog gre na to, da se vsem davkoplačevalcem in osebam, ki vsled svoje inteligence zaslužijo, da postanejo deležni volilne pravice in končno tudi človekom, katerim pravimo delavci, podeli volilna pravica. To je splošna, direktna volilna pravica, ne pa splošna jednaka volilna pravica. Ne more se torej reči, da odsek kaj drugega nasvetuje, kakor kar je podpisal takrat g. poslanec Hribar. Kar se tiče delavcev, so

razmere take, da ni treba preveč koketovati z njimi. Jaz bi moral proti neki stvari ugovarjati. G. predgovornik se je izrekel, da je predlogu večine odsekov kumoval eksclenca g. baron Schwegel. Ne vem, če more to očitane zadevati večino odseka. Mislim vsaj, da je to očitane malo utemeljeno, sicer pa tudi malo ukusno. Več g. predgovorniku ne bom odgovarjal, ampak rečem samo, če bi se sprejelo njegovo načelo in bi se delavci na Kranjskem popolnoma pomešali v že obstoječe skupine, bi bilo to slabo za delavce. Kaj bi bila posledica? V Ljubljani bi ne dobili nobenega mandata, če pa tukaj ne, drugodi absolutno tudi ne. Ostali bi brez vsakega zastopnika. Večina odsekova pa se je postavila na stališče, da jim vsaj da nekoliko mandatov, ki bodo absolutno njihova last. Torej bodo delavci, če se sprejme predlog večine in če se potem preustroji deželni volilni red, morebiti tukaj imeli nekaj mandatov. Ako pa bi se sprejelo načelo g. poslanca Hribarja, bi bilo to nemogoče. Mislim, da je odsek storil svojo dolžnost. Kar se pa tiče mojega samostalnega predloga, sem bolj kompetenten presojati, ali se strinja s tem, kar danes predlaga odsekova večina, kakor g. poslanec Hribar, ki mora priznati, da niti vedel ni, kaj je podpisal.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Apfaltrern:

Die Debatte ist geschlossen. Ich werde natürlich den Antrag der Minorität des Ausschusses zuerst zur Abstimmung bringen und zu diesem Zwecke den Antrag nochmals vorlesen. (Bere predlog manjšine odsekov. — Liest den Antrag der Minorität des Ausschusses.) Ich ersuche jene Herren, welche diesem Antrage die Zustimmung erteilen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Der Antrag ist in der Minorität geblieben.

Ich ersuche nunmehr den Herrn Berichterstatter der Majorität, seine Anträge vorzutragen.

Poročevalec dr. Tavčar:

(Bere predloge večine odsekov, ki vsi obveljajo. — Liest die Anträge der Majorität des Ausschusses, die sämtlich angenommen werden.)

Končno predlagam še o peticiji slovenskega katoliškega društva v Ljubljani:

«Ta prošnja se odstopi deželnemu odboru v končno rešitev.»

(Obvelja. — Angenommen.)

- a) gledé projekta o preložitvi, zvrnanji in razširjavi okrajne ceste iz Novegamesta skozi Meršečjovas na Krško v progi pri Lešnici in Šent Petru v cestnem okraji Novomeškem z dotičnim načrtom zakona (k prilogi 35.);

- a) betreffend die Umlegung, Niveau-Ausgleichung und Erbreiterung der Rudolfswert-Merjetschendorfer Gurfelder Bezirksstraße in der Strecke bei Löschnitz und St. Peter im Straßenbezirke Rudolfswert sammt dem einschlägigen Gesetzentwurfe (zur Beilage 35).

Poročevalec dr. Papež:

Visoki zbor! Poročilo deželnega odbora, priloga 35., s katerim se predlaga projekt o preložitvi, zvrnanji in razširjavi okrajne ceste iz Novegamesta skozi Meršečjovas na Krško v progi pri Lešnici in Šent Petru v cestnem okraji Novomeškem z dotičnim načrtom zakona, je že več dni v rokah prečastitih gg. deželnih poslancev, in meni ni treba opetovati tega, kar je v tej temeljiti obrazložbi dokazano. Samo to navajam, da gre tukaj za cesto, ki veže Novomesto z Belo Cerkvijo, ki pelje skozi velike vasi in ki je po novem načrtu vseskozi 2221 metrov dolga. Troški so proračunjeni na 13.737 gld. in ker je cestni okraj Novomeški preobložen, se je sklenilo, naj se mu podeli v zvrho zgradbe te ceste 5000 gld. iz deželnega zaklada.

Torej je prvi predlog, katerega si usojam staviti v imenu upravnega odseka sledeči:

«Visoki deželni zbor izvoli okrajno-cestnemu odboru Novomeškemu v navedeno svrho dovoliti iz deželnega zaklada 5000 gld. podpore, katera je izplačati po razmerji napredovanja zgradbe.»

Ta predlog, katerega sem prečital, si bom usojal pozneje še enkrat prečitati, kadar bo sprejet zakon.

V načrtu zakona, tiskanem v prilogi 35. prosim popraviti sledeče tiskovne pomote: V slovenskem tekstu je pričetne besede «V cestnem okraji Novomeškem preložiti je» izbrisati; dalje je v 3. in 4. vrsti izbrisati besede «navedena okrajna cesta iz Novegamesta v Meršečjovas in Krško», namesto njih pa je vrniti besede «navedeno okrajno cesto preložiti je».

V nemškem tekstu je izbrisati pričetne besede «Im Straßenbezirke Rudolfswert ist»; dalje je v 3. in 4. vrsti izbrisati besede «Rudolfswert-Merjetschendorfer Gurfelder Bezirksstraße», namesto njih je vrniti besedi «Bezirksstraße ist».

Prosim, da se prestopi v specijalno razpravo.

Deželni glavar:

(Prevzame predsedstvo. — Den Vorſitz übernehmend.)

Otvorjam splošno razpravo.

Zeli kdo besede?

Ker ne, prestopimo v nadrobno razpravo. Prosim gospoda poročevalca, da prečita § 1.

Poročevalec dr. Papež:

§ 1. se ima glasiti (bere — liest):

§ 1.

V zakonu o uvrstitvi cest z dné 2. aprila 1866. l., dež. zak. št. 6, pod točko 50. navedeno okrajno cesto

preložiti je v delni progi pri Lešnici in Šent Petru po načrtu, katerega je dal izdelati okrajno-cestni odbor za skladovni okraj Novomesto, začeni med parcelama št. 2385. in 2392. katastralne občine Židanja Vas do profila 86. med parcelama št. 59. in 89. katastralne občine Šent Peter.

§ 1.

Die im Straßenkategorisirungs-Gesetze vom 2. April 1866, L. G. B. Nr. 6, unter Post 50 vorkommende Bezirksstraße ist nach Maßgabe des über Veranlassung des Bezirksstraßen-Ausschusses für den Concurrenzbezirk Rudolfs-wert verfaßten Projectes in der Strecke bei Lößnitz und St. Peter, beginnend zwischen den Parzellen Nr. 2385 und 2392 der Catastralgemeinde Seidendorf bis zum Profil 86 zwischen den Parzellen Nr. 59 und 89 der Catastralgemeinde St. Peter, umzulegen.

(Obvelja. — Angenommen.)

§ 2.

Mojemu ministru za notranje zadeve je naročeno, izvršiti ta zakon.

§ 2.

Mit dem Vollzuge dieses Gesetzes wird Mein Minister des Innern beauftragt.

(Obvelja. — Angenommen.)

Uvod:

Po nasvetu deželnega zbora Svoje vojvodine Kranjske ukazujem na podstavi § 22. deželnega zakona z dne 28. julija 1889. l., dež. zak. št. 17, tako:

Ueber Antrag des Landtages Meines Herzogthumes Krain finde Ich auf Grund des § 22 des Landesgesetzes vom 28. Juli 1889, L. G. B. Nr. 17, anzuordnen wie folgt:

(Obvelja. — Angenommen.)

Naslov:

Z a k o n

z dné
veljaven za vojvodino Kranjsko,

o preložitvi okrajne ceste iz Novegamesta v Mersečjovas in Krško v progi pri Lešnici in Šent Petru v cestnem okraji Novomeškem.

G e s e t z

vom
wirksam für das Herzogthum Krain,
betreffend die Umlegung der Rudolfs-wert-Mersefchendorf-Gurfelder Bezirksstraße in der Strecke bei Lößnitz und St. Peter im Straßenbezirke Rudolfs-wert.

(Obvelja. — Angenommen.)

Ker je visoki deželni zbor pritrdil načrtu zakona, usojam si staviti še poprej omenjeni predlog, ki se glasi:

«Visoki deželni zbor izvoli okrajnocestnemu odboru Novomeškemu v navedeno zvrho dovoliti iz deželnega zaklada 5000 gld. podpore, katera je izplačati po razmerji napredovanja zgradbe.»

(Obvelja. — Angenommen.)

Predlagam, da visoka zbornica sprejme zakon v celoti.

(Obvelja. — Angenommen.)

b) priloga 87. gledé prenaredbe § 22. deželnega zakona z dné 28. julija 1889. l., dež. zak. št. 17, o napravljanji in vzdrževanji javnih neerarskih cest in potov, z dotičnim načrtom zakona (k prilogi 85.);

b) Beilage 87, betreffend die Aenderung des § 22 des Landesgesetzes vom 28. Juli 1889, L. G. B. Nr. 17, betreffend die Herstellung und Erhaltung der öffentlichen nichtärarischen Straßen und Wege, mit dem diesbezüglichen Gesetz-entwurfe (zur Beilage 85).

Poročevalec dr. Papež:

V Vrhniškem okraji se je našel povod k želji, da bi se preustrojil § 22. cestnega zakona, in sicer je bil ta povod obstoječ v tem, da se prav za prav ni moglo temeljito definovati, kaj je korektura in kaj je preložitev ceste. V istini je to težko, ker v tehniki celega zakona ni te definicije. Vsled tega je deželni odbor sklenil, namesto definicije dispozicijo tvarine vpeljati, namreč, da se popiše, v katerih slučajih je treba deželnega zakona, in v katerih zadostuje deželnozborski sklep. V detailu je pa deželni odbor sklenil predlagati nastopno besedilo § 22 cestnega zakona, katero si bom z dotičnim predlogom usojal prebrati.

Upravni odsek predlaga:

«Visoki deželni zbor naj sklene:

1.) Priloženi načrt zakona se odobri.

2.) Deželnemu odboru se naroča, izposlovati temu načrtu Najvišje potrjenje.

Der hohe Landtag wolle beschließen:

1.) Der beiliegende Gesetzentwurf wird genehmiget.

2.) Der Landesauschuß wird beauftragt, die Allerhöchste Genehmigung dieses Gesetzentwurfes zu erwirken.»

Usojam si prečitati načrt zakona, kakor ga predlaga deželni odbor in upravni odsek: (bere načrt zakona iz priloge 87, ki se s predlogoma upravnega odseka brez razgovora sprejme v drugem in tretjem branji — liest den Gesetzentwurf aus Beilage 87, der mit den Ausschussanträgen ohne Debatte in zweiter und dritter Lesung angenommen wird).

c) o samostalnem predlogu gledé prenaredbe domovinskega zakona (k prilogi 37.);

c) über den selbständigen Antrag, betreffend die Aenderung des Heimatsgesetzes (zur Beilage 37).

Poročevalec Kersnik!

Visoki zbor! Predmet, o katerem imam čast poročati, bi zaslužil več besed, kakor sem mu jih namenil posvetiti z ozirom na pozno uro in utrujenost visoke zbornice, in še nekaj mi je za to merodajno, namreč ozir na to, da se je ravno domovinski zakon iz l. 1863. že tolikrat obravnaval v tej visoki zbornici, da sedaj v istini ni treba več govoriti; kajti novih momentov navajati bi bilo nemogoče tudi po najstrožjem raziskavanju.

Upravni odsek se je baval s tem vprašanjem in je bil na jedni strani hvaležen gospodu predlagatelju, da je sprožil letos to misel, ko je celo vprašanje ravno postalo aktualno. Gre za to, da naj bi se znižala sprejemna doba »Aufnahmédauer«, tako, kakor večina deželnega zastopa želi. Jedro vsega vprašanja leži v tem, da se ustanovi nov titulus za pridobivanje domovinske pravice v desetletnem bivanju v eni in tisti občini. Glede tega titula se je naš deželni zbor že v l. 1881., 1882. in 1883. pritrtilno izjavil, l. 1889. in 1891. ali 1892. je to zopet potrdil. Predloge, ki so se predložile državnemu zboru, sklicujejo se tudi na to. Slisali so se tudi drugi momenti, in glasovi prizadetih večjih občin, mestnih občin in industrijskih krajev, kjer je pritisk delavcev mnogo večji, kakor v navadnih občinah in te zavzemajo stališče, da bi jim vsled nemeravne preuredbe domovinskega zakona nastala veliko večja bremena, kakor jih imajo sedaj. Tudi to je upošteval upravni odsek, ampak z ozirom na omenjene sklepe visokega zbora in z ozirom na to, da meritorno sklepanje o tem zakonu ne spada v kompetenco deželnega zbora, ampak državnega zbora, in da je tukaj izreči le želja, ki se ima tam v poštev jemati, je bil upravni odsek mnenja, da skrči svoj predlog na dve resoluciji. Ob enem pripoznava zaslugo gospoda predlagatelja, priznava, da je predlog njegov utemeljen z ozirom na potrebo in korist kmetijskih občin, misli pa tudi, da je treba v poštev jemati koristi naših mestnih občin, pred vsem mesta Ljubljanskega in naših industrijskih krajev, kjer je število delavcev veliko.

Po tem kratkem utemeljevanju predlagam sledečo resolucijo:

«Visoki deželni zbor skleni:

a) Deželni zbor kronovine Kranjske priznava opetovano potrebo do preuredbe zakona z dné 3. decembra 1863, št. 105 drž. zak., zadevajočo domovinsko pravico in pritrjuje načelom, izraženim v vladni predlogi državnemu zboru, s katero se nasvetuje zakon o ureditvi domovinskih razmer;

b) ob enem povdarja, da je treba najti sredstvo v razbremenjenju mestnih občin, katere bi bile vsled večjega pritoka prebivalstva s tem novim zakonom čez mero prizadete.»

(Obvelja brez debate. — Wird ohne Debatte angenommen.)

d) o prošnji slovenskega katoliškega delavskega društva v Ljubljani za ustanovitev deželne delavske zavarovalnice.

d) über die Petition des slovenischen katholischen Arbeitervereines in Laibach um Errichtung einer Landes-Vericherungsanstalt für Arbeiter.

Poročevalec Kersnik:

Prošnja je v nekaki zvezi z domovinskim zakonom. Poudarjati je treba, da tukaj deželni zbor nima prve besede glede kompetence in da glede rešitve tega velikega socialnega vprašanja Avstrija še ni storila nobenega koraka. Nemčija je uvedla starostno zavarovanje, pri nas se vrše šele poizvedbe. Naš deželni zbor se menda tukaj ne bo postavil na nobeno nasprotno stališče, ampak vprašanje še ni tako zrelo, da bi se mogli spuščati v stvarino. Manjka tudi še statističnih podatkov in studij, in zato ni vedel upravni odsek boljšega predloga, nego da nasvetuje:

«Slavni deželni zbor skleni:

Ta prošnja se odstopa deželnemu odboru z nalogom, da o napominanem vprašanju poizveduje, ter stopi v dogovor s slavno vladno, ter v prihodnjem zasedanju o tem poroča.»

(Obvelja. — Angenommen.)

10. Mündlicher Bericht des Finanzausschusses mit dem Antrage, in welcher Weise das Land Krain das fünfzigjährige Regierungsjubiläum Seiner Majestät des Kaisers würdig zu feiern vermöchte (zur Beilage 86).

10. Ustno poročilo finančnega odseka z nasvetom, na kateri način bi mogla dežela Kranjska petdesetletnico vladanja Njega Velicastva našega cesarja dostojno praznovati (k prilogi 86.).

Poročevalec ces. svetnik Murnik:

Visoki zbor! Poročati mi je o poročilu deželnega odbora z nasvetom, na kateri način bi dežela Kranjska petdesetletnico vladanja Njega Velicastva cesarja Franca Jožefa I. dostojno praznovala. Finančni odsek je to poročilo natančno pretresaval in mi je naročil sledeče poročati:

Iz mladih let našega presvetlega cesarja Franca Jožefa I. prišle so precej po nastopu vlade dne 2. decembra 1848 vesti mej svet, po katerih se je moglo soditi, katerih načel se bo držal pri svojem vladanju vladar naše širne Avstrije, kateri si je izbral lepo in pomenljivo geslo »Viribus unitis«. Kakor se je petindvajsetletnica Nj. Velicastva praznovala, kakor so takrat vsi stanovi, bogatini in ubožci, v vseh deželah naše lepe Avstrije izražali veselje, da je božja vse-mogočnost dala Nj. Velicastvu doživeti ta dan in kakor so takrat hvalili Boga, da je ohranil našega presvitlega in najpravičnejšega in najdobrotljivejšega vladarja in prosili, da ga ohrani še mnogo, mnogo let v slavo Avstrije in v korist narodov pod žeslom vladarjev habsburške rodovine živečih, kakor so takrat

praznovali lepi dan v mestih in na deželi, tako se je tudi godilo ob 40. letnici vladanja našega ljubljenege vladarja. Gotovo so še vsem v dobrem spominu slavnosti, katere so se vršile v naši ožji domovini, ko so tekmovalne občine v tem, kako bi na najlepši način kazale ljubezen do svojega modro vladajočega vladarja. Naša Kranjska je pa tudi pokazala, kako ljubi svojega cesarja, ko je praznovala šeststoletnico spojitve svoje z vladajočo habsburško rodbino. Ti dnevi, ko je presvitli naš vladar bival v sredi svojih podložnikov na Kranjskem, ostali bodo gotovo v lepem spominu vsem, ki so jih doživeli, in marsikatera dogodka se ohranila tudi v ustnih povestih našim potomcem.

Vse vladanje našega presvetlega cesarja spričuje, da ljubi vse svoje narode enako, da ga ni naroda, kateri bi se ne imel za mnoge dobrote Nj. c. in kr. Veličastvu zahvaliti.

Trdi se lahko, ne da bi se bilo bati najmanjšega ugovora, da ga ni vladarja na svetu, katerega bi njegovi podaniki brez izjeme tako častili in ljubili in bili pripravljeni žrtvovati vse, kakor avstrijski narodi svojega premilostljivega vladarja. Taka čutila navdajala so tudi visoki deželni zbor vojvodine Kranjske l. 1873, 1881, 1888, ko je sosebno ob povodu proslavljenja 600letne spojitve dežele Kranjske z Najvišjo vladarsko hišo v svoji seji z dne 19. oktobra 1881. l. sklenil, da je petodstotne letne obresti od glavnice 50.000 gld. porabiti za ustanove, katere je revnim hirajočim deželanom od dneva te slavnosti naprej izplačevati v letnih zneskih po 50 gld. in v hvaležen spomin 40letnega osrečevalnega vladanja Njegovega Veličastva v seji dne 23. januarja 1888 z nova odmenil glavnico 20.000 gld. v podporo onemoglih revnih, da se obresti te glavnice razdele v osmih ustanovah letnih 50 gld. in 20 ustanovah letnih 30 gld. onim občinam, katere so pri oskrbovanju ubogih najtežje prizadete. Enaki čuti vodili so tudi visoki zbor l. 1894, ko je v XV. seji z dne 17. februvarja naročil deželnemu odboru: «da v prihodnjem zasedanju predloži primerne predloge, na kateri način bi dežela Kranjska povodom praznovanja 50letnega vladanja Njegovega Veličastva našega cesarja zamogla dostojno izraziti čutila nemejene zvestobe in udanosti do svojega najmilostivejšega gospoda in najpristrčneje hvaležnosti prebivalstva te dežele za izkazano mu Najvišjo blagovoljnost in milost.»

Pri tem pa mu je bilo glavno vodilo, da ni le namen praznovati enkrat najvspešnejše in najpravičnejše vladanje našega presvetlega, čez vse ljubljenege vladarja, ampak da je namen postaviti tudi trajen spomin našim potomcem v dokaz, kako so ljubili Kranjci svojega vladarja.

Deželni odbor je mislil, kar je iz poročila razvidno, da doseže to najbolj s tem, ako se drži želje našega presvetlega cesarja, kateri je v svoji modrosti že večkrat izrazil, naj se narodi spominjajo pri takih slavnostih ubogih in si s tem tudi pridobil naslov: najdobrotljivejšega vladarja. — Nasvetoval je torej:

1.) Ob povodu praznovanja 50letnega vladanja Njegovega Veličastva cesarja Franca Jožefa I. ustanovi dežela 50 ustanov po 50 gld. za revne, hirajoče osebe,

ki imajo na Kranjskem domovinstvo, in odloči dalje svoto 500 gld. za sirotinske namene.

2.) Deželnemu odboru se naroča, da v prihodnjem zasedanju predloži statut o obeh ustanovah ter stavi primerne nasvete glede družnih odredb, katere bode izvršiti povodom praznovanja 50letnega vladanja Nj. Veličastva.

Tem načelom pritrdjeval je tudi finančni odsek soglasno in priporoča toplo te nasvete visokemu deželnemu zboru v sprejetje.

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim gospode, ki se strinjajo s predlogom izvolijo ustati.

(Obvelja. — Angenommen.)

Predlog je enoglasno sprejet.

Visoka zbornica! S tem patrijotičnim sklepom, kateri bo gotovo veselo odmeval po vsi naši mili domovini, smo gotovo tudi najlepše končali zadnjo sejo tega zasedanja in s tem tudi šestletno volilno dōbo deželnega zbora. Mi smo zdaj v položaji gospodarja, kateremu je izročiti gospodarstvo svojemu nasledniku in zato se moramo ozirati nekoliko na go spodarske razmere pretekle volilne dobe. Akoravno ne mislim, da bi z ozirom na uže pozno uro predolgo časa visoko zbornico zadrževal, si moram vendar vsaj nekoliko časa izprositi Vašo potrpežljivost, tembolj ker se danes v budgetni debati zadeve našega deželnega zaklada niso dosti razpravljale. Tako bodi meni dovoljeno, da v kratkih potezah pokažem, kako je bilo naše gospodarstvo v preteklih šestih letih, in ali smejo naši volilci zadovoljni biti ali ne.

Nastopil je sedanjí deželni zbor leta 1889. Torej pride tukaj v poštev, kake finančne razmere so bile tedaj.

Zadnji proračun l. 1888. odstopivšega deželnega zbora je bil nastopni:

1888

Potrebščina	775.588 gld.
Pokritje	183.516 »

Primanjkljaj s . . . 592.072 gld.

se je pokril s:

- 1.) 20% doklado na užitnino od vina in mesa;
- 2.) samostojno naklado na porabo opojnih tekočin (6 gld. od hektolitra poslanih in 18 kr. od hektolitrske stopinje;
- 3.) 18% doklado na vse predpisane direktne davke.

Za zemljiško odvezo se je l. 1888. pobiralo:

- 1.) 20% doklada na užitnino od vina in mesa;
- 2.) 16% doklada na vse predpisane direktne davke.

Leta 1888. je bilo proračunano pri poglavjih:

IV. dež. kulturne namene	10.610 gld.
VIII. za pouk in omiko	167.882 »
(norm. sol. zaklad s 111.900 gld.)	
IX. za javne savbe	46.400 »

Premoženje deželnega zaklada znašalo je konec l. 1888.

1.) v kapitalih	849.150 gld.
2.) v posestvih	138.686 »
3.) v inventaru	13.873 »
4.) čista imovina pa	1.228.585 »

Dne 1. julija 1888 se je zemljiško-odvezni dolg konvertoval v deželno posojilo.

Od l. 1889. naprej dobiva do konec l. 1895. dežela za zemljiško odvezo, odnosno deželno posojilo, od c. kr. erarja letni donesek 127.227 gld.

Gospodarjenje novovoljenega deželnega zbora:

Leta 1889. je bila proračunjena	
potrebsčina	820.895 gld.
pokritje	196.452 »
za nedostatek	624.443 gld.

so se sledeče davščine do današnjega dne pobirale, in sicer:

- 1.) 40% doklada na užitnino od vina in mesa;
- 2.) samostojna deželna naklada na žganje;
- 3.) 28% doklada na vse neposredne davke.

Torej vse davščine kakor l. 1888., le doklada na neposredne davke znižala se je za 6%.

Leta 1890. se je proračunilo potrebsčine	774.564 gld.
» 1891. » » » »	924.942 »
» 1892. » » » »	838.481 »
» 1893. » » » »	837.557 »
» 1894. » » » »	1.180.751 »
» 1895. » » » »	1.008.558 »

Primerjajo se te potrebsčine z ono leta 1888. v znesku 775.588 gld., vidno je, da potrebsčina od leta do leta narašča.

Zlasti vplivajo na naraščanje sledeči naslovi:

IV. za deželno-kulturne namene l. 1888.: 10.610 gld., l. 1895.: redno 30.120 gld., izredno 57.180 gld. V tem naslovu so zapopadeni vodovodi, vodne zgradbe, kmetijstvo, vinorejstvo in agrarne operacije. Torej naprave, ki so za kmetijstvo jako važnega pomena.

VIII. za pouk in omiko l. 1888.: 167.882 gld., l. 1895.: redno 221.024 gld., izredno 31.585 gld. V tem naslovu so zapopadeni: šolstvo s 111.900 gld. l. 1888. in 176.000 gld. l. 1895., potem troški za muzej, realko, kmetijsko šolo na Grmu, podpore za šolske zgradbe, troški za obrbne šole in za obrtni pouk.

IX. za javne stavbe (ceste železnice) l. 1888.: 46.400 gld., l. 1895.: redno 96.500 gld., izredno 27.950 gld. V tem naslovu so zapopadeni troški za deželne in okrajne ceste in za železnice.

Vidno je torej, da se je v teku 6 let za kmetijstvo, splošno izobrazbo in za promet jako mnogo storilo in to le z rednimi l. 1889. sklenenimi dokladami, katere so se vrh tega proti l. 1888. se za 6% znižale.

Z letnim dohodkom 127.227 gld., torej za 6 let z zneskom 763.362 gld., pa so se sledeče zgradbe dovršile:

1.) Zidala se je domobrankska vojašnica za 290.505 gld.

in se ta kapital tudi primerno obrestuje.

2.) Zgradili sta se dve hiši za stanovanja paznikom, za kateri je dal deželni zaklad 17.194 »

posojila. To posojilo se obrestuje s 4%.

3.) Prisilna delavnica zgradila je perilnico in delarnico za 60.000 gld. iz lastnih prebitkov.

4.) Nakupila se je mitniška hiša v Krškem za 5.800 »

5.) Zgradil se je most čez Savo v Radečah za 88.000 »

Za ta most prispeva erar s 30.000 gld., ki se bo od l. 1895. naprej v obrokih po 10.000 gld. vplačeval in občina Radeče, ki je vže 15.400 gld. vplačala. Deželno posojilo za ta most se obrestuje in amortizuje z mitniškimi prihodki.

6.) Gradi se nova bolnica, za kar prispeva deželni zaklad z doneskom 100.000 » in s posojilom skupaj 279.000 gld. Najelo se bo v pokritje te potrebsčine 250.000 gld., odnosno 100.000 gld. se je vže posojila prejelo.

7.) Zgradilo se je deželno gledališče za 299.767 gld., in sicer se je najelo za to zgradbo 100.000 gld. posojila, katerega gledališki zaklad z dohodki lož obrestuje in amortizuje; deželni zaklad pa je k tej zgradbi prispeval z doneskom 24.300 » in s posojilom 38.097 » ki se bo tudi svoječasnno vrnilo.

8.) Nakupili sta si dve stavb. parceli za Bežigradom za 9.787 »

9.) Za kamniško železnico kupil je deželni zaklad 700 glavinskih delnic za 70.000 » Te delnice so se l. 1894. za 35.000 gld. c. kr. erarju izročile.

10.) Končno ustanovil se je garancijski zaklad dolenskih železnic, v katerega je tudi vplačano do konec l. 1885. 100.000 »

Investiral se je torej deloma obrestonosno, deloma za kulturne namene skupni znesek 743.683 gld.

Tudi premoženje deželnega zaklada se je proti onemu konec l. 1888. zdatno zveksalo, in sicer:

	konec l. 1893. v primeri 1888.	torej več
1.) v kapitalih	997.766 gld.	849.150 gld. 148.616 gld.
2.) v posestvih	455.944 »	138.686 » 317.258 »
3.) v inventaru	21.045 »	13.873 » 7.172 »
4.) čista imovina 1.962.158 »	1.228.585 »	733.573 »

Prihodki

	1889	1890	1891	1892	1893
28% doklada na direktni davek	421.511	437.353	444.255	440.250	434.500
40% doklada na užitnino	130.158	144.074	143.338	145.356	139.898
sam. dež. naklada na žganje	146.890	171.858	176.084	197.722	212.159

Da bi razkazal politično bilanco, mi bodele gotovo radi opustili, ker bi itak vsi ne pritrdili zaključku, do katerega bi prišel glede naših političnih razmer.

Ker smo dospeli do konca zadnje seje in zadnjega zasedanja, mi je dolžnost, da se iskreno zahvaljujem vsem prijateljem in tovarisem, ki so me toliko let podpirali, vsaj jih je veliko med njimi, ki so skozi 18 let z menoj v tem deželnem zboru delovali in me zmirom blagohotno podpirali. Tiste gospode poslance, kateri so meni semtertje nasprotovali, prosim naj o mojem delovanju objektivno in pravično sodijo, in če na tehtnico položijo na eno stran moje slabosti, na drugo stran tehtnice moj dobri namen, koristiti domovini in moje sicer skromno a ustrajno mnogoletno delovanje v javnem življenji; morebiti da bo potem tehtnica tako kazala, da mi bodo ohranili dobrohoten in prijazen spomin (Zivahno odobranje. — Lebhafter Beifall.)

Auch den geehrten Herren Abgeordneten von dieser (desne — rechten) Seite des hohen Hauses erlaube ich mir meinen wärmsten Dank abzustatten. Der Herr Abgeordnete Hribar, der in dieser Beziehung gewiß ein vollkommen unbefangener Beurtheiler ist, hat bereits anerkannt, daß die Herren der Minorität des hohen Hauses während der ganzen Wahlperiode in allen finanziellen und volkswirtschaftlichen Fragen stets eifrig und ersprießlich mitgearbeitet und die diesfälligen Bestrebungen des hohen Landtages kräftig unterstützt haben. Ich brauche nicht erst besonders zu versichern, daß ich diesem Urtheile aus vollster Ueberzeugung und sehr gerne bestimme. Ich habe aber auch meinen besondern Dank abzustatten für das gütige Vertrauen, welches mir die Herren von dieser (desne — rechten) Seite des hohen Hauses nicht nur in dieser Wahlperiode, sondern seitdem ich die Ehre habe, Mitglied dieses hohen Hauses zu sein, schon durch 18 Jahre, stets erwiesen haben. Von gewisser Seite hat man Vermuthungen durchschimmern lassen, daß der Grund dieses Vertrauens, welches mir von den Herren Abgeordneten des krainischen Großgrundbesitzes trotz unserer verschiedenen politischen Parteilstellung entgegengebracht und durch ihre Stimmenabgabe für mich bei meiner Wahl in den Landesausschuß sowohl im Jahre 1883 als im Jahre 1889 manifestirt wurde, — vielleicht in einem getroffenen Compromisse zu suchen sei.

Ich kann alle Herren Abgeordneten von der Minorität des hohen Hauses öffentlich als Zeugen aufrufen, daß von einem Compromisse unter uns niemals gesprochen, vielweniger ein solches vereinbart worden ist.

Sie haben mir ihr Vertrauen geschenkt, weil sie an meine Gerechtigkeitsliebe geglaubt haben. Und in diesem Glauben habe ich Sie nicht enttäuscht und ihr Vertrauen unter den schwierigsten Verhältnissen, ungeschadet der Pflichten gegen meine Partei, gerechtfertigt. (Pohvala na desni. — Beifall rechts.)

Zahvaliti se moram se tudi gosp. načelnikom in vsem članom deželnozborskih odsekov, zlasti članom finančnega in upravnega odseka, katera sta letos mnogo važnega dela zvršila. Lovski zakon, o katerem naj se že sodi, kakor se hoče, je bil gotovo veliko in težko delo, in da se je tako točno zvršilo, zato gre upravnemu odseku posebno priznanje.

Dovoljujem si tudi, zahvaliti se prečastitemu gospodu deželnemu predsedniku, ki je v odsekih in v visoki zbornici tudi letos tako marljivo, z velikim interesom in uspešno sodeloval. Prosim ga, da sprejme zato iskreno zahvalo in da naj podpira naše težnje in želje na merodajnih mestih, da se bo tudi zvršilo, kar se je sklenilo na korist naše dežele. Po dovršeni šestletni volilni dobi se danes ločimo. Če tudi med strankami popolna sprava ni mogoča, držimo se pa prelepega izreka sv. Avguština: «In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.» Če se bomo po tem ravnali, bo tudi mogoče v korist mile domovine in slovenskega naroda zložno in uspešno delovati. (Dobroklji na levi. — Bravorufe links.)

Z zadnjim sklepom današnje seje smo uže pokazali svojo neomahljivo zvestobo in udano ljubezen do presvetlega cesarja. Kakor smo se vsi zjediniili v temu sklepu, zjediniimo se tudi vsi v gorki in iskreni želji, da bi mili Bog ohranil presvitlega cesarja, da bi 50letnico svojega vladanja veselo obhajal in dalje vladal v krepkem zdravju do skrajne meje človeške starosti v srečo Avstrije. S to iskreno željo sklepam in kličem iz vsega srca trikrat: «Slava presvetlemu cesarju!» — «Hoch Se. Majestät der Kaiser!»

(Vsa zbornica zakliče trikrat navdušeno: — Das ganze Haus ruft dreimal begeistert: «Slava!» «Hoch!»)

C. kr. deželni predsednik baron Hein:

Visoka zbornica! Kakor je že gospod deželni glavar omenil, je letošnje zasedanje našlo najlepší konec s tem, da so se vsi častiti gospodje poslanci v sklepu zjediniili, kako se ima praznovati petdesetletnica vladanja našega presvetlega cesarja. Posamezne stranke so različnega mnenja v marsikaterem vprašanji, kar se je danes posebno pokazalo, vendar so vsi gospodje poslanci zložni v ljubezni do presvetlega cesarja in Najvišje rodbine. (Zivahno odobranje. — Lebhafter Beifall.)

Auch ein anderes Band einigt Sie, meine Herren, und das ist die Liebe zum engeren Vaterlande. So lange Sie an dieser festhalten, werden Sie sich auch stets einigen auf dem Gebiete fruchtbringender Arbeit, so wie dies auch in der diesjährigen Session geschehen ist, was ich hiemit constatare, und hiefür erlaube ich mir, Ihnen namens der Regierung den wärmsten Dank auszusprechen.

Poslanec Svetec:

Visoka zbornica! Častiti gospod deželni glavar je omenil, da sklepamo sedaj sejo, zasedanje in tudi eno deželnozborsko dobo. Dovolite, častiti gospodje, da se poslužim neke primere. Zdi se mi, da smo, kakor kaka bojna četa, katera se po trdem boji, po srečni zmagi, pripravlja, da počije, da se oddahne. Bojniki take čete se gotovo radostno ozirajo nazaj na dela, ki so jih dovršili, na težave, ki so jih morali premagati in na vse srečne uspehe. Tudi naš visoki deželni zbor se sme z radostjo ozirati nazaj na svoje šestletno delovanje. Ne bom našteval, kaj se je vse naredilo in dovršilo; gospod deželni glavar sam nam je razložil nekoliko bilanco, zatoorej jaz samo nekaj glavnih potez

omenjam, namreč, koliko se je storilo v tem času za poljedelstvo, vinogradarstvo, za živinorejo, za občila, namreč za ceste, pota in mostove; koliko se je storilo za uravnavo vodâ, za vodovode, vodnjake, za šolstvo, in lahko rečem in mislim, pritrdite mi vsi, da posebno korist od našega delovanja ima vender le naš kmet. Zato mislim, da bo poglavitno kmetski stan imel to dobo delovanja deželnega zbora v dobrem spominu. (Odobranje. — Beifall.) In ker smo že pri primeri z bojevniki, ki so dovršili svoja dela in zmagali, ti se gotovo hvaležno spominjajo, da svojih uspehov ne bi bili dosegli, ko bi ne bili imeli dobrih vodnikov, in tako, gospoda moja, je tudi pri nas. Dobra vodba je omogočila in pospeševala tako rodovitno delovanje. Zato mislim, da pogodim misli in intencije cele visoke zbornice, ako izrečem zahvalo častitima možema, v katerih rokah je bila vodba in po katerih vodbi so se dosegli tako lepi, za deželo koristni uspehi. Zatorej dovolite, da v imenu Vas vseh zakličem iz hvaležnega srca: «Bog poživi našega gospoda deželnega glavarja (Klici: — Rufe: «Živijo, živijo!») in njegovega namestnika. Bog jima daj zdravje in slava jima!» (Živahno odobranje in klici: «Živijo, bravo!» — Lebhafter Beifall und Rufe: «Živijo, Bravo!»)

Abgeordneter Excellenz Freiherr v. Schwegel:

Ich bin von dem Herrn Landeshauptmann-Stellvertreter gebeten worden, für die Anerkennung seiner Leistungen den verbindlichsten Dank auszusprechen, und erlaube mir gleichzeitig, in seinem, sowie im Namen aller Herren Parteigenossen den verbindlichsten Dank und die vollste Anerkennung für die mühevollen Waltung in der Leitung des hohen Landtages unserem verehrten Herrn Landeshauptmannne hiemit zum Ausdruck zu bringen. (Pohvala — Beifall.)

Deželni glavar:

Iskreno zahvalo gospodu starosti slovenskih poslancev za dobrohotno pripoznanje in prijazne besede, ki mi bodo ostale vedno v prijetnem spominu.

Ich danke Seiner Excellenz Herrn Baron Schwegel und allen geehrten Herren für die freundliche Anerkennung meiner bescheidenen Leistungen und für das mir jederzeit bewiesene gütige Entgegenkommen.

Sklepam sejo in zasedanje deželnega zbora vojvodine Kranjske.

Konec seje ob 9. uri 30 minut zvečer. — Schluss der Sitzung um 9 Uhr 30 Minuten abends.

